

MUHASEBE VE FİNANS ALANINDA **GÜNCEL OLAYLAR**

EDİTÖR
DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA KOÇ

değişim[®]
yayıncılık

MUHASEBE VE FİNANS ALANINDA GÜNCEL OLAYLAR

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KOÇ

Redaksiyon : Aysima Bahar
Kapak : Oğuzhan Ceylan
Sayfa Düzenleme : Melek Koç
ISBN : 978-925-5858-21-4
Basım : İstanbul 2025
Baskı / Cilt : Değişim Yayınları
Sertifika No : 50480

DEĞİŞİM YAYINLARI

Çatalçeşme Sok. 52/2 Cağaloğlu/İSTANBUL

Telefon: + 90 (212) 514 29 71 / Faks: + 90 212 514 42 31

DEĞİŞİM AKTÜEL KİTABEVİ

PTT Sokak No:3 SAKARYA

Telefon: + 90 (264) 278 56 39 / +90 (264) 272 13 81

Faks: +90 (264) 273 52 99

bilgi@degisimyayinlari.net

www.degisimkitap.com

Önsöz

Ekonomik ve finansal sistemler, uzun süre boyunca istikrar varsayımı üzerine inşa edilmiştir. Oysa son yıllarda yaşanan gelişmeler, bu varsayımın giderek daha kırılgan hâle geldiğini göstermektedir. Yüksek enflasyon, hızlı dijitalleşme, finansal piyasalarda artan belirsizlik, iklim krizi ve sürdürülebilirlik baskıları; muhasebe ve finans alanını yalnızca teknik bir uygulama alanı olmaktan çıkararak, çok boyutlu bir analiz ve karar verme zeminine dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, finansal bilgiyi üretme, yorumlama ve kullanma biçimlerimizi köklü biçimde yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

“Muhasebe ve Finans Alanında Güncel Olaylar” başlıklı bu kitap, tam da bu zorunluluktan hareketle hazırlanmıştır. Kitap, muhasebe ve finans disiplinlerinin güncel sorunlarını birbirinden kopuk başlıklar olarak değil; aynı ekonomik ekosistemin farklı ama birbiriyle etkileşim hâlindeki bileşenleri olarak ele almaktadır. Enflasyon ve enflasyon muhasebesinden finansal okuryazarlığa, döviz kuru riskinden davranışsal finans yaklaşımlarına, dijital dönüşümden finansal dolandırıcılığa, karbon fiyatlandırma araçlarından sürdürülebilir finans ve vergi politikalarına uzanan bölümler, okuyucuya bütüncül bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Bu kitapta yer alan çalışmalar muhasebe ve finans alanında karar alıcı konumda olan bireyler, işletmeler ve politika yapıcılar için düşünsel bir çerçeve oluşturmayı hedeflemektedir. Günümüz ekonomik ortamında finansal kararlar artık yalnızca sayısal doğrulukla değil; risk algısı, davranışsal eğilimler, teknolojik uyum kapasitesi ve sürdürülebilirlik kriterleriyle birlikte değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kitap, teorik bilgi ile uygulama arasındaki mesafeyi azaltmayı amaçlayan bir yaklaşım benimsemektedir.

“Muhasebe ve Finans Alanında Güncel Olaylar”, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin yanı sıra akademisyenler, meslek mensupları ve uygulayıcılar için de bir başvuru kaynağı olması amaçlanmıştır. Okuyucunun, her bölümde ele alınan konuları yalnızca bilgi olarak değil; sorgulanabilir, tartışılabilir ve geliştirilebilir bir çerçeve içinde değerlendirmesi amaçlanmıştır. Bu yönüyle kitap, hazır cevaplar sunmaktan ziyade, doğru soruları sormaya teşvik eden bir metin olmayı hedeflemektedir.

Son olarak, bu eserin ortaya çıkmasında emeği geçen tüm yazarlara katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Kitabın, muhasebe ve finans alanında yaşanan dönüşümü anlamaya çalışan herkese yeni düşünme alanları açması ve literatüre mütevazı ama kalıcı bir katkı sunması temennisiyle...

Dr. Öğr. Üyesi. Mustafa KOÇ

Editör

İçindekiler

Bölüm 1: Enflasyon, Türkiye’de Enflasyon ve Enflasyon Muhasebesi	1
<i>Nadir SARIYAPRAK</i>	
Bölüm 2: Enflasyon Okuryazarlığı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki	14
<i>Selçuk Birol AYTEMİZ</i>	
Bölüm 3: KOBİ’lerde Döviz Kuru Riski ve Davranışsal Finansın Rolü	27
<i>Fatih KOTAN</i>	
Bölüm 4: e-Dönüşüm Uygulamalarının Finansal Planlama Süreçlerine Etkisi: Muhasebeden Finansal Karara Giden Yol	48
<i>Emir Yusuf AĞACIK</i>	
Bölüm 5: Finansal Dolandırıcılık ve Bireylerin Yatırım Kararlarına Etkisi	62
<i>Memnune KODAN</i>	
Bölüm 6: Karbon Fiyatlandırma Araçları: Emisyon Ticareti, Karbon Vergisi ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM)	72
<i>Emre ÖZÜBAL</i>	
Bölüm 7: Sürdürülebilir Finans Perspektifinden Vergi Politikaları ve Kurumlar Vergisi: İşletmeler İçin Teşvikler, Uyum ve Stratejik Avantajlar	83
<i>Minel TUNÇBİLEK – Mustafa KOÇ</i>	

Bölüm 1: Enflasyon, Türkiye’de Enflasyon ve Enflasyon Muhasebesi

Nadir SARIYAPRAK¹

Özet

Makroekonominin temel sorunlarından biri olan enflasyon, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal yaşam üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Enflasyon, çeşitli yönleriyle bireyleri, toplumu, hükümetlerin siyasi, mali ve ekonomik kararlarını, ticari firmaların mevcut durumunu, yatırım, istihdam, gelecek planlarını yakından etkiler. Kısaca fiyatların yükselmesi şeklinde tanımlanabilecek enflasyon, yükselen fiyatlar karşısında milli paranın alım gücünü düşürmekte; sınırlı geliri ile geçimini sağlamaya çalışan bireylerin mal ve hizmetlere ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Enflasyonla mücadele sürecinde ülke yöneticileri tarafından tedbirler alınması; merkez bankaları ve mali karar organları aracılığıyla para araçlarının etkili bir şekilde kullanılması beklenmekte; böylece fiyat istikrarının sağlanması ve toplumsal refahın artması hedeflenmektedir.

Ticari işletmeler ise enflasyonun getirdiği belirsizlikler nedeniyle hammadde ve malzeme tedarikinden üretim ve pazarlamaya, kredili satış, borçlanma, yatırım kararlarından insan kaynakları yönetimine kadar birçok alanda sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Diğer taraftan işletmeler, parasal olmayan değerlerini enflasyona karşı düzenlemek, mali raporlarında bu kalemleri güncel değerler ile sunmak durumundadır. Enflasyon muhasebesi uygulamaları ile parasal olmayan değerler güncellenerek, işletmelerin mali durumu gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir bir şekilde raporlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Deflasyon, Devalüasyon, Muhasebe, Enflasyon Muhasebesi

1. Giriş

Enflasyon, genel fiyat düzeyinin sürekli şekilde yükselmesi nedeniyle, milli paranın değer kaybetmesi ve toplumun satın alma gücünün zayıflamasını ifade eden ekonominin en temel sorunlarından biridir. Özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ekonomilerde fiyat istikrarını tehdit eden, mali ve ekonomik kararları doğrudan etkileyen bir olgudur. Üretim maliyetlerindeki artış, arz eksikliği-talep fazlalığı, siyasi ve sosyal süreçler, hatalı mali ve ekonomik kararlar, ekonomideki başka yapısal sorunlar, para politikası, küresel gelişmeler vb. nedenlerle ortaya çıkan enflasyon; bireylerin iş, sosyal ve ekonomik yaşamlarını derinden etkilediği gibi ticari işletmelerde mali yapı, kârlılık, finansal raporlar, yatırım ve istihdam kararları üzerinde de etkilidir. Enflasyonla beraber milli parada yaşanan değer kaybı, tüketicilerin satın alma gücünü düşürürken diğer yandan ticari işletmelerin mali tablolarının güncel değerlerden uzaklaşmasını beraberinde getirmektedir. Ticari işletmelerin mali tablolarında yer

¹ Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: nadirsariyaprak@gmail.com

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü “Enflasyon Muhasebesi Sürecinde Mali Müşavirlerin Karşılaştıkları Zorluklar, Belirsizlikler ve Enflasyon Muhasebesinin Mali Müşavirlerin İş Yükü, İş Verimliliği ve Mesleki Memnuniyet Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: İstanbul İli Örneği” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

alan kalemlerin gerçek değerlerden uzaklaşması, işletmelerin gelecek planları etkilemekte; işletme ile ilişkili taraflara, devlete ve yatırımcılara yanıltıcı bilgiler sunmaktadır.

Bu çalışmamızda enflasyon kavramı, enflasyonun nedenleri, geçmişten günümüze ülkemizde enflasyon olgusu, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkisi ve enflasyon düzeltmesi öncesi ve sonrası mali tablo karşılaştırması genel bir örnek üzerinden ele alınmış ve aradaki fark ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2. Enflasyon Kavramı

Enflasyon, mal ve hizmet fiyatlarındaki sürekli artışı ifade etmektedir. Bir ekonomide bir ya da birkaç ürün/hizmetin fiyatının artması enflasyon olarak değerlendirilemez. Enflasyondan bahsedebilmek için ürün ve hizmetlerin tümünde ve süreklilik arz eden genel fiyat artışlarının, diğer bir ifade ile fiyatlar genel düzeyinde sürekli artışın yaşanması gerekir (Yavuz, 2007). Fiyatlar genel seviyesi, ekonomide alım-satıma konu olan tüm mal ve hizmetlerin belirli bir zaman dilimindeki fiyatlarının ortalamasını ifade eder (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2025). Fiyatlar genel düzeyindeki artış belirli aralıklarla (aylık ya da yıllık) hesaplanır ve önceki hesaplamalarla karşılaştırılır. Böylece aylık ve yıllık enflasyon oranlarına ulaşılır. Örneğin, aylık enflasyonun %3 olarak hesaplanması, fiyatlar genel seviyesinde bir önceki aya göre %3 oranında artış olduğunu gösterir. Aynı şekilde hesaplanacak yıllık enflasyon da bir önceki yıla göre yıllık fiyat artışını ifade etmektedir. (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2004) Kısaca şişkinlik anlamına gelen enflasyon, iktisatçılar tarafından “*Bir ülkede fiyatlar genel düzeyindeki gözle görülür sürekli artış*” olarak tanımlanmıştır (Başar & Selçuk, 2020).

Tüketim mallarının fiyatlarındaki değişim Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), üretim mallarının fiyatındaki değişim ise Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) ile ölçülür. Yıllık enflasyon oranı aşağıdaki gibi hesaplanır (Çelik, 2016):

$$\text{Enflasyon Oranı (t yılı)} = \frac{\text{Fiyat Endeksi (t yılı)} - \text{Fiyat Endeksi (t-1 yılı)}}{\text{Fiyat Endeksi (t-1 yılı)}} \quad (1.1)$$

Ekonomilerde kimi zaman fiyatlar yükselirken kimi zaman da fiyatlarda düşüş görülebilir. Enflasyonun tam tersi şekilde gözlemlenebilen bu duruma ise “deflasyon” denir. Deflasyon dönemlerinde fiyatlar düşer ve bu düşüş ekonomik durgunluğa yol açabilir. Enflasyon dönemlerinde olduğu gibi deflasyon dönemlerinde de ekonomide çözülmesi gereken birtakım sorunlar ortaya çıkacaktır.

Enflasyon oransal bir göstergeden çok satın alma gücündeki değişimi, başka bir ifadeyle toplumsal fakirleşmeyi gösterir. Satın alma gücünün korunması için maaş ve ücretlerin de enflasyon oranında artırılması gerekir. Ancak bu mümkün olmayabilir. Maaş ve ücretlerin enflasyonun gerisinde kalması durumunda ise toplum mevcut geliri ile ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamaz, enflasyon sosyoekonomik bir sorun haline gelir.

Enflasyon, toplumu fakirleştirirken, diğer taraftan ticari işletmeleri de daha dikkatli karar almaya sevk eder. İşletmelerin üretimden pazarlamaya, istihdam politikasından borçlanma ve yatırım kararlarına kadar her türlü faaliyeti enflasyondan etkilenir. Enflasyonun çok düşük olduğu istikrarlı ekonomilerde karar almak ne kadar kolaysa; enflasyonun yüksek olduğu, belirsizlik ve istikrarsızlığın hâkim olduğu ekonomilerde bir o kadar zordur. İşletmeler ürün fiyatlarını enflasyona göre düzenleyecek, maaş, ücret ve istihdam politikasını gözden geçirecek, fiyatların belirlenmesinde en önemli unsur olan maliyetleri düşürmeye çalışacak, yüksek faizli ve gereksiz borçlanmalardan, uzun vadeli kredili satışlardan kaçınacak tedbirler alacaktır (Bişit, Ekim 2023).

Enflasyonun üretici ve tüketici boyutu olduğu gibi bir de hükümet boyutu vardır. Hükümetler yükselen enflasyonun önüne geçmek, fiyat istikrarını sağlamak ve enflasyonu düşürmek üzere çeşitli tedbirler almak ve belirsizliklerin önüne geçmek durumundadır. Merkez Bankalarınca para arzı, kredi ve faiz politikası, kur rejimi gibi birtakım faktörleri devreye sokulur. Uygulanacak tedbirler sonucunda,

enflasyon artış hızının yavaşlaması ve enflasyonun düşmesi beklenir. Ancak enflasyonun düşmesi fiyatların da düşeceği anlamına gelmez, enflasyonun düşmesinden kastedilen fiyat artış hızının yavaşlamasıdır. Enflasyonun sıfır olması da beklenmez. İktisatçıların genel görüşü birkaç puanlık enflasyonun, tasarruf ve yatırımları teşvik ettiği, olumlu sonuçlar doğurduğu yönündedir. Dolayısıyla gelişmiş ve istikrarlı ekonomilerde de halkın kendi parasına olan güvenini sarsmayacak şekilde birkaç puan enflasyon olması beklenir (Çelik, 2016).

2.1. Enflasyonun Kaynakları

Enflasyonu kaynağına göre temelde talep enflasyonu ve maliyet enflasyonu olarak ikiye ayrılır:

Talep Enflasyonu; ekonomideki mal ve hizmetlere yönelik olarak ortaya çıkan toplam talebin toplam arzdan yüksek olması, dolayısıyla arzın talebi karşılayamaması durumunu ifade eder. **Talep**, satın alınmak istenen mal ya da hizmet miktarı toplamını ifade ederken; **arz**, satılmak istenen toplam mal ya da hizmet miktarıdır. Toplam talep, gelir artışları, para arzındaki artışlar, kredilere kolay ulaşılması, kamu harcamalarındaki artışlar gibi faktörlerden dolayı artabilir. Talebin yeterli arz ile karşılanamaması, sunulan mal ya da hizmetleri zor bulunur hale getirir, bu durum ürün ve hizmet fiyatlarının yükselmesine neden olur.

Maliyet Enflasyonu: Ürün ve hizmetlerin satış fiyatlarını girdi fiyatları belirler. İşçi ücretleri, hammadde ve enerji maliyetleri ürün ve hizmet fiyatlarına etki eden başlıca faktörlerdir. Bu faktörlerin fiyatlarındaki artışlar ürün fiyatlarını arttırmakta, dolayısıyla enflasyona neden olmaktadır. (Birinci, 2025)

Bunların dışında üretici ve tüketicilerin geçmişteki enflasyon tecrübelerinden yola çıkarak hareket etmelerinden kaynaklı **beklentisel enflasyon**, piyasada artan para hacminden kaynaklı **parasal enflasyon** (Başar & Selçuk, 2020), ithal girdilerin yoğun olduğu üretim süreçlerinde girdi fiyatlarının artışından kaynaklı **ithal enflasyon** (Eğilmez, 2025) gibi başkaca nedenlerle de fiyat artışları görülebilir.

2.2. Enflasyon Çeşitleri

Sürünen Enflasyon, ürün ve hizmet fiyatlarında düşük oranlarda artışın gözlemlendiği türüdür.

Yürüyen enflasyon, enflasyonun tek haneli oranlarda seyrettiği, %3-%10 gibi ölçümlerle ifade edilebilen enflasyon türüdür (Meral, 2005).

Dörtnele Enflasyon, daha çok iki haneli oranlarla ifade edilebilen, zaman zaman 3 haneli olarak gözlemlenen enflasyon türüdür. Üç haneli oranlarda seyretmeye ve artmaya devam ederse **hiperenflasyona** evrilir.

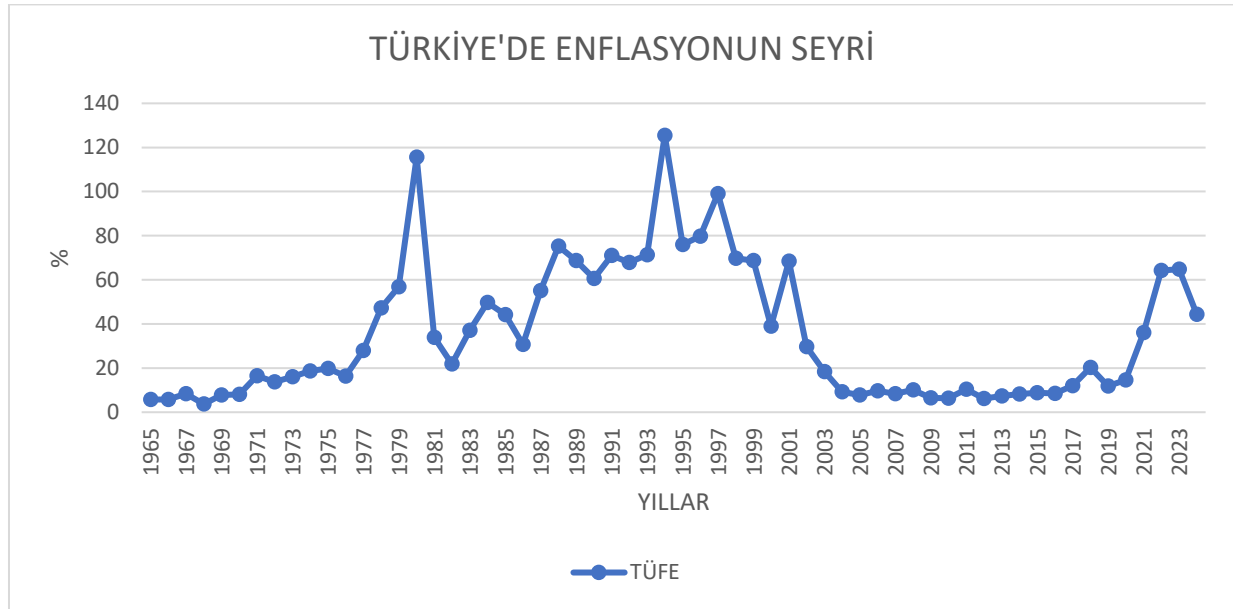
2.3. Türkiye’de Enflasyon

Enflasyon, ekonomistlerce yatırım ve tasarrufu teşvik etmesi bakımından belirli düzeylerde (%2-%3 gibi) olumlu karşılanırken daha yüksek düzeylerde seyretmesi durumunda ekonomik bir problem olarak görülmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi enflasyon, yalnızca bireylerin yaşam koşullarını değil aynı zamanda ticari firmaların mali tablolarını, yatırım ve istihdam planlamasını, hükümetlerin para, kredi ve bütçe politikalarını yakından etkiler. Enflasyon yerel birtakım sorunlardan kaynaklanabileceği gibi küresel gelişmeler de enflasyon üzerinde etkilidir.

1929’da ABD’de Wall Street borsa çöküşü ile başlayan ve on yıl boyunca dünya ekonomisini etkisi altına alan Büyük Buhran, küresel ölçekte yüksek oranda işsizliğe ve yoksulluğa neden olurken, endüstriyel üretimin gerilemesine ve uluslararası ticaret hacminde düşüşe neden olmuştur (Wikipedia, 2025). Cumhuriyet öncesi dönemde savaş koşulları nedeniyle yüksek oranlarda seyreden enflasyon; Cumhuriyetin ilanından sonra uygulanan sıkı para politikası ve denk bütçe gayretlerinin etkisi ile bir miktar gerileme göstermiştir. 1929 sonrasında ekonomimizde, bir taraftan Büyük Buhranın yansımaları yaşanırken, diğer taraftan ekonomi alanında yenilik ve yatırımlara devam edilmekteydi. Devlet eliyle yatırımlar yapılıyor, yerli üretim teşvik ediliyor, özel sektör gelişiyor, bankacılık alanında yeni gelişmeler yaşanıyordu. Yatırım ve üretimle ilgili gelişmeler yaşanırken, yerli malı tüketim bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı 1939 yılında, Cumhuriyetin ilanından sonra ilk arz-talep ilişkisinin tetiklediği yüksek enflasyon yaşanmıştır (Akkaş, 2022). Bununla birlikte savaş döneminde uygulanan arz kısıtları ve kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla artan

emisyon hacmi, enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. 1940-1950 yılları arasında yıllık ortalama enflasyon %13,3 oranlarında gerçekleşmiştir. 1950'li yılların başında düşük seyreden enflasyon, 1950'lerin sonuna doğru tekrar yükselmeye başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kamu açıklarını finanse etmeye devam etmesi, yatırım süreçlerinin etkin yönetilememesi, enflasyonu artıran unsurlar olmuş, ortalama yıllık enflasyon %8,6 olarak gerçekleşmiştir (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), 2013).

1960'lı yıllarda liberal politikalar terkedilip, uygulanan planlı kalkınma modeli ile nispeten düşük oranlarda seyreden enflasyon; 70'li yılların başında başlayan petrol krizi ve sonrasında ülkemizin siyasi istikrar ve güven ortamından uzaklaşılmasıyla birlikte tekrar yükselmeye başlamış ve çift haneli oranlara ulaşmıştır. Türkiye 1980'li yıllarda 24 Ocak kararları ile kamu maliyesinde ciddi iyileşmeler sağlanırken, "ihracata dayalı büyüme" devalüasyonu beraberinde getirmiş, Türk lirasının değerinin düşük tutulması, iç piyasadaki kontrolsüz fiyat artışları, enflasyonun yeniden yüksek seviyelere çıkmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllarda enflasyon yükselmeye devam etmiştir. Yaşanan bütçe açıklarının TCMB kaynaklarından finanse edilmesi, cari açıklar, Türk lirasında yaşanan değer kayıpları, Körfez Krizi nedeniyle ortaya çıkan belirsizlikler, ekonomik göstergeleri yakından etkilemiştir. 90'lı yılların ikinci bölümünde yüksek faiz, yüksek enflasyon, bütçe açıkları, borç stokundaki artışlar, istikrarsızlık ve bankacılık sektörü kaynaklı sorunlar ekonomiyi daha da kırılgan bir hale getirmiştir (TCMB, 2013).

Grafik 1: 1965-2024 Yılları Arasında Türkiye’de Tüketici Fiyatlarındaki Değişim

Kaynak: Wikipedia (2025)

2000’li yıllara kadar süregelen siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle enflasyonla mücadelede istenilen başarı sağlanamamış; bankacılık sektöründe yaşanan yapısal sorunlar ile kamuoyunda “anayasa kitapçığı krizi” olarak anılan gelişmenin de etkisiyle 2001 ekonomik krizi ortaya çıkmıştır. Çözüm için Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yeni bir stand-by anlaşması imzalanmış ve “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” duyurulmuştur. Kasım 2002’de yapılan genel seçimler sonucunda uzun yıllardan sonra bir parti ilk kez tek başına hükümet kurabilecek çoğunluğu yakalamıştır. Değişimin yarattığı olumlu havanın etkisi ile yabancı sermaye girişleri sağlanmış, ekonomi büyüme yoluna girmiş, IMF politikaları uygulanmaya devam edilmiştir. Ekonomide yapısal dönüşüm hamleleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın örtük enflasyon hedeflemesi ile enflasyon gerilemiş ve 1970’den beri ilk kez 2004 yılında tek haneli rakama inmiştir. 2005 yılından sonra açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmiş, enflasyonun düşmesi ile birlikte ekonomide oluşan güven ikliminden yararlanılarak, Türk lirasından altı sıfır atılmıştır. 2007 yılında yaşanan kuraklığa bağlı olarak tarımsal ürün fiyatlarında meydana gelen artış gıda fiyatlarını yükseltirken; aynı dönemde enerji fiyatlarındaki artışlar ve 2008 yılında etkisini gösteren küresel ekonomik kriz de enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. 2009-

2010 yıllarında enflasyon hedeflendiği şekilde düşük bir seyir izlemiştir. 2011 yılında çift haneli sayıları gören enflasyon TCMB'nin fiyat istikrarı konusundaki dirençli duruşu ile yeniden tek haneye gerilemiş ve 2017 yılına kadar istikrarlı bir seyir izlemiştir (TCMB, 2013). 2017 yılı itibariyle petrol ve enerji fiyatlarındaki yükseliş, kurdaki dalgalanma ve bunlara bağlı olarak üretim maliyetlerindeki artış enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. 2018'de de yükselişini sürdüren enflasyon, 2019 yılında ortaya çıkan ve hızla yayılan COVID19 pandemisinin etkisi ile yaşanan tedarik problemleri ve buna bağlı olarak üretim süreçlerinde yavaşlama, küresel ölçekte ekonomik sorunlara neden olmuştur. Ayrıca bu süreçte uygulanan para ve faiz politikası, döviz kurundaki hızlı yükseliş, kamu harcamalarındaki artış, enflasyonun hızla yükselmesine, ulusal paramızın değer kaybetmesine, satın alma gücünün düşmesine yol açmıştır.

Şekil 1'de görüldüğü üzere ülkemizde enflasyon en büyük makroekonomik sorunlardan biri olarak on yıllardır karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan siyasi belirsizlikler, hükümetlerin yaşam dönemi ile sınırlı ekonomik politikalar; petrol, enerji ve hammadde dışa bağımlılık, döviz kuru baskısı, bütçe ve cari açıklar, para ve kredi politikasındaki yanlış adımlar, piyasa denetimindeki eksiklikler ülkemizin enflasyon kısılcasından çıkmasına izin vermemiştir. Bu durum öncelikle enflasyonu en derinden hisseden toplumu, firmaların bugünkü durumlarını ve gelecek planlamalarını, ekonomi yönetimlerinin alacağı kararları etkilemektedir.

3. Enflasyon Muhasebesi

Muhasebe, ticari işletmelerin parasal işlemlerinin günlük deftere kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi, gelir tablosu ve bilançolar yardımıyla raporlanması, elde edilen verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması; ulaşılan bilgilerin kişi ve kurumlarla sunulması sürecini ifade etmektedir. Sunulan bilgilerin açık, anlaşılır ve gerçek durumu yansıtır nitelikte olması önemlidir. İşletmeler parasal değerleri gerçekleştirdiği gün, gerçekleşme değeri ile (nominal değer) kayıtlara alır. Enflasyonun yaşandığı ekonomilerde aynı ürün ya da hizmeti sonraki bir zamanda talep etmenin maliyeti bir öncekine göre daha yüksek olmakta, aynı ürün ve hizmeti satın almak daha fazla fedakarlığa katlanmayı gerektirmektedir. Mali tabloların güncel değerler yerine, kayıtlı değerler üzerinden oluşturulması ise gerçek durumu yansıtmayacak ve yanılsamalara neden olacaktır. Enflasyon muhasebesi uygulamaları ile işletmenin kayıtlı değerleri enflasyon etkisinden arındırılarak, mali tablo ve raporlar güncel değerler ile sunulmaktadır. Böylece bilgiye ihtiyaç duyan taraflar işletmenin varlık, borç ve özsermaye yapısını daha net bir şekilde görebilmekte, geleceğe ilişkin sağlıklı kararlar alınabilmekte ve belirsizlikler ortadan kalkmaktadır.

3.1. Enflasyon Düzeltmesi

Vergi Usul Kanunu (VUK) mükerrer 298.maddesi (A) fıkrasında enflasyon düzeltmesi, “parasal olmayan kıymetlerin enflasyon düzeltmesinde dikkate alınacak tutarlarının düzeltme katsayısı ile çarpılması suretiyle, malî tablonun ait olduğu tarihteki satın alma gücü cinsinden hesaplanmasını”, düzeltme katsayısı, “malî tabloların ait olduğu aya ilişkin fiyat endeksinin, düzeltmeye esas alınan tarihi içeren aya ait fiyat endeksine bölünmesiyle elde edilen katsayı...” şeklinde ifade edilmiştir.

Vergi Usul Kanunu (VUK) mükerrer 298.maddesi

Malî tablolarda yer alan parasal olmayan kıymetler aşağıdaki hükümlere göre enflasyon düzeltmesine tâbi tutulur.

Kazançlarını bilanço esasına göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri fiyat endeksindeki artışın, içinde bulunulan dönem dahil son üç hesap döneminde %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde %10'dan fazla olması halinde malî tablolarını enflasyon düzeltmesine tâbi tutarlar. Enflasyon düzeltmesi uygulaması, her iki şartın birlikte gerçekleşmemesi halinde sona erer.

Kapsama giren mükellefler, geçici vergi dönemlerinin sonu itibarıyla malî tabloları düzenlemek ve enflasyon düzeltmesi yapmak zorundadırlar (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 1961).

01.01.2004 yılında Vergi Usul Kanunun 298.maddesinde yapılan değişiklikle hangi koşullarda enflasyon muhasebesi yapılacağı belirlenmiştir. Buna bağlı olarak 2004 yılında genel nitelikleriyle uygulanan enflasyon muhasebesi uzun yıllar boyunca uygulanmamıştır (Yenisu, 2022). 2019 yılının ikinci yarısı itibarıyla yaşanan COVID salgını ile ortaya çıkan tedarik ve üretim sorunları, para ve kredi

politikalarındaki değişim, kamu harcamalarındaki artış gibi faktörlerin etkisiyle enflasyon yeniden çift haneli sayılara ulaşmış ve yükselerek devam etmiştir. 2022 yılının sonuna gelindiğinde ise enflasyon muhasebesi yeniden gündemimize girmiştir. 2023 yılı sonunda ise uzun yıllardan sonra ilk kez enflasyon düzeltilmesi yapılarak, mali tablolar gerçek durumu yansıtır hale getirilmiştir.

3.1.1. Enflasyon Düzeltme Yöntemleri

Enflasyon düzeltilmesi açıklandığı üzere mali tabloların gerçek sonuçlarla sunulmasını ifade etmektedir. Finansal raporlar birden farklı yöntemle güncel hale getirilebilir.

a. Genel Fiyat Düzeyi Yöntemi:

Finansal tablolarda yer alan parasal olmayan kalemler Yurt İçi Üretici Fiyat Endekslerine (Yİ-ÜFE) göre bulunan düzeltme katsayısı esas alınarak yeniden hesaplanır (Özdemir & Arslan, 2007).

$$\text{Düzeltilme Katsayısı} = \frac{\text{Mali Tablonun Ait Olduğu Aya İlişkin Yİ-ÜFE}}{\text{Düzeltilmeye Esas Alınan Tarihi İçeren Aya İlişkin Yİ-ÜFE}} \quad (1.2)$$

$$\text{Düzeltilmiş Değer} = \text{Kayıtlı Değer} \times \text{Düzeltilme Katsayısı}$$

b. Cari Maliyet Yöntemi

Finansal tablolarda yer alan varlık ve yükümlülükler mali tabloların hazırlandığı günkü piyasa değerleri (yeniden edinme maliyeti) ile değerlendirilir. Gerçek değeri yansıtmaması açısından doğru bir yöntem olarak görülmesinin yanı sıra belirlenen değerin objektif olup olmayacağı konusu muallaktır.

c. Karma Yöntem

Genel Fiyat Düzeyi Yöntemi ve Cari Maliyet Yönteminin birlikte kullanılmasını ifade eder. Bu yöntemle göre finansal tablo kalemleri hem fiyat endeksleri hem de cari fiyatlar esas alınarak yeniden düzenlenir (Logo Yazılım, 2023).

3.1.2. Enflasyon Düzeltmesi Örneği

Enflasyon düzeltilmesi yapabilmek için öncelikle TÜİK tarafından hesaplanan Üretici Fiyat Endeksleri ve endeksler yardımıyla hesaplanacak düzeltme katsayılarına ihtiyacımız var.

Tablo 1: Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi, Aralık 2023

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2005	114,83	114,81	117,25	119,62	119,23	119,64	119,33	121,4	123,4	124,22	121,4	121,14
2006	123,51	123,83	124,14	126,54	130,05	135,28	136,45	135,43	135,11	135,73	135,33	135,16
2007	135,09	136,37	137,70	138,80	139,34	139,19	139,28	140,47	141,90	141,71	142,98	143,19
2008	143,80	147,48	152,16	159,00	162,37	162,90	164,93	161,07	159,63	160,54	160,49	154,80
2009	155,16	156,97	157,43	158,45	158,37	159,86	158,74	159,40	160,38	160,84	162,92	163,98
2010	164,94	167,68	170,94	174,96	172,95	172,08	171,81	173,79	174,67	176,78	176,23	178,54
2011	182,75	185,90	188,17	189,32	189,61	189,62	189,57	192,91	195,89	199,03	200,32	202,33
2012	203,10	202,91	203,64	203,81	204,89	201,83	201,20	201,71	203,79	204,15	207,54	207,29
2013	206,91	206,65	208,33	207,27	209,34	212,39	214,50	214,59	216,48	217,97	219,31	221,74
2014	229,10	232,27	233,98	234,18	232,96	233,09	234,79	235,78	237,79	239,97	237,65	235,84
2015	236,61	239,46	241,97	245,42	248,15	248,78	247,99	250,43	254,25	253,74	250,13	249,31
2016	250,67	250,16	251,17	252,47	256,21	257,27	257,81	258,01	258,77	260,94	266,16	274,09
2017	284,99	288,59	291,58	293,79	295,31	295,52	297,65	300,18	300,90	306,04	312,21	316,48
2018	319,60	328,17	333,21	341,88	354,85	365,60	372,06	396,62	439,78	443,78	432,55	422,94
2019	424,86	425,26	431,98	444,85	456,74	457,16	452,63	449,96	450,55	451,31	450,97	454,08
2020	462,42	464,64	468,69	474,69	482,02	485,37	490,33	501,85	515,13	533,44	555,18	568,27
2021	583,38	590,52	614,93	641,63	666,79	693,54	710,61	730,28	741,58	780,45	858,43	1022,25
2022	1129,03	1210,60	1321,90	1423,27	1548,01	1652,75	1738,21	1780,05	1865,09	2011,13	2026,08	2021,19
2023	2105,17	2138,04	2147,44	2164,94	2179,02	2320,72	2511,75	2659,60	2749,98	2803,29	2882,04	2915,02

Kaynak: TÜİK

Tablo 2: Enflasyon Düzeltme Katsayıları

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2005	25,38553	25,38995	24,86158	24,36900	24,44871	24,36493	24,42822	24,01170	23,62253	23,46659	24,01170	24,06323
2006	23,60081	23,54040	23,48218	23,03555	22,41448	21,54797	21,36339	21,52433	21,57482	21,47720	21,54008	21,56692
2007	21,57798	21,37581	21,16977	21,00208	20,91997	20,94230	20,92890	20,75181	20,54322	20,57050	20,38809	20,35707
2008	20,27153	19,76509	19,15780	18,33315	17,95291	17,89506	17,67474	18,09754	18,26149	18,15783	18,16343	18,83052
2009	18,78724	18,57030	18,51655	18,39733	18,40654	18,23433	18,36404	18,28759	18,17577	18,12428	17,89288	17,77616
2010	17,67368	17,38450	17,05308	16,66113	16,85483	16,94020	16,96657	16,77317	16,68852	16,48936	16,54126	16,32744
2011	15,95047	15,68022	15,49122	15,39720	15,37388	15,37307	15,37709	15,11101	14,88103	14,64627	14,55212	14,40751
2012	14,35270	14,36601	14,31431	14,30248	14,22712	14,44286	14,48836	14,45137	14,30387	14,27889	14,04582	14,06260
2013	14,08818	14,10641	13,99240	14,06395	13,92487	13,72486	13,58987	13,58422	13,46551	13,37372	13,29158	13,14612
2014	12,72379	12,55014	12,45842	12,44778	12,51296	12,50598	12,41544	12,36330	12,25880	12,14744	12,26602	12,36016
2015	12,31994	12,17331	12,04703	11,87768	11,74701	11,71726	11,75459	11,64006	11,46517	11,48822	11,65402	11,69235
2016	11,62891	11,65262	11,60577	11,54601	11,37746	11,33059	11,30685	11,29809	11,26491	11,17123	10,95213	10,63527
2017	10,22850	10,10090	9,99732	9,92212	9,87105	9,86404	9,79345	9,71091	9,68767	9,52496	9,33673	9,21076
2018	9,12084	8,88265	8,74830	8,52644	8,21479	7,97325	7,83481	7,34965	6,62836	6,56862	6,73915	6,89228
2019	6,86113	6,85468	6,74804	6,55282	6,38223	6,37637	6,44018	6,47840	6,46991	6,45902	6,46389	6,41962
2020	6,30384	6,27372	6,21951	6,14089	6,04751	6,00577	5,94502	5,80855	5,65880	5,46457	5,25059	5,12964
2021	4,99678	4,93636	4,74041	4,54315	4,37172	4,20310	4,10214	3,99165	3,93082	3,73505	3,39576	2,85157
2022	2,58188	2,40791	2,20517	2,04811	1,88308	1,76374	1,67702	1,63761	1,56294	1,44944	1,43875	1,44223
2023	1,38470	1,36341	1,35744	1,34647	1,33777	1,25608	1,16055	1,09604	1,06001	1,03986	1,01144	1,00000

Kaynak: TÜİK Aralık 2023 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksine göre hesaplanmıştır.

Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığının 30.12.2023 tarih ve 555 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği uyarınca;

31/12/2023 tarihli mali tablolar, enflasyon düzeltmesi şartlarının oluşup oluşmadığına bakılmaksızın enflasyon düzeltmesine tabi tutulur. Yapılan enflasyon düzeltmesinden kaynaklanan kâr/zarar farkı geçmiş yıllar kâr/zararı hesabında gösterilir. Bu şekilde tespit edilen geçmiş yıl kârı vergiye tabi tutulmaz, geçmiş yıl zararı zarar olarak kabul edilmez (Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, 2023).

Bilindiği üzere 31.12.2023 tarihinde enflasyon düzeltmesi yapılmış ve mali tablolar güncel hale getirilmiştir. 01.01.2024 tarihinden sonra oluşturulacak mali tablolarda, düzeltme katsayısı hesaplanırken, en son düzenlenmiş mali tablo tarihi ile mali tablonun düzenleneceği aya ait Yurt İçi Üretici Fiyat Endekslerinin esas alınması yeterli olacaktır. Bu durumda ilgili tutar güncellenirken bir önceki mali tablo tarihindeki Yİ-ÜFE ile içinde bulunulan dönem Yİ-ÜFE karşılaştırılarak düzeltme oranı bulunur. Bu orana **taşıma katsayısı** denir (Gökmen, 2024).

$$\text{Taşıma Katsayısı} = \frac{\text{Mali Tablonun Ait Olduğu Aya İlişkin Yİ-ÜFE}}{\text{Bir Önceki Dönemin Sonundaki Yİ-ÜFE}} \quad (1.3)$$

Düzeltilme tarihinden sonra edinilen değerler ise edinme tarihleri esas alınarak hesaplanacak katsayı ile güncellenir.

Örnek 1: Barkın Ticaret'in 01.01.2025 tarihli dönem başı bilançosu aşağıdaki gibidir:

AKTİF (V)		BARKIN TİCARET 01.01.2025 TARİHLİ BİLANÇOSU		PASİF (K)			
1. DÖNEN VARLIKLAR		₺	339.500,00	3. KISA VADELİ Y.K.		₺	100.000,00
Kasa			-	Satıcılar		₺	100.000,00
Banka		₺	57.500,00	4. UZUN VADELİ Y.K.		₺	190.000,00

Hisse Senetleri	₺	70.000,00	400. Banka Kredileri	₺	190.000,00
Alıcılar	₺	122.000,00	5. ÖZKAYNAKLAR	₺	342.000,00
Ticari Mallar	₺	90.000,00	500. Ödenmiş Sermaye	₺	405.000,00
2. DURAN VARLIKLAR	₺	292.500,00	540. Yasal Yedekler	₺	20.000,00
Taşıtlar	₺	300.000,00	580. Geçmiş Yıl Zararı (-)	₺	83.000,00
Demirbaşlar	₺	180.000,00			
Birikmiş Amortisman (-)	₺	187.500,00			
AKTİF TOPLAM	₺	632.000,00	PASİF TOPLAM	₺	632.000,00

Barkın Ticaret'in 01.01.2025-31.03.2025 dönemi ticari işlemleri aşağıdaki gibidir:

- 15.01.2025 tarihinde 50.000 ₺ ticari mal satılmış, mal bedeli + %20 KDV banka yoluyla alınmıştır. (STMM 30.000 / Stok değerlemede İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi kullanılmaktadır.)
- 20.01.2025 tarihinde 10.000 ₺ elektrik faturası banka hesabından ödenmiştir.
- 20.02.2025 tarihinde 40.000 ₺ Ticari Mal veresiye olarak alınmıştır. (%20 KDV Hariç)

Dönem İçi İşlemler:

	BORÇ	ALACAK
15.01.2025		
102 Banka Hs.	₺ 60.000,00	
600 Yurt İçi Satışlar		₺ 50.000,00
391 Hesaplanan KDV		₺ 10.000,00
15.01.2025		
621 Satılan Tic. Mal. Maliyeti	₺ 30.000,00	
153 Ticari Mallar		₺ 30.000,00
20.01.2025		
770 Genel Yönetim Giderleri	₺ 10.000,00	
191 İndirilecek KDV	₺ 2.000,00	
102 Banka Hs.		₺ 12.000,00
20.02.2025		
153 Ticari Mallar	₺ 40.000,00	
191 İndirilecek KDV	₺ 8.000,00	
320 Satıcılar		₺ 48.000,00
....../....../2025		

Barkın Ticaret Mart 2025 Düzeltme Öncesi Mizanı

HESAPLAR	TUTAR		KALAN	
	BORÇ	ALACAK	BORÇ	ALACAK
100 Kasa	₺ -	₺ -	₺ -	₺ -
102 Banka	₺ 117.500,00	₺ 12.000,00	₺ 105.500,00	₺ -
110 Hisse Senetleri	₺ 70.000,00	₺ -	₺ 70.000,00	₺ -
120 Alıcılar	₺ 122.000,00	₺ -	₺ 122.000,00	₺ -
153 Ticari Mal	₺ 130.000,00	₺ 30.000,00	₺ 100.000,00	₺ -
191 İnd. KDV	₺ 10.000,00	₺ -	₺ 10.000,00	₺ -
254 Taşıtlar	₺ 300.000,00	₺ -	₺ 300.000,00	₺ -
255 Demirbaşlar	₺ 180.000,00	₺ -	₺ 180.000,00	₺ -

257 Birikmiş Amort.(-)	₺ -	₺ 187.500,00	₺ -	₺ 187.500,00
320 Satıcılar	₺ -	₺ 148.000,00	₺ -	₺ 148.000,00
391 Hes. KDV	₺ -	₺ 10.000,00	₺ -	₺ 10.000,00
400 Banka Krd.	₺ -	₺ 190.000,00	₺ -	₺ 190.000,00
500 Sermaye	₺ -	₺ 405.000,00	₺ -	₺ 405.000,00
540 Yasal Yedekler	₺ -	₺ 20.000,00	₺ -	₺ 20.000,00
580 Geçmiş Yıl Zarar (-)	₺ 83.000,00	₺ -	₺ 83.000,00	₺ -
600 Yurt İçi Satış	₺ -	₺ 50.000,00	₺ -	₺ 50.000,00
621 STMM	₺ 30.000,00	₺ -	₺ 30.000,00	₺ -
770. Genel Yön. Gid.	₺ 10.000,00	₺ -	₺ 10.000,00	₺ -
TOPLAM	₺ 1.052.500,00	₺ 1.052.500,00	₺ 1.010.500,00	₺ 1.010.500,00

Düzeltilme İşlemleri

Tablo 3: Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Mart 2025

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2024	3035,59	3149,03	3252,79	3369,98	3435,96	3483,25	3550,88	3610,51	3659,84	3707,10	3731,43	3746,52
2025	3861,33	3943,01	4017,30									

Kaynak: TÜİK

Tablo 4: Düzeltilme/Taşıma Katsayıları

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2024	1,32340	1,27573	1,23503	1,19208	1,16919	1,15332	1,13135	1,11267	1,09767	1,08368	1,07661	1,07228
2025	1,04039	1,01884	1,00000									

Kaynak: TÜİK

Tablo 5: Enflasyon Düzeltmesi Hesaplaması Sonrası Oluşan Farklar

Hesap	Son Düzeltme Tarihi	Bilanço/Edinme Değeri	Taşıma Katsayısı	31.03.2025 Değeri	Düzeltilme Farkı
Hisse Senetleri	31.12.2024	₺ 70.000	1,07228	₺ 75.059,60	₺ 5.059,60
Ticari Mallar	31.12.2024	₺ 90.000	1,07228	₺ 96.505,20	₺ 6.505,20
Ticari Mallar	20.02.2025	₺ 40.000	1,01884	₺ 40.753,60	₺ 753,60
Taşıtlar	31.12.2024	₺ 300.000	1,07228	₺ 321.684,00	₺ 21.684,00
Demirbaşlar	31.12.2024	₺ 180.000	1,07228	₺ 193.010,40	₺ 13.010,40
Amortisman Taşıtlar	31.12.2024	₺ 97.500	1,07228	₺ 104.547,30	₺ 7.047,30
Amortisman Demirbaş	31.12.2024	₺ 90.000	1,07228	₺ 96.505,20	₺ 6.505,20
Ödenmiş Sermaye	31.12.2024	₺ 405.000	1,07228	₺ 434.273,40	₺ 29.273,40
Yasal Yedekler	31.12.2024	₺ 20.000	1,07228	₺ 21.445,60	₺ 1.445,60
Yurt İçi Satış	15.01.2025	₺ 50.000	1,04039	₺ 52.019,50	₺ 2.019,50
STMM	15.01.2025	₺ 30.000	1,04039	₺ 31.211,70	₺ 1.211,70
GYG	20.01.2025	₺ 10.000	1,04039	₺ 10.403,90	₺ 403,90

Düzeltilme Kayıtları

	BORÇ	ALACAK
31.03.2025		
110.09 Hisse Senedi Enf. Düzeltmesi Fark Hs.	₺ 5.059,60	
698.110 Enflasyon Düzeltmesi His. Snd. Hs.		₺ 5.059,60
31.03.2025		

153.09 Tic. Mal. Enf. Düzeltmesi Fark Hs.	₺7.258,80	
698.153 Enflasyon Düzeltmesi Tic. Mal. Hs.		₺ 7.258,80
31.03.2025		
254.09 Taşitlar Enf. Düzeltmesi Fark Hs.	₺ 21.684,00	
698.254 Enflasyon Düzeltmesi Taşit. Hs.		₺ 21.684,00
31.03.2025		
255.09 Demirbaşlar Enf. Düzeltmesi Fark Hs.	₺ 13.010,40	
698.255 Enflasyon Düzeltmesi Dmb. Hs.		₺ 13.010,40
31.03.2025		
698.257 Enflasyon Düzeltmesi Bir. Amort. Hs.	₺ 13.552,50	
257.09 Bir. Amort. Enf. Düz. Fark Hs.		₺ 13.552,50
31.03.2025		
698.500 Enflasyon Düzeltmesi Serm. Hs.	₺ 29.273,40	
502. Serm. Düzeltmesi Olumlu Fark. Hs.		₺ 29.273,40
31.03.2025		
698.540 Enflasyon Düzeltmesi Yasal Yd. Hs.	₺ 1.445,60	
540.09 Enflasyon Düzeltmesi Yasal Yd. Hs.		₺ 1.445,60
31.03.2025		
698.580 Enflasyon Düzeltmesi Geç. Yıl. Z. Hs.	₺ 83.000,00	
580.09. Geç. Yıllar Zararı Hs.		₺ 83.000,00
31.03.2025		
698.600 Enflasyon Düzeltmesi Y.İ.S.	₺ 20.019,50	
600.09 Enflasyon Düzeltmesi Y.İ.S.		₺ 20.019,50
31.03.2025		
621.09 Satılan Tic. Mal. Maliyeti Enf. Düzelt.	₺ 1.211,70	
153 Ticari Mallar		₺ 1.211,70
31.03.2025		
770.09. Enflasyon Düzeltmesi GYG	₺ 403,90	
698.770 Enflasyon Düzeltmesi GYG Hs.		₺ 403,90
....../....../2025		

B	698. ENF. DÜZELTME HS.	A
₺ 13.552,50	₺ 5.059,60	
₺ 29.273,40	₺ 7.258,80	
₺ 1.445,60	₺ 21.684,00	
₺ 83.000,00	₺ 13.010,40	
₺ 2.019,50	₺ 403,90	
₺ 129.291,00	₺ 47.416,70	
	₺ 81.874,30	

31.03.2025		
658. Enflasyon Düzeltmesi Olumsuz Farkları	₺ 81.874,30	
698. Enf. Düzeltmesi Hs.		₺ 81.874,30
....../....../2025		

01.01.2024 yılı itibarıyla 698 numaralı hesabın olumlu farkları “648 Enflasyon Düzeltmesi Kârları”, olumsuz farkları ise “658 Enflasyon Düzeltmesi Zararları” hesabına aktarılacaktır (Güneş & Uysal, 2024). Böylece geçici vergi dönemleri ve dönem sonunda tespit edilen kâr (648) ya da zarar (658) ilgili hesaplar aracılığıyla 690 Dönem Kar Zararı hesabına aktarılarak işletme kâr/zararına ulaşılabacaktır.

31.03.2025			
658. Enflasyon Düzeltmesi Olumsuz Farkları	₺	81.874,30	
698. Enf. Düzeltmesi Hs.			₺ 81.874,30
....../.../2025			

Bilançoda yer alan, dönem içinde işlem gören parasal olmayan hesaplar, taşıma katsayıları çarpımı ile 31.03.2025 tarihindeki değere taşınmış ve 698 no.lu hesabın bakiyesi, vergi etkisi dikkate alınmak üzere 658 no.lu hesaba aktarılmıştır. Yapılan düzeltme işlemlerinin ardından mizan aşağıdaki gibi güncellenmiştir.

Barkın Ticaret Mart 2025 Düzeltme Sonrası Mizanı

HESAPLAR	TUTAR		KALAN	
	BORÇ	ALACAK	BORÇ	ALACAK
100 Kasa	₺ -	₺ -	₺ -	₺ -
102 Banka	₺ 117.500,00	₺ 12.000,00	₺ 105.500,00	₺ -
110 Hisse Senetleri	₺ 75.059,60	₺ -	₺ 75.059,60	₺ -
120 Alıcılar	₺ 122.000,00	₺ -	₺ 122.000,00	₺ -
153 Ticari Mal	₺ 137.258,80	₺ 31.211,70	₺ 106.047,10	₺ -
191 İnd. KDV	₺ 10.000,00	₺ -	₺ 10.000,00	₺ -
254 Taahhütler	₺ 321.684,00	₺ -	₺ 321.684,00	₺ -
255 Demirbaşlar	₺ 193.010,40	₺ -	₺ 193.010,40	₺ -
257 Birikmiş Amort.(-)	₺ -	₺ 201.052,50	₺ -	₺ 201.052,50
320 Satıcılar	₺ -	₺ 148.000,00	₺ -	₺ 148.000,00
391 Hes. KDV	₺ -	₺ 10.000,00	₺ -	₺ 10.000,00
400 Banka Krd.	₺ -	₺ 190.000,00	₺ -	₺ 190.000,00
500 Sermaye	₺ -	₺ 405.000,00	₺ -	₺ 405.000,00
502.09 Serm. Düzelt. Olumlu F.	₺ -	₺ 29.273,40	₺ -	₺ 29.273,40
540 Yasal Yedekler	₺ -	₺ 21.445,60	₺ -	₺ 21.445,60
580 Geçmiş Yıl Zarar(-)	₺ 83.000,00	₺ 83.000,00	₺ -	₺ -
600 Yurt İçi Satış	₺ -	₺ 52.019,50	₺ -	₺ 52.019,50
621 STMM	₺ 31.211,70	₺ -	₺ 31.211,70	₺ -
770. Genel Yön. Gid.	₺ 10.403,90	₺ -	₺ 10.403,90	₺ -
658. Enf. Düz. Olumsuz Fark.	₺ 81.874,30		₺ 81.874,30	₺ -
698. Enflasyon Düzeltme Hs.	₺ 129.291,00	₺ 129.291,00	₺ -	₺ -
TOPLAM	₺ 1.312.293,70	₺ 1.312.293,70	₺ 1.056.791,00	₺ 1.056.791,00

4. Sonuç ve Değerlendirme

Enflasyon, ekonomik, toplumsal ve parasal sonuçlar doğuran bir olgudur. Çalışmamızda, enflasyonun tanımı, kaynakları, toplumsal etkileri, muhasebe süreçlerine, mali tablolara yansımaları ve enflasyon muhasebesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Türkiye ekonomisi yerel ve küresel gelişmelere, ekonomik ve politik kararlara, belirsizliklere hızlı tepki veren, kırılgan bir yapıya sahiptir. 2019 yılından bu yana hızla yükselen ve günümüzde de yüksek bir seyir izleyen enflasyon bunun en açık göstergesidir. Enflasyonun hızla yükselmesi, Türk lirasında yaşanan değer kayıpları, yükselen

döviz kuru öncelikle sosyal yaşamı derinden etkilemiş, satın alma gücünün düşmesine, toplumun fakirleşmesine yol açmış, bireyleri belirsizliklere baş başa bırakmıştır. Bunun yanında yükselen enflasyon, ticari firmaları, satın alma ve tedarik, üretim, ürün fiyatlama, kredili işlemler, iş gücü yönetimi gibi süreçlerde karar vermelerini zorlaştıracak durumlar ortaya koymuştur.

Muhasebe kayıtlarının yapılması, mali tablo ve raporların hazırlanıp sunulması sırasında muhasebenin ilkeleri en temel dayanak olmaktadır. Buna göre yapılan kayıtların ve sunulan raporların muhasebe ilkeleri ile uyumlu olması beklenir. Enflasyon muhasebesi de muhasebenin birçok kavramı ile yakından ilişkilidir. Parayla ölçülme, tam açıklama, tutarlılık, ihtiyatlılık, önemlilik, tarafsızlık ve belgelendirme, sosyal sorumluluk kavramları enflasyon muhasebesi sürecinde yapılan iş ve işlemleri destekler niteliktedir. Güncellenmiş değerler üzerinden sunulmuş raporlar işletmenin mevcut fotoğrafını net bir şekilde ortaya koyarken, işletmenin gelecek planlamasına referans teşkil eder, olası risklere karşı tedbir alınmasını gerekli kılar. Aynı şekilde bu raporlar işletme ortaklarına, yatırımcılara, vergi boyutu ile devlete, ilişkili üçüncü kişilere doğru bilgi aktarımını sağlarken enflasyon muhasebesinin tam açıklama, tarafsızlık ve belgelendirme ilkeleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Önemlilik kavramı, “bir hesap kalemi veya mali bir olayın nispi ağırlık ve değerinin mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olması” (Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Sıra No:1, 1992) şeklinde tanımlanmıştır. Önemlilik kavramı muhasebede her bilginin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Enflasyon düzeltmesi sonucunda ortaya çıkan farklar ve düzeltme sonrası mali raporlar yapılan işlemlerin önemini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

5. Kaynakça

- Akkaş, S. (2022, Kasım 3). *Doğrulukpayı*. Nisan 28, 2025 tarihinde Doğrulukpayı Web Sitesi: <https://www.dogrulukpayi.com/zaman-tuneli/turkiye-nin-yuksek-enflasyon-gecmisi> adresinden alındı
- Başar, S., & Selçuk, G. N. (2020). *Genel Ekonomi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Birinci, Y. (2025, Nisan 25.04.2025). *Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri*. [dergipark.org.tr: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/8457](https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/8457) adresinden alındı
- Bişit, S. (Ekim 2023). *Enflasyon Muhasebesi ve Enflasyonun Finansal Tablolara Etkisinin TMS 29 Kapsamına Değerlendirilmesi: Örnek Bir Uygulama, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi (851370), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Çelik, K. (2016). *Genel Ekonomi*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Eğilmez, M. (2025, Nisan 25). *mahfiegilmez.com*. Mahfi Eğilmez Kendime Yazılar / Enflasyon Rehberi: <https://www.mahfiegilmez.com/2024/01/enflasyon-rehberi.html> adresinden alındı
- Gökmen, S. (2024, 7 31). *İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası*. 5 4, 2025 tarihinde İstanbul YMMO Web Sitesi: <https://istanbulymmo.org.tr/dosyalar/sunumlar/20240731/2024%20ENFLASYON%20DÜZELTMESİ,%20E2%80%ADDİKKAT%20EDİLECEK%20HUSUSLAR,%20VERGİ%20ETKİSİ%2031.07.2024%20.pdf> adresinden alındı
- Güneş, R., & Uysal, M. (2024, 4(2)). 555 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğ ve TMS 29 Standardı Kapsamında Enflasyon Muhasebesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 1-21.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı. (2023, 12 30). *Resmi Gazete*. Mayıs 04, 2025 tarihinde Resmi Gazete Web Sayfası: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231230M2-13.pdf> adresinden alındı
- Logo Yazılım. (2023, 12 22). *Logo İşbaşı*. Logo İşbaşı Web Sayfası: <https://isbasi.com/blog/enflasyon-muhasebesi-nedir> adresinden alındı

- Maliye ve Gümrük Bakanlığı. (1992, 12 26). Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Sıra No: 1 . *Resmi Gazete*, s. 1-113.
- Meral, P. S. (2005, 2). Enflasyon ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(19), 309-324. Nisan 24, 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/231610> adresinden alındı
- Özdemir, F. S., & Arslan, S. (2007). Enflasyon Muhasebesinde Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırmalı Analizi. *Ticaret Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(2), s. 87-104.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (1961, 1 4). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Nisan 30, 2025 tarihinde mevzuat.gov.tr Web Sayfası: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf> adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2013). *Enflasyon ve Fiyat İstikrarı*. 5 12, 2025 tarihinde TCMB Web Sayfası: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES. adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2004). *Enflasyon*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025, Nisan 24.04.2025). *Türkiye İstatistik Kurumu Web Sayfası*. Türkiye İstatistik Kurumu Web Sayfası: [https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/Konu_Detay?konu=1#:~:text=Fiyatlar%20genel%20d%C3%BCzeyi%2C%20piyasada%20al%C4%B1m,ay%20veya%20y%C4%B1daki\)%20ortalama%20fiyatlar%C4%B1d%C4%B1r](https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/Konu_Detay?konu=1#:~:text=Fiyatlar%20genel%20d%C3%BCzeyi%2C%20piyasada%20al%C4%B1m,ay%20veya%20y%C4%B1daki)%20ortalama%20fiyatlar%C4%B1d%C4%B1r). adresinden alındı
- Wikipedia. (2025, Nisan 28). Wikipedia Web Sayfası: https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Depression#Course adresinden alındı
- Yavuz, G. (2007). *Enflasyon Muhasebesi ve Bir Uygulama, Yayımlanmış Doktora Tezi (229517)*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yenisu, E. (2022, İlkbahar). Enflasyonun Finansal Tablolara Etkisi ve Enflasyon Muhasebesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 717-741.

Bölüm 2: Enflasyon Okuryazarlığı ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişki

Selçuk Birol AYTEMİZ¹

Özet

Bu çalışma, bireylerin enflasyon okuryazarlığı düzeyleri ile finansal okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Enflasyon, bireylerin satın alma gücü, tasarruf kararları ve yatırım tercihleri üzerinde doğrudan etkili bir ekonomik göstergedir. Dolayısıyla, enflasyonu doğru anlayabilme ve yorumlayabilme becerisi, bireylerin finansal açıdan sağlıklı kararlar alabilmesi için temel bir gereklilik haline gelmektedir. Bu bağlamda araştırmada, enflasyonun kavranması ile genel finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir. Yapılan Literatür taramasında, enflasyon okuryazarlığı yüksek bireylerin finansal planlama, bütçeleme ve tasarruf konularında daha bilinçli hareket ettiklerini göstermektedir. Elde edilen bulgular, enflasyon okuryazarlığının, finansal okuryazarlığın ayrılmaz bir bileşeni olduğunu ortaya koymakta ve bu alandaki eğitim ihtiyacının önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, ekonomik farkındalık, bireysel finans

1. Giriş

Günümüzün hızla değişen ve karmaşık ekonomik koşullarında bireylerin finansal karar alma süreçlerinde bilgiye dayalı, bilinçli ve etkili hareket etmeleri her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini yönetme, tasarruf yapma, borçlanma ve yatırım gibi konularda bilinçli kararlar alabilmeleri için kritik öneme sahiptir. Finansal okuryazarlığın alt bileşenlerinden biri olan enflasyon okuryazarlığı, bireylerin enflasyonun ne olduğunu, nasıl ölçüldüğünü ve kişisel mali durumlarına etkilerini kavrayabilme becerilerini ifade eder. Enflasyon, satın alma gücünden yatırım getirilerine kadar birçok finansal kararı doğrudan etkileyen bir faktördür. Enflasyonun ekonomik yaşam üzerindeki belirleyici etkisi göz önüne alındığında, bu konuda bilgi sahibi olmak, bireylerin alım güçlerini koruyabilmeleri ve uzun vadeli mali planlama yapabilmeleri açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bütün bunlar değerlendirildiğinde enflasyon okuryazarlığı, finansal okuryazarlığın ayrılmaz bir bileşeni olarak değerlendirilir.

Finansal okuryazarlık genel bir çerçevede bireylerin tüm finansal konulara dair bilgi, beceri ve farkındalık düzeyini kapsarken; enflasyon okuryazarlığı bu çerçevenin daha spesifik bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, enflasyon okuryazarlığı ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamakta; bu iki kavramın birbirini nasıl tamamladığını, bireylerin ekonomik karar alma süreçlerini nasıl destekledikleri ve finansal refah üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Bu bağlamda, her iki

¹ Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: selcukaytemiz@gmail.com

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü “Enflasyon Okuryazarlık Düzeylerinin Bireylerin Yatırım Kararlarına Etkileri” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

okuryazarlık türünün bireysel ve toplumsal düzeyde ekonomiye katkıları değerlendirilecektir.

2. Enflasyon Nedir

Enflasyon, genel fiyat seviyesinin kalıcı ve sürekli bir şekilde yükselmesi sonucu paranın değer kaybetmesi ve bu durumun tüketicilerin alım gücünü azaltmasıdır. Yalnızca bir mal veya hizmetin fiyatındaki yükseliş enflasyon olarak değerlendirilmez; esas olan, tüm ürün ve hizmetlerin ortalama fiyat düzeyindeki sürekli artıştır. (TUİK, 2024)

Enflasyon, ekonomide fiyatlar genel seviyesinin devamlı bir şekilde yükselmesidir. Fiyatların artması paranın alım gücünü düşürür ve enflasyon oluşmasına sebep olur. Yani, bireylerin aynı parayla daha az mal veya hizmet alması anlamına gelir. (Yıldırım ve Çevik, 2020).

Enflasyonu farklı açıdan ele almak mümkün, fakat içeriğine baktığımız zaman birbirinden farklı olmayan tanımlar karşımıza çıkmaktadır.

Enflasyon basit anlamıyla, fiyat genel düzeyinin devamlı olarak artmasıdır. (Yıldırım ve Çevik, 2020).

Enflasyon, paranın alım gücünde meydana gelen düşüş, aynı parayla daha az mal ve hizmet almak anlamına gelir. (Cihanoğlu, 2024, s.2)

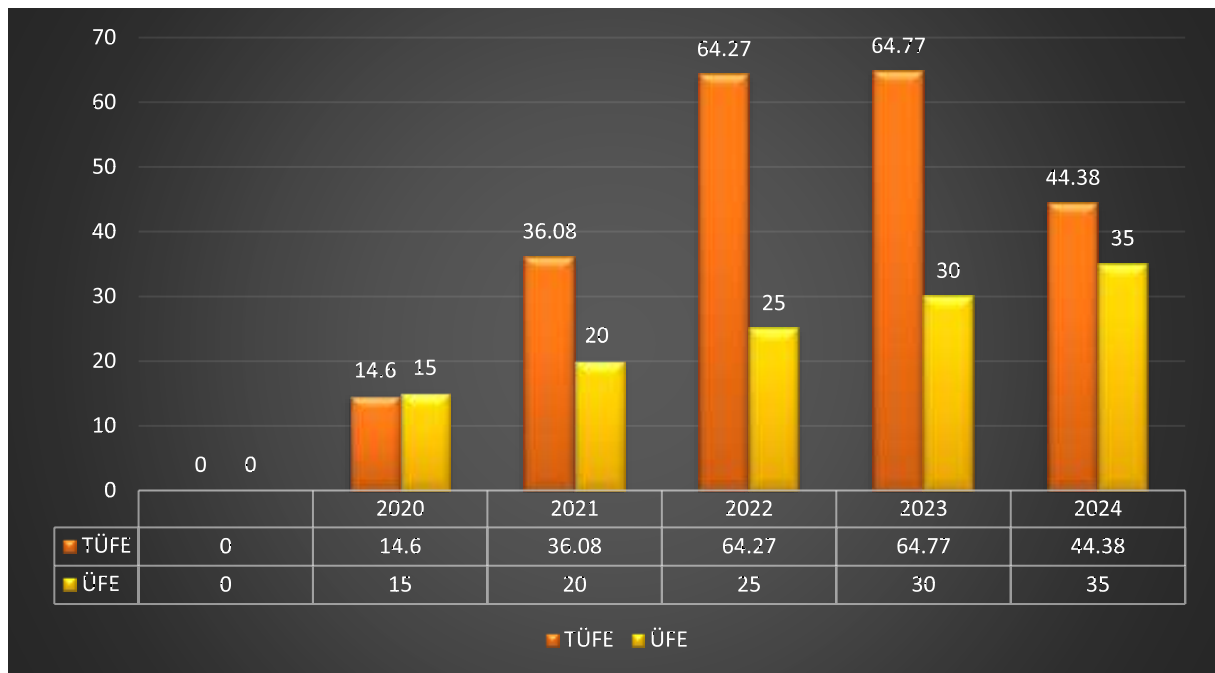
Enflasyon, mal ve hizmetlerdeki fiyat artışına karşın ulusal paranın değerinin sürekli olarak düşmesidir.

2.1. Enflasyon Okuryazarlığı nedir?

Enflasyon okuryazarlığı, ekonomi ve enflasyon ile ilgili temel terimleri anlamak, enflasyonun sebeplerini bilmek, enflasyonun ekonomiyi nasıl etkilediğini kavramak, enflasyonun ekonomiye olan etkilerini nasıl en aza indirebileceği konusunda bilgi sahibi olmak ve yatırım yaparken bu bilgileri nasıl ve ne kadar kullanacağı ile ilgilidir.

Enflasyon okuryazarlığı, bireylerin bütçeleri nasıl yapacağını, zorlu ekonomik koşullarda nasıl hareket edeceğini bilmesidir.

Enflasyon okuryazarlığı, bireylerin enflasyonun ekonomide ve günlük yaşamda yarattığı etkileri anlayarak, bu doğrultuda bilinçli finansal tercihler yapabilme becerisidir.

Grafik: 1: Türkiye 2020-2024 yılları arası yıllık bazda TÜFE-ÜFE oranları:**Kaynak:** TÜİK , (2024)

Tablo 1’de Son 5 yılın enflasyon verilerine baktığımız zaman 2020 yılında en düşük seviyede olduğu, 2021 yılında bir artış olduğu, 2022 ve 2023 yılında enflasyon oranının tavan yaptığı, 2024 yılında ciddi bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. TÜFE ve ÜFE verileri enflasyon oranı düşükken birbirine daha yakın olduğu, enflasyon oranı yükseldiği dönemlerde makasın genel olarak açıldığı görülmektedir.

Tablo 1’deki verilerin yorumlanabilmesi ve bu verilerden yola çıkarak geleceğe dönük isabetli karar alabilmek için enflasyon ile ilgili kavramları orta düzeyde bilmek gerekir.

Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde, enflasyon verilerini anlama, okuyabilme, yorumlayabilmek için enflasyon okuryazarlığının ne kadar önemli olduğu açıkça ortaya koymaktadır.

2.2. Enflasyon Okuryazarlığını Geliştirilmesi**2.2.1. Temel Ekonomik Kavramların Öğrenilmesi**

Ekonomiyi anlayabilmek için bazı temel kavramları bilmeye ihtiyaç vardır. Temel kavramları bilmek günlük hayatta ekonomi ile ilgili karşılaştığımız sorunları daha sağlıklı şekilde çözmemize yardımcı olur. (ERTEK, 2020).

Bu kavramlardan bazıları şunlardır:

Arz: Kelime anlamı sunmak olan arz, mal veya hizmetin belli fiyat düzeyinde piyasaya sunulmasıdır. (TCMB, 2004).

Talep: Tüketicilerin mal veya hizmete karşı olan satın alma isteğidir. (TCMB, 2004).

Fiyat: Ürünün piyasa değeridir. Bir mal ve hizmetin para cinsinden değeridir. (ERTEK, 2020).

Gelir: İnsanların tasarruf ve harcamaları için bir dönem içinde elde ettiği kazançlar olarak tanımlanabilir.

Gider: Kişi veya kurumların yaptığı harcamalar toplamı olarak tanımlanabilir.

Enflasyon: Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli yükselişler. (TCMB, 2004).

Faiz: Kişilerin tasarruflarının kullanım bedelidir. (TCMB, 2004).

2.1.2. Enflasyon Raporlarını Anlama

Bu raporları anlamak için temel ekonomik kavramları bilmenin yanında enflasyon ile ilgili bilgi sahibi olmayı gerektirir. Enflasyon raporlarını anlamak geleceğe dönük sağlıklı karar almak için son derece önemlidir.

2.1.3. Enflasyon Verilerinin Okunması

Enflasyon verileri TÜİK (Türkiye istatistik kurumu) tarafından yayınlanır. Bu veriler belli dönemler halinde verilir ve enflasyon ile ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlar.

Enflasyon verileri belli kalemlerden oluşur ve bu kalemlerin hangilerinde ne yönde değişikliğin olduğunu bu verilerden elde ederiz. Elde edilen verilere göre karar alırız bu kararların doğru bir şekilde alınması için verilerin doğru ve tam okunması gerekir.

TÜFE (Tüketici fiyat endeksi): Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), tüketicilerin harcamalarında yer alan mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki zaman içindeki genel değişimi izlemeye yarayan bir göstergedir. (TÜİK, 2020, s.1).

ÜFE (Üretici fiyat endeksi): Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), Yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin üretici seviyesindeki fiyatlarının zaman içindeki değişimini izlemeye yarayan bir göstergedir (TÜİK, 2023, s.1).

Aylık Enflasyon: Bir ay içinde mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesinde meydana gelen

değişim oranını ifade eder.

Yıllık enflasyon: Önceki yıla göre fiyatların değişim oranını gösterir. Yani fiyatların bir önceki yıla göre ne kadar arttığını gösteren orandır.

Çekirdek Enflasyon: Geçici etkilerden arındırılmış enflasyondur.

2.1.4. Enflasyon ile İlgili Haberlerin Takip Edilmesi ve Değerlendirilmesi

Enflasyon ile ilgili haberler günlük olarak doğru ve tarafsız bir şekilde takip edilmesi değerlendirme açısından son derece önemlidir. Enflasyon ile ilgili haberleri alanında uzman kişilerden takip edilmeli gerektiğinden ekonomik ve siyasal boyutları birlikte değerlendirilebilmelidir. birlikte bu alanda eğitimlerin yaygınlaştırılmasının önemi görülmektedir.

Enflasyona neden olan birçok faktör vardır ancak genel olarak baktığımızda şu şekilde sıralayabiliriz;

2.3. Nedenlerine göre enflasyon türleri

2.3.1. Talep enflasyonu:

Arzın talebi karşılayamayacak şekilde yetersiz kalması nedeniyle mal ve hizmetlerin fiyatları artar buna talep enflasyonu denir. Başka bir deyişle toplam arzın toplam talebe cevap verememesidir. (Eğilmez, 2024).

Talep enflasyonunun birçok nedeni vardır; bireylerin paraya hızlı erişmesinden kaynaklı tüketim yapma istek ve hızlarının artması, arzda meydana gelen sorunlar, vb.

2.3.2. Maliyet enflasyonu:

Maliyet enflasyonu, üretim sürecindeki girdi maliyetlerinin (emek, sermaye vb.) yükselmesi sonucu mal ve hizmetlerin genel düzeydeki fiyatlarının zamanla yükselmesidir. (Dinç ve Akkaya 2023).

Maliyet enflasyonunun oluşmasına belli başlı sebepler vardır:

- Hammadde fiyatlarındaki yükseliş
- Faizlerin yüksek olmasına bağlı olarak üretim faktörlerine ulaşmada yaşanan sorunlar.
- Dışarıdan alınan (İthal edilen) ürünlerin fiyatlarında meydana gelen artışlar.
- Ücret artışlarının maliyetlere yansımaları
- Döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar
- Enerji maliyetlerindeki artışlar

2.3.3. Yapısal enflasyon:

Yapısal enflasyon, ekonominin temel yapısından kaynaklı enflasyondur. Genel ekonomik politikalar, piyasa yapısındaki bozuklukları, dışa bağımlı ekonomik politikalar, arz ve talep arasındaki dengesizlikler başlıca nedenleri olarak sıralayabiliriz.

Yapısal enflasyonun diğer enflasyon türlerinden ayrılan özelliği, uzun süreli olması ve ekonomide kalıcı etkiler bırakmasıdır. (Eğilmez, 2024).

2.4. Artış Hızına Göre Enflasyon Türleri

2.4.1. İlimli enflasyon

Fiyatlar genel seviyesinin zaman içinde yavaş ve istikrarlı bir şekilde artması, ılımlı enflasyon olarak nitelendirilir. Genellikle %1 ile %8 arasındaki yıllık artış oranları bu duruma örnek teşkil eder. Bu enflasyon türü, ekonomi üzerinde ciddi bir zarar oluşturmaz. (Küçükgergerli, 2023).

2.4.2. Yüksek enflasyon

Enflasyonun kontrol edilemeyecek düzeyde sürekli ve hızlı bir şekilde artmasıdır. Ekonomiye negatif etkiler yapan, finansal dengeleri sarsan ve denetimi güç olan bir enflasyon türüdür. Yıllık iki

veya üç haneli rakamlarla ifade edilen enflasyondur. (Parasız, 2018, s. 434).

2.4.3. Hiperenflasyon

Fiyatların durmaksızın ve son derece hızlı biçimde, denetlenemeyecek düzeyde yükselmesidir. Yıllık enflasyonun %50'nin üzerinde olduğu enflasyon türüdür. Kişilerin tasarruflarını kısa sürede yitirmesine ve paranın değerinin ciddi oranda düşmesine yol açar. (Özer, 2024, s.89).

2.5. Enflasyonun ölçülmesi

Enflasyon, piyasada seçilmiş temel mal ve hizmetlerin ortalama fiyatlarındaki değişimi yansıtan fiyat endeksleri aracılığıyla ölçülmektedir.

Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), tüketicilerin harcamalarında yer alan mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki zaman içindeki genel değişimi izlemeye yarayan bir göstergedir. TÜFE'nin hesaplanması üç temel aşamadan oluşur: öncelikle tüketim sepeti oluşturulur, ardından bu sepetteki mal ve hizmetlerin ağırlıkları belirlenir ve son olarak fiyat verileri toplanarak değerlendirilir (TÜİK, 2020, s.1).

Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), Yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin üretici seviyesindeki fiyatlarının zaman içindeki değişimini izlemeye yarayan bir göstergedir. Bu endeks, üretici düzeyindeki fiyat dalgalanmalarını göstererek ekonomik analizlerde önemli bir gösterge olarak kullanılır. (TÜİK, 2023, s.1).

2.6. Enflasyonun nedenleri:

Talep kaynaklı enflasyon: Toplam talebin toplam arzı geçtiği durumlarda dengesizlik ortaya çıkar buda enflasyona sebep olur. Tüketicilerin aşırı tüketimi talep enflasyonunun ortaya çıkmasına en önemli sebeptir. (Eğilmez, 2024).

Maliyet kaynaklı enflasyon: Üretim faktörlerinde meydana gelen artışların fiyatlar genel seviyesini yükseltmedir. (Dinç, 2023, s.2).

Para Arzı Kaynaklı Enflasyon: Merkez bankasının para politikasıyla ilgili bir durumdur. Merkez bankasının piyasaya fazla para sürmesi, düşük faiz oranıyla insanların paraya erişiminin kolaylaşması tüketimin artmasına sebep olacak olması enflasyonun yükselmesine sebep olacaktır. (TCMB, 2004).

Enflasyon beklentileri: Fiyatların gelecekte artacağı düşüncesi, bireyleri kısa süre içinde hızlı tüketime yönlendirir; bu talep artışı da doğal olarak fiyatların yükselmesine neden olur. (TCMB, 2004).

Bireylerin geleceğe yönelik fiyat artışı beklentilerinden kaynaklı enflasyondur. Özellikle ekonomistlerin geçmiş enflasyon verilerine dayanarak geleceğe dönük olumsuz fiyat beklentileri etkilidir. (Yıldırım ve Çevik, 2020).

2020 yılında ülkemizde yaşanan COVID 19 Pandemisi bu duruma en güzel örnektir. İnsanlar temel ihtiyaç malzemelerine erişimin zorlanacağını düşünerek aşırı ve hızlı tüketime yönelmesinden kaynaklı fiyatlar genel seviyesinde hızlı bir artış yaşanmıştı.

Enflasyon; bireyleri, toplumu, işletmeleri ve genel olarak ülke ekonomisini çok boyutlu şekilde etkileyen kritik bir ekonomik göstergedir. Enflasyonun etki alanlarını genel anlamda şu şekilde inceleyebiliriz.

2.7. Enflasyonun Sosyal ve Ekonomik Etkileri

2.7.1. Bireyler ve Haneler Üzerindeki Etkileri

Enflasyon en çok düşük ve sabit gelirli insanları etkilemektedir. Fiyatların yükselmesi bireylerin alım gücünün düşmesine sebep olacaktır. Temel ihtiyaç malzemelerinde meydana gelen fiyat artışları hanelerin yaşam standardını zamanla düşürecektir.

Birey ve haneler üzerinde çeşitli etkilere sebep olmaktadır; satın alma gücünün düşmesi, tasarruflarının azalması, borçlanma maliyetlerinin artması gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya getirmektedir.

2.7.2. İşletmeler ve Yatırımlar Üzerine Etkileri

Enflasyonun işletmeler ve yatırımlar üzerine ciddi manada olumsuz etkileri vardır. Ekonomistler, enflasyonun yatırım üzerine etkilerini uzun yıllar tartışmış genel kanaat olarak; enflasyonist dönemde yatırımların kısa vadede arttığı gözlenirse de uzun vadede yatırımların azaldığı konusunda hemfikirlerdir. Yani enflasyon ile yatırım arasında uzun vadede ters yönlü bir ilişki vardır. (Erdoğan, 2006, s.29).

İşletmeler, enflasyonun getirdiği olumsuz etkilerden dolayı kısa vadeli yatırımları tercih etmekte ve uzun vadeli yatırımdan kaçmaktadır. Kısa vadeli yatırım işletmelerin karlılığının düşürmekte ancak risk ve olumsuz beklentilerden dolayı işletmeler kısa vadeli yatırımı tercih etmektedir. (Güzeldal ve Ersoy, 2004, s.19).

2.7.3. Gelir Dağılımı ve Sosyal Adalet Üzerine Etkileri

Enflasyonun en olumsuz etkilerinden biri gelir dağılımında ve sosyal adalettir.

Sabit gelirli insanlar enflasyon ortamlarında en korumasız guruplardır. Fiyatlarda meydana gelen hızlı yükselişler karşısında gelirleri yetersiz kalmaktadır. Varlık sahiplerinin durumu tam tersi yöndedir; varlıklarının değeri enflasyon ortamında artar.

Bu durum sosyal yaşamın bozulması, sosyal adaletin zedelenmesine sebep olur ve toplumda huzursuzluğa yol açar. (Girişken, 2025).

Enflasyon, paranın satın alma gücünü düşürerek bireylerin ve işletmelerin mali planları doğrudan etkiler ve bozar tam da bu noktada finans kavramı devreye girer. Bozulan mali yapının düzeltilmesi, kaynakların etkin kullanımı, kişisel ve kurumsal bütçelerinin yönetimi finans kavramıyla doğrudan ilgilidir.

3.1. Finans kavramı

Finans, kişilerin veya işletmelerin elde ettiği maddi kazanımları ve bu kazanımların ne kadarını yatırıma dönüştürdükleridir.

Finans sözcüğü Türk Dil Kurumuna göre, Fransızca ‘Finance’ sözcüğünden dilimize ‘mali işler, para, mal şeklinde’ geçmiştir. (TDK,2024).

Finans, Kişilerin ve işletmelerin ihtiyaçları kapsamında kullanacağı para, mal veya sermaye gibi kaynaklardır. Kişiler, işletmeler veya yatırımcılar ihtiyaçlarına göre kaynağa ulaşması ve kaynağı kazançlı bir şekilde fırsata çevirme süredir. (Gündoğdu,2020).

Hızla gelişen ve dönüşen dünyada finans kavramı sadece işletmeler ya da yatırımcılar için değil kişiler içinde vazgeçilmez bir kavramdır. Kişiler mevcut ekonomik düzenin zor şartlarında, kısıtlı imkanlarla gelir elde etmek ve elde ettiği geliri doğru bir şekilde değerlendirmek zorundadır.

3.2. Finansal okuryazarlık

Finansal okuryazarlık ile ilgili birçok tanım görmek mümkündür. Kurumlar ve araştırmacılar Finansal okuryazarlık kavramını farklı şekilde ele almışlardır tam anlamıyla fikir birliği olduğu söylenemez. Aşağıda kurum ve araştırmacıların farklı tanımlarına yer verilmiştir.

Finansal okuryazarlık alanında öncü kurumlardan biri olan Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)’nün tanımına göre Finansal okur yazarlık; bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için sahip oldukları ekonomik varlıkları nasıl değerlendireceği konusunda finansal bilgiye sahip olma ve bu varlıkları değerlendirirken hangi finansal araçları kullanacağını bilmesidir. (Kahraman, 2015:2).

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD)’nin bir tanımına göre; bireylerin ekonomik yaşama katılmalarını sağlamak, toplumun ekonomik refahını yükseltmek ve bireylerin doğru ve isabetli finansal kararlar alabilmeleri için finansal kavramlar ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu bilgileri yerinde ve doğru bir şekilde kullanabilmeleri olarak tanımlanmaktadır. (OECD,2019).

Finansal okuryazarlık; kişilerin sahip oldukları finansal bilgileri doğru ve zamanında kullanabilme yeteneğidir. (Kandemir,2018:5).

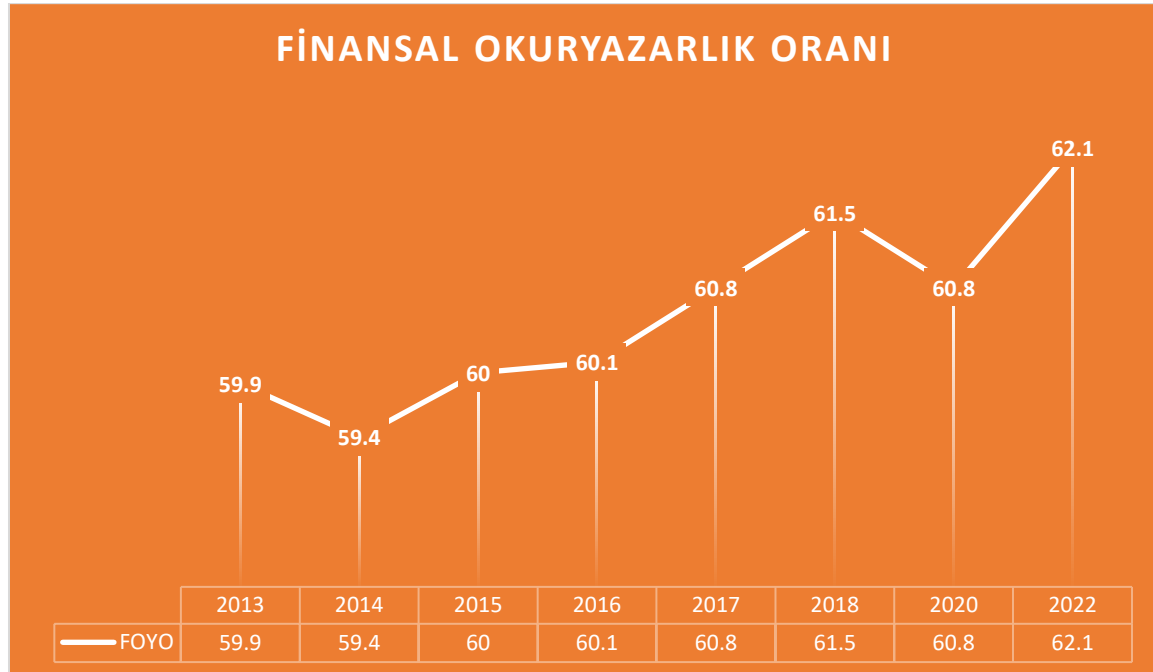
Bireylerin ekonomik açıdan refahını sağlamak için yeterli düzeyde, finansal tutum, finansal yeteneğe sahip olup bunları finansal davranışa dönüştürebilmektir. (Gökmen,2012).

Finansal okuryazarlık, kişilerin gündelik hayatlarında karşılarına çıkan finansal durumları anlayıp yönetebilme becerisidir. Finansal araçları bilinçli bir şekilde seçmelerine olanak tanıyan bilgi ve beceri düzeyini ifade eder. Bu yeterlilik, uzun vadede bireylerin tasarruf ve yatırım kararlarını finansal farkındalık temelinde almalarını sağlar. (Temizel ve Bayram, 2011).

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kavramları ve bilgileri anlayarak finansal karar alabilme yeteneğidir. (Lusardi & Mitchell, 2014).

Finansal okuryazarlık; bireylerin gelirlerini, tasarruflarını ve yatırımlarını bilinçli bir şekilde yönetebilme, etkili bütçe hazırlama ve uygulama becerisine sahip olma durumudur. Bu kavram aynı zamanda kişilerin finansal konular hakkında bilgi edinmeleri, doğru finansal tutumlar geliştirmeleri ve sağlıklı kararlar almalarını da içerir. (Satoğlu, 2014)

Yukarıda yapılan tanımlar çerçevesinde genel olarak Finansal Okuryazarlık; bireylerin iktisadi yaşama katılmaları, finansal açıdan doğru ve yerinde kararlar alabilmeleri için temel düzeyde finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışa sahip olmaları olarak tanımlanabilir.

Grafik: 2: Türkiye Finansal Okuryazarlık Endeksi

Kaynak: Karaca, (2022).

Tablo 1’de ve Grafik 2’de verilen rakamlara göre yıllar arasında çok büyük değişim olmamakla birlikte 2022 yılında önceki yıllara göre en yüksek seviyeye ulaştığı gözlemlenmektedir. Ülkenin ekonomik durumu ve bireylerin finansal konularda kendi kararlarını alma istekleri bu artışta önemli bir etkidir. Ancak son yıllarda meydana gelen finansal piyasadaki dalgalanmalar bireylerin finansal konularda daha isabetli karar almaya mecbur kılmuştur.

2022 yılı verilerine göre, tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Endeksi 62,1 olarak belirlenmiştir. Bu değer, son on yılda ülke genelinde kaydedilen en yüksek finansal okuryazarlık seviyesi olması bakımından önemlidir. Genel anlamda istikrarlı bir yükselişin olduğu görülmekle birlikte bireylerin Finansal okuryazarlık konusunda bilgi düzeylerinin her geçen yıl arttığını söyleyebiliriz.

Bu veriler toplanırken bireylerin finansal bilgi düzeyleri, finansal tutumları ve finansal davranışları esas alınan endeksler aracılığıyla değerlendirilmektedir. Finansal bilgi endeksi hesaplanırken; bireyin temel finans bilgileri, dört işlem becerileri, risk algısı, faiz, enflasyon, paranın

zaman değeri gibi kavramlar temel alınır.

Teknolojinin hızla finans piyasalarına entegre olması bireylerin finansal araçlara erişimi hızlandırmış bu da finansal okuryazarlığa olan ilgiyi her geçen gün arttırmıştır.

3.3. Finansal okur yazarlığı etkileyen faktörler:

Finansal okuryazarlığı düzeyini etkileyen birçok faktör mevcuttur. Literatüre baktığımızda genel olarak şu şekilde sıralayabilir.

- Cinsiyet
- Yaş faktörü
- Eğitim durumu
- Gelir düzeyi
- Aile ve sosyal çevre
- Geleceğe dönük beklentiler
- Finansal deneyim

3.4. Finansal okuryazarlığın önemi

Dünyada ekonomik sistem değiştikçe, finansal araçlardaki çeşitlilik artmaktadır. Finansal araçlardaki çeşitliliğin artması, finansal bilginin ve finansal okuryazarlığın önemini arttırmaktadır. Ekonomik sistemdeki değişimler, teknolojinin iktisadi sisteme daha çok entegre olması, finansal bilgiye daha kolay ulaşılması bireyler ve kurumlar arasındaki rekabeti arttırmıştır. Artan rekabet karşısında bireylerin yaşamlarını refah seviyesi yüksek bir şekilde sürdürebilmeleri için finansal bilginin ve finansal okuryazarlığın önemini her geçen gün arttırmaktadır.

Finansal okuryazarlık seviyesi sadece bireylerin refah düzeyini değil finansal güvenliğini de etkilemektedir. Bireyler finansal verileri okumasını ve nasıl kullanacağını biliyorsa doğru karar alması daha rahat olacaktır. Örneğin; kredi kartı kullanımı, bireysel krediler, bireysel emeklilik gibi bireyler için son derece önemli olan finansal araçları doğru ve güvenli şekilde kullanabilmesi için finansal bilgi ve finansal okuryazarlığın iyi olması gerekir. Bu becerilere sahip olmayan bireyler elde ettiği kaynakları güvenli olmayan yanlış yerlerde değerlendirme ihtimalleri yüksektir. (Hayta,2011:247).

Yeni ekonomik düzende bireylerin sahip olduğu finansal bilgiler yetersiz kaldığı açıktır. Eski düzende bireylerin ihtiyaç duyduğu ürün çeşitliliğin az olması, yaşam standartlarının daha mütevazı olması kısıtlı olan finansal araç ve yöntemlerle daha kolay alınabilmekteydi. Ancak ürün çeşitliliğin artmaması, yaşam standartlarının yükselmesi, bütün bunların doğru yönetilebilmesi için yeni finansal araç ve yöntemleri zorunlu kılmıştır. (Gündoğdu, 2020).

Bireylerin zorlaşan ve bozulan ekonomik ortamlarda doğru kararlar alabilmeleri, geçici dalgalanmalar karşısında gelirlerini iyi yönetebilmeleri, uzun vadeli finansal kararlar alabilmeleri ve tasarruflarını doğru şekilde yönetebilmeleri için doğru planlamaya ihtiyaç vardır. Dünya genelinde yaşanan 2008 krizinden sonra finansal okuryazarlığın önemi kendini belli etmiştir. (OECD, 2013).

Bireyler, yaşamlarını idame ettikleri sürece basit finansal hesaplaması yapabilmek için temel finansal araçları, temel finansal bilgileri ve bunları kullanmayı bilmelidirler. Örneğin; bireysel emeklilik, kredi çekerken nelere dikkat etmeleri konusu, borsa iştiraklerine yatırım yapma hususunda doğru finansal karar alabilmek için temel düzeyde finansal bilgi ve finansal okuryazarlığa ihtiyaç vardır. Uzun ve kısa vadeli planlama yapabilmelidir. Yatırım yaparken risklerini ve getirilerini analiz edebilmelidir. (Cihangir ve Ergin, 2015:496)

Ekonomik sistemin hızla değişip dönüştüğü günümüzde bireylerin ihtiyaç duyduğu finansal bilgiye erişimin kolaylaşması, finansal araç çeşitliliğin çoğalması, ekonomik rekabetin artması, zorlaşan ekonomik koşullarda bireylerin harcamalarını nasıl yapacağı ve tasarruflarını nasıl değerlendireceği hususlarında doğru karar alabilmeleri için finansal okuryazarlık önemli bir kavramdır.

3.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi

3.5.1 Finansal okuryazarlığın bireyler için önemi

Finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini doğru şekilde yönetmesine, tasarruflarını etkin şekilde değerlendirmesine, yatırım kararları almasına yardımcı olur. Ayrıca, bireylerin borçlarını yönetebilmelerine ve finansal riskleri görmelerine yardımcı olur. (Büyük, 2024).

Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek bireyler finansal riskleri daha değerlendirmelerine, ekonomik belirsizler karşısında daha isabetli karar almalarına ve en az hazarla çıkmaları muhtemeldir. (Alkaya ve Yağlı, 2015)

Devamlı değişen, çeşitlenen ve gelişen finansal piyasa ile birlikte yatırımcılar finansal konularda tercihlerini doğru yönde kullanmak, tasarruflarını iyi yönetme konusunda daha dikkatlidirler. Geleceğe dönük sağlıklı kararlar alabilmek için bireyler finansal bilgilerini arttırmak zorundadır. (Daşkın, 2025).

Bireylerin günlük hayatta finansal konularda doğru ve güvenli karar alabilmesi, finansal bilgi ve tecrübeleri ile alakalıdır. (Altunbaş, 2019).

Sonuç olarak; Finansal okuryazarlık bireylerin borçlarını iyi yönetebilmelerini, borçtan kaçınmalarını, finansal konularda doğru karar vermelerini, tasarruflarını iyi yönetmelerini ve yatırım yapmalarını sağlar.

3.5.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem İçin Önemi

Finansal okuryazarlık, bireyler için olduğu kadar finansal sistem içinde önemlidir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bilinçli tüketici piyasa verimliliğini artırır. Bilinçli tüketiciler bütçe yönetimini ve finansal araçları iyi kullanacağı için finansal riskin azalmasına yardımcı olur. Bilinçli tüketiciler, piyasa standartlarının yükselmesini ve piyasaya finansal hizmet sunan finansal sunucuların kaliteli hizmet sunmasını teşvik eder.

(Küçükaslan, 2017).

Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi ve bunun yaygınlaşması sadece birey açısından değil, genel finansal piyasalar açısından, finansal sistemin etkinliği ve istikrarı bakımından son derece önemlidir. (Gedik yatırım, 2023).

Finansal okuryazarlığın bir faydası da bireylerde Finansal farkındalık geliştirir bu farkındalık sayesinde, bireylerin genellikle yastık altı olarak sakladıkları atıl tasarruflarını yatırıma yönlendirmelerine ve bu birikimleri finansal sisteme kazandırarak ekonomik döngüye katkı sağlamalarına olanak tanır. (Fettahoğlu, 2015).

Sonuç olarak, finansal okuryazarlık bireyler için olduğu kadar finansal sistem için de son derece önemlidir. Bireyler kısa ve uzun vadeli hedefler belirlerken kendi menfaat ve gelecekleri için bilinçli davranış içinde olmaları finansal piyasaları olumlu yönde hareket etmesini sağlamaktadır. Finansal sistemin istikrarı ve güvenliği açısından bilinçli tüketici önemli rol oynamaktadır.

3.5.3. Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisi İçin Önemi

Finansal okuryazarlık, bireylerin bütçelerini ve gelirlerini doğru şekilde yönetmeleri, tasarruflarını etkin bir şekilde kullanabilme becerisidir. Bireylerin finansal piyasalara etkin katılımı makro ekonomin desteklenmesini ve finansal piyasaların güçlenmesini destekler.

Finansal okuryazar bireylerin bilinçli kararları tasarrufların artmasını ve finansal krizlere karşı daha etkin ve dirençli olmasını sağlar. (Büyük, 2024)

Finansal bilgi düzeyi yüksek bireyler, dolandırıcılık girişimlerine karşı daha dirençli olur. Finansal okuryazarlık yalnızca bireyler için değil; aynı zamanda işletmeler ve kamu yönetimleri açısından da büyük önem taşır. İşletmeler, finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bireylerle çalıştıklarında daha uzun vadeli ve etkin bir müşteri ilişkisi ortaya çıkarken; hükümetler de vatandaşların finansal bilgi düzeylerini artırarak borçlanma sorunlarını azaltabilir ve kamu kaynaklarını daha verimli kullanabilir. Ancak, ülkeler arasında finansal okuryazarlık seviyeleri farklılık göstermekte olup, bu durum ekonomik

performanslar arasındaki eşitsizlikleri de beraberinde getirebilmektedir. (Çilingir, 2024)

Sonuç olarak, finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler, daha bilinçli finansal tercihler yaparak ülke ekonomisinin gelişimine olumlu katkıda bulunur. Ülkenin ekonomik açıdan gelişmesine katkıda bulunur.

3.6. Finansal Okuryazarlığın Faydaları

Finansal okuryazarlık, bireylerin mali kararlarını bilinçli bir şekilde alabilmesi için gerekli bilgi ve becerileri kapsar. Bu beceriler, kişisel mali yönetimi iyileştirmenin yanı sıra, toplumun genel ekonomik sağlığını da olumlu yönde etkiler. (Kaya, E. E. 2024).

Finansal okuryazarlığı yüksek bireyler, tasarruf, yatırım ve borç yönetimi gibi konularda daha bilinçli kararlar alarak, ekonomik istikrarı güçlendirir ve toplumsal refahı artırır.

Toplumların mali istikrar ve ekonomik güce ulaşmaları, bireylerin finansal konulardaki bilgi ve becerilerine, yani finansal okuryazarlık düzeylerine bağlıdır. Finansal okuryazarlığın yaygınlaşması; ekonomik büyümeyi teşvik eder, sosyal refahı artırır ve bireylerin geleceğe yönelik mali güvenliğini güçlendirir. Bu bağlamda, finansal okuryazarlık toplumsal gelişimin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. (Beyazıt Hayta, A, 2011).

Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bireyler, finansal dolandırıcılık gibi olumsuz uygulamalara karşı daha dikkatli ve dirençli olabilirler. Bu da toplum genelinde daha güvenli bir finansal ortamın oluşmasına katkı sağlar. (Özbek ve Aydın, 2021).

Finansal okuryazarlık becerisine sahip olan bireyler, bu beceriyi edinmemiş ya da yeterli düzeyde edinmemiş kişilere göre daha fazla tasarruf yapma eğilimindedir. Artan tasarruf miktarları, yatırım oranlarını yükselterek, aynı zamanda ülke ekonomisinin büyüme hızını olumlu yönde etkileyecektir. (Temizel, 2010).

4. Sonuç ve değerlendirme

Enflasyon okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık, birbirini destekleyen ve ayrılmaz bir bütün oluşturan iki kavramdır. Enflasyon okuryazarlığını Finansal okuryazarlığın bir parçası olarak değerlendirebiliriz.

Enflasyon okuryazarlığı, ekonomi ve enflasyon ile ilgili temel terimleri anlamak, enflasyonun sebeplerini bilmek, enflasyonun ekonomiyi nasıl etkilediğini kavramak, enflasyonun ekonomiye olan etkilerini nasıl en aza indirebileceği konusunda bilgi sahibi olmak ve yatırım yaparken bu bilgileri nasıl ve ne kadar kullanacağı ile ilgilidir.

Finansal okuryazarlık; genel olarak bireylerin iktisadi ve finansal konuları anlayabilmesi ve bunları yönetebilme becerisidir.

Bireylerin sahip oldukları tasarrufları doğru şekilde değerlendirebilme, borçlarını yönetebilme, finansal araçları yerinde ve zamanında kullanma becerisidir.

Türkiye gibi enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde bireyler tasarruflarını değerlendirirken çok dikkatli olmaları ve doğru karar vermeleri gerekir. Bunun için hem enflasyon okuryazarlığı hem de finansal okuryazarlık önemli rol oynamaktadır.

Enflasyonist ortamlarda bireyler yatırımlarını genelde döviz, altın gibi yatırım araçlarına yaparlar bireyler bunu kavrayabilmesi için hem enflasyon hakkında bilgili olması gerekir hem de finansal okuryazarlık konusunda bilgili olması gerekir.

Bireyler finansal planlarını yaparken enflasyonu dikkate alarak yapar, borçlanma yaparken daha bilinçli hareket eder.

Bireylerin hem finansal okuryazarlık hem de enflasyon okuryazarlığı düzeylerinin yüksek olması, yalnızca kişisel mali refah açısından değil, aynı zamanda toplumsal ve ulusal düzeyde ekonomik istikrarın sağlanması açısından da kritik bir öneme sahiptir. Finansal okuryazarlığı yüksek bireyler, gelirlerini nasıl yöneteceklerini, tasarruf ve yatırım kararlarını nasıl vereceklerini daha iyi bilirken; enflasyon okuryazarlığına sahip bireyler, paranın zaman içindeki değer kaybını anlayarak bu duruma

karşı nasıl önlemler alacaklarını daha sağlıklı bir biçimde değerlendirebilirler. Enflasyonist dönemlerde, bu iki okuryazarlık türü birbirini tamamlayan bir işlev görür.

Ülke düzeyinde bakıldığında ise, finansal ve enflasyon okuryazarlığı yüksek bireylerin oluşturduğu bir toplum, daha istikrarlı bir ekonomik yapı oluşturur. Bu bireyler, finansal piyasalara olan güveni artırır, kayıt dışı ekonomiyi azaltır, daha sağlıklı tüketim ve tasarruf davranışları geliştirir.

Sonuç olarak; enflasyon okuryazarlığı ile finansal okuryazarlık arasında yakın bir ilişki vardır. Enflasyon okuryazarlığı finansal okuryazarlığın bir parçası olarak, bireylerin enflasyonist ortamlarda finansal kararları daha sağlıklı almasına yardımcı olur.

Enflasyon okuryazarlığı, finansal okuryazarlığın özel bir alanıdır ve bireylerin daha bilinçli finansal kararlar almasına yardımcı olur. Finansal okuryazarlık daha geniş bir alanı kapsarken, enflasyon okuryazarlığı bu alanın içinde bir kavramdır. Enflasyon okuryazarlığı ekonomik gerçekliklerle uyumlu kararlar alınmasında önemli bir rol oynar. Her ikisi de bireylerin ve ülkenin mali refahını artırmak için birbirine bağlıdır.

5. Kaynakça

- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık-f finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi iibf öğrencileri üzerine bir uygulama. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi. 04 02, 2025 tarihinde <http://hdl.handle.net/20.500.11787/2338> adresinden alındı
- Altuntaş, S. T. (2019). İslami Finansal Okuryazarlık ve Helal Okuryazarlık İlişkisi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. doi:10.26650/imj.2019.86.0003
- Büyük, İ. (2024). Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Artvin Çoruh Üniversitesi Personel örneği (866644 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi.
- Cihanoğlu, R. B. (2023). Enflasyon hedeflemesi uygulaması, ülke deneyimleri ve Türkiye: Ülkeler arası karşılaştırma (851655 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi .
- Çilindir, E. (2024). Mersin ilinde sağlık hizmeti sunan kurumlarda orta ve üst düzey yöneticilerin finansal okuryazarlık düzeyi tespiti (859470 Nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Daşkın, M. (2025). Sosyal hizmet ve İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması (928148 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi .
- Dinç, Y., & Alkaya, Y. (2023). Enflasyon Muhasebesi. Ekin Basım Yayınevi.
- Eğilmez, M. (2024). www.mahfiegilmez.com. Mafhi Eğilmez : <https://www.mahfiegilmez.com/2024/01/enflasyon-rehberi.html> adresinden alındı
- Erdoğan, A. O. (2006). Enflasyon düzeltmesi müessesesinin işletmeler üzerindeki mali etkileri ve analizi. (186816 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ergin, E., & Cihangir, M. (2015). Finansal Okuryazarlığın Temel Düzeyde İncelenmesi: Osmaniye İlinde Ankete Dayalı Bir Araştırma. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (13), 494-495. , 492-511.
- Erson, A., & Güzeldal, Ö. (2004). Vergi Düzenlemeleriyle Birlikte Enflasyon . Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Ertek, T. (2020). Temel Ekonomi. Beta Yayınevi.
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma. Dergipark, 101-116. 04 15, 2025 tarihinde <https://doi.org/10.25095/mufad.396581> adresinden alındı

- Girişken, F. S. (2025). Enflasyonun gelir dağılımına etkisi Türkiye incelemesi. (926792 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Gökmen, H. (2012). Finansal Okuryazarlık. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.
- Gündoğlu, A. (2020). Herkese Göre Finans. Remzi Kitabevi.
- Hayta, A. B. (2011). Aile Finans Sistemi İlişkileri. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kahraman, Y. E. (2015). Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması (385474 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Kandemir, S. (2018). Finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık durumlarının belirlenmesi. (513195 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Çağ Üniversitesi.
- Karaca, D. H. (2022). Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim ve Dijital Olgunluk. İSTANBUL: <https://www.teb.com.tr/UPLOAD/PDF/2023/TEB-FOE-ve-Dijital-Olgunluk-Rapor-2022-Kamu-Paylasimi.pdf>.
- Karaca, H. S. (2022). Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim ve Dijital Olgunluk. İstanbul: Analitik ve İçgörü Araştırma Merkezi. 04 02, 2025 tarihinde Türkiye Ekonomi Bankası: <https://www.teb.com.tr/UPLOAD/PDF/2023/TEB-FOE-ve-Dijital-Olgunluk-Rapor-2022-Kamu-Paylasimi.pdf> adresinden alındı
- Kaya, E. E. (2024). bilimteknik.tubitak.gov.tr. Bilim ve Teknik: <https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/makale/finansal-okuryazarlik-nedir> adresinden alındı
- Küçükaslan, A. (2017). Finansal okuryazarlık: Kayseri ili serbest muhasebeci ve mali müşavirleri üzerine bir araştırma (473598 nolu Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi.
- Küçükgergerli, N. (2023). Enflasyon Muhasebesi ve İşletmelerin Mali Tablolarına Etkisinin Analizi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Lusardi Olivia S.&Mitchell, A. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. The economic importance of financial literacy, 52(1), 5–44. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.52.1.5> adresinden alındı
- OECD. (2013). PISA 2012 Assessment and analytical framework: Mathematics, reading, science, problem solving and financial literacy.OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264190511-en> .
- OECD. (2019). (2019). PISA 2018 Assessment and analytical framework. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en> .
- Özbek, A., & Aydın, A. (2021). Finansal okuryazarlığın gelişiminde finansal sosyalizasyon temelli bir model önerisi. Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, 1342-1349. 04 18, 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulasbid/issue/64402/1000960> adresinden alındı
- Özer, M. F. (2024). Enflasyonun Devlet Muhasebesine etkisi ve bir araştırma. (902737 nolu Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi .
- Parasız, İ. (2014). İktisada Giriş. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Satoğlu, S. (2014). Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması (381302 nolu Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- TCMB. (2004). www.tcmb.gov.tr. TCMB: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b62e1fb7-ebc1-4922-99dc-b3ba23320b9f/enflasyon.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROO> adresinden alındı
- TDK. (2025). TDK. 04 25, 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Temizel, F. (2010). Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık. Beta Yayınevi.

- Temizel, F., & Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler fakültesi öğrencilerine yönelik bir araştırma. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(1) 73-86.
- TÜİK. (2020). Tüketici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama. 04 24, 2025 tarihinde Tüik: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=e57pu/oqllLLsPnCJ/WfZBbWEES14WLyBBzOSfPLheutBKMq72Flp/Sc3W8IitrFMn7J3h2YyHL0XrBe1T9AbICZzd2Dq8C2hMJuRPE18x0=%20#:~:text=T%C3%BCketici%20Fiyat%20Endeksi%20\(T%C3%9CFE\)%2C,i%C3%A7inde%20meydana%20gelen%20de%C4%9](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=e57pu/oqllLLsPnCJ/WfZBbWEES14WLyBBzOSfPLheutBKMq72Flp/Sc3W8IitrFMn7J3h2YyHL0XrBe1T9AbICZzd2Dq8C2hMJuRPE18x0=%20#:~:text=T%C3%BCketici%20Fiyat%20Endeksi%20(T%C3%9CFE)%2C,i%C3%A7inde%20meydana%20gelen%20de%C4%9) adresinden alındı
- TÜİK. (2023). Üretici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama. 04 25, 2025 tarihinde Tüik: [file:///C:/Users/selcu/Downloads/V6l5eFnB05pUiSfO8aojGW6264DE_3qF_SgTTIKpMyhOyrfJ457XjFqRP54xUSHjumb10LhUInS0ddJVIOx8dE0L_y2DP25csy4FqwydWl0=%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/selcu/Downloads/V6l5eFnB05pUiSfO8aojGW6264DE_3qF_SgTTIKpMyhOyrfJ457XjFqRP54xUSHjumb10LhUInS0ddJVIOx8dE0L_y2DP25csy4FqwydWl0=%20(5).pdf) adresinden alındı
- TÜİK. (2024). TÜİK. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2024). Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) verileri.: <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı
- TÜİK. (2025, nisan). TÜİK. TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106> adresinden alındı
- Yatırım, G. (2024). Gedik Yatırım. 04 15, 2025 tarihinde [gedik.com: https://gedik.com/yazilar/yatirim/finansal-okuryazarlik-nedir-nasil-ogrenilir](https://gedik.com/yazilar/yatirim/finansal-okuryazarlik-nedir-nasil-ogrenilir) adresinden alındı
- Yıldırım, D. Ç., & Çevik, E. İ. (2020). Para Bankacılık ve Finansal Sistem . Ekin Yayınevi.

Bölüm 3: KOBİ'LERDE DÖVİZ KURU RİSKİ VE DAVRANIŞSAL FİNANSIN ROLÜ

Fatih KOTAN¹

Özet

Bu araştırma, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) döviz kuru riskini ve bu riskin yönetim sürecinde davranışsal finans kavramının etkilerini incelemektedir. Döviz kurlarında yaşanan inişli ve çıkışlı kur dalgalanmaları, işletmeler için beklemeyen kar veya zarar durumlarına yol açabilir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler yapısı gereği çevresinde gelişen olaylara kolayca adapte olabilirler. Gelişen tüketici ve ürün tercihlerine göre hızlı bir şekilde değişim gösterebilirler. Yine Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin finansman kaynak bulma, yönetsel kısıtlılıklar gibi kendi bünyelerine özgü ve çeşitli nedenlerden kaynaklı döviz kurlarındaki dalgalanmalardan kaynaklı sorunlar yaşayabilmektedir. Bu noktada risk ve risk yönetim kavramları karşımıza çıkmaktadır. Finansal risk yönetimi tüm işletmeler için sürdürülebilirliği için dikkat etmesi, olası riskleri saptayıp değerlendirip kontrol altına alması için gelişen bir süreçtir. Risk yönetimi çeşitli aşamalardan oluşan bir süreçtir. İşletmelerin kendi iç bünyesi ayrıca dış bünyesindeki etmenlere bağlı olarak gerçekleşen yönetim tekniklerinden oluşmaktadır. Davranışsal finans kavramı da döviz kurundaki dalgalanmaların ve yaşanan finansal krizlerin işletmelerdeki karar alıcı kişilerin karşılaşılan risk durumlarında psikolojik durumların finansal kararları alma etkisini ve yönetimini ortaya koyar. Aşırı güven ve iyimserlik, sürü davranışı psikolojisi, aşinalık gibi çeşitli bilişsel yanlılık duyguları, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerdeki karar alıcı kişilerin riskleri algılamalarını, değerlendirmelerini, ortaya çıkan riskin boyutlarını küçümsemelerine ve bunun sonucunda yetersiz korunma önlemleri alma sonucunu doğurabilir. Bu nedenle, diğer işletmelerde olduğu gibi Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde de döviz kuru riskine karşı etkili bir yönetim süreci için sadece finansal değil, işletmelerdeki kararları vermede rol üstlenen kişilerin davranışsal özelliklerinin de dikkate alınması önem taşımaktadır.

27

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Döviz Kuru Riski, Davranışsal Finans, Risk Yönetimi

1. Giriş

İçerisinde bulunduğumuz küresel ekonomik ortamda ithalat ve ihracatla uğraşan firmaların döviz kurlarının sabit olmayışından, sürekli değişim ve dalgalanmaların yaşanması belirsizlik kaynağı ve kaygı ortamı oluşturmaktadır. Bu sürekli değişim ve dalgalanmalar büyük çapta ithalat ve ihracat

¹ Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: fatih.kotan@ogr.sakarya.edu.tr

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Muhasebe ve Finansman ABD yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

kapsamında faaliyet gösteren firmaların yanı sıra sadece ulusal pazarda faaliyetine devam eden işletmeler üzerinde de etkisini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Ekonominin temel direği diyebileceğimiz ve iş gücü kaynağı oluşturmada önemli bir yapı olan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ), geniş kapsamda faaliyetlerini sürdüren işletmelere nazaran daha kıt kaynaklara ve imkanlara sahip olabilirler. Bunların yanı sıra karşılaşılan bir risk durumunda risk yönetimi konusunda yeterli donanım, yetkinliğe ve uzmanlığa sahip olmayan yöneticilerin var olması nedeniyle döviz kuru riski ve diğer finansal risklere de karşı daha savunmasız hale gelebilirler. Bu sebeplerden dolayı, KOBİ'leri döviz kuru riskini öncelikle anlayıp tanımlaması ve planlaması, daha sonrasında değerlendirmesi ve bunların sonucunda önlem ve riski kontrol altına alıp yönetebilmesi hem firmanın sürdürülebilir devamlılığı için ulusal ekonomik istikrar çerçevesinde önemli bir etkene sahiptir.

Geleneksel finans teorilerinin aksine davranışsal finans finansal karar alma sürecinde bilişsel yanlılık duygularının ve insan psikolojisi faktörünün etkisini öne çıkartarak bu bakış açısını büyötmektedir. Özellikle geniş kapsamda faaliyet gösteren kurumsal yapıdaki firmaların aksine KOBİ'lerde karar alma ve verme pozisyonunda bulunan kişilerin kişisel özellikleri bu süreçte etkin rol aldığını düşünürsek, davranışsal ve bilişsel faktörlerin döviz kuru riski yönetimi üzerindeki etkisini görmemezlikten gelmemeliyiz. Bu araştırma kapsamında döviz kuru riskinin KOBİ'ler nezdinde önemi ve yönetilmesi kapsamında davranışsal finans kavramının etkisini ele alarak KOBİ yöneticilerinin risk kararları almalarında daha bilinçli bir risk yönetimi ve risk kararları almalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu araştırma kapsamında, ilk olarak döviz kuru riski kavramını ele alıp tanımlamaya daha sonrasında türlerini ele işletmeler açısından önemi aktarılacaktır. Ardından, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin tanımından, temel özelliklerinden, sahip oldukları avantajlardan ve dezavantajlardan bahsedilecek olup karşılaştıkları finansman sorunları incelenecektir. Finansal risk yönetimi kavramını inceleyip amaçlarını da ele alıp işletmelerdeki finansal risk yönetiminin faydasını ele aldıktan sonra, davranışsal finans kavramı açıklanacaktır. Daha sonrasında KOBİ'lerin döviz kuru riski ile karşılaşma nedenlerinden bahsedilecek olup, davranışsal finans kavramının finansal karar alma sürecinde işletmelerde ve KOBİ'lerde risk yönetimi üzerindeki etkisini değerlendirerek son bulacaktır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Döviz Kuru Riski ve Türleri

Döviz kuru riski, yerel ve yabancı para arasındaki döviz piyasasında oluşan değer farkıdır. Bu durum, ticari faaliyetlerini yürüten bireyler ve uluslararası işletmelerin kar ve zararlarını etkiler. Döviz kuru değişimlerinin bireysel ve uluslararası işletmelerde kâr zarar oranlarındaki belirsizliklerine kur riski denilmektedir (Büker, Aşıkoğlu, Sevil,1997:570).

Döviz kuru riskini etkileyen faktörler arasında ülkenin döviz kuru sisteminin yapısı öne çıkar. Ayrıca döviz piyasasındaki karar vericilerin döviz kurunu etkileyebilme güçleri, ülkenin ödemeler dengesi ve ülkenin ticari faaliyette bulunduğu ülkelerin durumu da önemlidir. Uluslararası döviz piyasalarındaki kur hareketleri de bu riski etkiler (Ayyıldız, 1989:66).

Döviz kuru riski, döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalardan ve düzensiz değişimlerden doğar. Özellikle dalgalı kur politikaları, ödemeler dengesindeki açık veya fazlalıklar, enflasyon ve faiz oranlarındaki değişimler, mali krizlerden ve spekülâtif hareketler de bu riske yol açmaktadır (Yıldırım, 2003: 30).

Döviz kuru riski, uluslararası faaliyetlerini sürdüren firmaları etkilediği gibi, uluslararası faaliyeti olmayan şirketleri de etkiler. Ulusal paranın yabancı paralar karşısında değer kazanması veya kaybetmesi ulusal pazarda faaliyetlerini gerçekleştiren firmaların faaliyetlerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir (Özdemir, 2005: 17-18).

Kur riski ile karşılaşan ve spekülâtif davranmak yerine riskten korunmak isteyen firmaların, gelecekteki nakit ve kâr akışlarını tahmin edebilmeleri veya bunlardaki dalgalanmaları engellemeleri için açık döviz pozisyonlarını çeşitli korunma tekniklerinden faydalanarak güvence altına almaları tavsiye edilmektedir (Çiftçi ve Yıldız, 2013:95).

Döviz kurundaki dalgalanmaların getirdiği riskler; “işlem riski, ekonomik risk ve muhasebe riski” başlıkları altında incelenebilir.

2.1.1. İşlem Riski Türü

Döviz kurlarında meydana gelen ani ve tahmin edilemeyen değişimlerin firmaların yabancı para birikimindeki varlık ve borçları üzerindeki etkisi, işlem etkisi olarak bilinmektedir. (Doğukanlı, 2001:161). Satışların genellikle yabancı para birimi cinsinden yapıldığı maliyetlerin ise ulusal para birimi cinsinden olduğu firmalarda işlem etkisi önem kazanmaktadır. Bir örnek verecek olursak, turizm alanında hizmet alan kişilerin büyük bir bölümü yabancı olduğu için döviz cinsi üzerinden ödeme yaptıklarında bu sektörde hizmetlerini devam ettiren firmalar açısından risk unsuru yüksek olmaktadır (Kutukız, 2005: 200-201).

İşlem riski; döviz cinsi üzerinden fiyatı belirlenen ürün veya hizmetlerin vadeli alım satım işlemleri, henüz tamamlanmamış yabancı para üzerinden anlaşmalara taraf olunması, yabancı para üzerinden borç alıp verme gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır (Şefkatli, 1991, s. 20).

İşlem riskini bir örnek üzerinden değerlendirelim; bir Türk firmasının, döviz kuru $1\text{€} = 42,50$ TL olduğu bir dönemde İtalya'ya 1 milyon TL tutarında ve 6 ay vadeli mal sattığını varsayalım. Bu durumda, firma 6 ay sonra 23.500 Euro tahsil edecektir. Ege vade tarihinin sonunda kur yine aynı kalırsa tahsil ettiği 23.500 Euro ile satın alacağı TL tutarı 1 milyon TL olacağından kazanç veya kayıp olmayacaktır. Ancak vade tarihi öncesinde döviz kurunda bir değişiklik meydana gelecek olursa, bu durumda işlem riski doğacaktır. 1 Euro'nun 41 TL'ye düşmesi durumunda ($23.500 \times 41 = 963.500$ TL) firmanın eline geçecek para arasında 36.500 TL zarar oluşacaktır. 1 Euro'nun 45 TL'ye yükselmesi durumunda ise ($23.500 \times 45 = 1.057.500$ TL) firma 57.500 TL daha fazla kazanç sağlamış olacaktır. Bu tür dalgalanmalar işlem riskinin temelini oluşturmaktadır.

2.1.2 Ekonomik Risk Türü

Ekonomik risk, döviz kurlarındaki dalgalanmaların, işletmenin ekonomik değeri üzerindeki etkisini ifade eder. Temel olarak ekonomik risk, döviz kurlarında yaşanan değişimlerin işletmenin varlıkları ve kaynakları arasında ortaya çıkan farkının bugünkü değeridir (Erbağcı, 2005:48). Ekonomik etki, döviz kurundaki beklenmedik değişimleri, nakit akışlarını ve firma üzerine yapacağı etkiyi belirlemektedir (Doğukanlı, 2001: 150).

Ekonomik risk, satış fiyatlarında yaşanan değişimler, satış hacmi ve miktarındaki değişimler ve döviz kuru hareketlerinde yaşanan değişimler sonucunda firma ve rakiplerinin maliyet yapılarında oluşan farklılıkların kaynaklanmaktadır (Arslan, 2005: 102). Ekonomik risk, firmaların birbirlerine olan rekabet gücü pozisyonunu etkiler (Söyler, 2004:4).

2.1.3. Muhasebe (Çevirme) Riski Türü

Muhasebe riski, firmanın yabancı bir döviz cinsinden belirlenmiş olan aktif ve pasiflerinin yerel para cinsinden değerlerinin, bir muhasebe döneminden diğer muhasebe dönemine kadar geçen zamanda, döviz kurlarındaki değişimlerden dolayı ve herhangi bir fiziki işlem olmaksızın değişmesi riskini ifade etmektedir (Aksel, 1995:23). Bir başka deyişle, döviz cinsinden belirlenmiş aktif veya pasiflerin muhasebe kayıtları için yerel para birimi cinsine çevrilmesi ya da “tercüme edilmesi” sonucunda ortaya çıkan bir risktir (Söyler, 2004:4).

Muhasebe riski, kur değişimlerinden kaynaklanan değer farklılıklarının genellikle şirketlerin gelecekteki finansal performansını ve karlılığını etkileyebilecek reel ekonomik değişimleri yansıtmaması muhasebe riski bağlamında önem taşımaktadır (Erbağcı, 2005:47). Söz konusu risk, özellikle ulusal düzeyde faaliyet gösteren firmaların yoğun olarak karşılaştığı ve etkin bir biçimde yönetilmesi gereken önemli bir risk türüdür (Erdoğan, 1993:122). Çok uluslu firmalar, yabancı para ile yaptığı işlemlerin sonuçlarını hesapladığı zaman, işlemlerden doğan kazanç veya kayıplarının dövizin değer kazanmasına veya kaybetmesine bağlı olarak değiştiğini görmektedir (Karamustafa, 1995:18). Tam da bu aşamada muhasebe riski ortaya çıkmaktadır. Eğer ana firmanın faaliyet gösterdiği ülke para biriminin değeri bağlı şirketlerin operasyon yürüttüğü ülkelerin para birimlerine kıyasla daha yüksek olursa muhasebe döviz kuru zararı oluşur. Buna karşılık tam tersi bir durumda ise ana firmanın ulusal

para biriminin değeri bağlı firmaların para birimlerine göre daha düşük olması durumunda da muhasebe döviz kuru karı ortaya çıkmaktadır (Seyidoğlu, 1997: 165).

2.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Küresel ekonomilerin temel dinamiği olmalarına rağmen, günümüz akademik kaynaklarında KOBİ'lere yönelik ortak bir tanım ve görüş birliği sağlanamamıştır (Sarıaslan, 1996: 12; Uludağ ve Serin, 1991: 14). KOBİ'nin tanımı, uygulanan ölçütler içerisindeki çeşitlilik ve ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile ekonomik göstergelerine göre yapılan değerlendirmeler nedeniyle farklı ülkelerde, uluslararası kuruluşlarda ve ülkemizde değişkenlik göstermektedir (Çelik, İ., (2007). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, genel olarak kendi ekonomilerinde en büyük paya sahip olmaktadır. KOBİ'ler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için hayati öneme sahip olmakla birlikte her kalkınma planında en önemlileri oluşumlardan biri olma özelliğini taşımaktadırlar (Kaya ve Alpkan, 2012: 30).

Türkiye'de KOBİ tanımı 2005 yılında çıkarılan Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri Ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmeliğine göre: On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri üç milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler mikro işletme, elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri yirmi beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler küçük işletme, iki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri beş yüz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler orta büyüklükteki işletmeler olarak tanımlanmıştır (KOBİ Tanımı, Nitelikleri Ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik 2005, 2).

Avrupa Birliğine göre Kobi tanımı 6 Mayıs 2003 tarihinde verdiği tavsiye kararı neticesinde 1 Ocak 2005 tarihinde yapılan tanımlama neticesinde yıllık hasılatı elli milyon Euro'yu aşmayan ya da yıllık bilanço değeri kırk üç milyon Euro geçmeyen işletmeler orta ölçekli, yıllık hasılatı on milyon Euro'yu ya da yıllık bilanço değeri on milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler küçük ölçekli, yıllık hasılatı iki milyon Euro'yu geçmeyen ya da bilanço değeri iki milyonu geçmeyen işletmeler çok küçük ölçekli işletme şeklinde tanımlama yapılmıştır (Türk 2007, 14).

Tablo 1.1. Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletme tanımı (2005)

KOBİ Kategorisi	Personel Sayısı	Yıllık Satış Hasılatı	Veya	Bilanço Tutarı
Orta Ölçekli	İki yüz elliden az	Elli Milyon Euro dan az	Kırk üç Milyon Eurodan az	
Küçük	Elliden az	On Milyon Euro dan az	On Milyon Eurodan az	
Çok Küçük	Ondan az	İki Milyon Euro dan az	İki Milyon Euro dan az	

Kaynak: http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm

2.2.1. KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Boy İşletmeler) Temel Özellikleri

- Yaratmış oldukları ürün çeşitlilikleri sayesinde büyük sanayi işletmelerinin tamamlayıcısı ve destekleyicisi konumundadırlar (Çelik ve Akgemci, 2007, s. 124-128).
- Ürün çeşitliliklerini pazarın ihtiyaçlarına göre hızla değiştirebilir, yeniliklere kolayca uyum sağlayabilirler (Koç, 2008, s.15).
- Düşük sermaye ile emek yoğun teknoloji kullanarak faaliyet gösterirler (Müftüoğlu, Ankara, 2007, s. 58).

- Küçük ölçekli işletmelerin daha düşük maliyetle ve daha geniş istihdam hacmi oluşturmaktadır. Bu durum, toplam istihdam düzeyi için dengeleyici bir unsurdur (Dinçer, s.265-269).
- Büyük ölçekli işletmelerin küçük ölçekli işletmelere göre rekabet avantajı çoğunlukla kalite ve maliyet unsurlarıdır. KOBİ'lerin, büyük ölçekli işletmelere göre rekabet avantajı, ürün teslim sürelerini hızlandırma, müşteri taleplerini özelleştirme, sipariş verenin taleplerine uyum sağlama gibi konularda üstünlük gösterebilmektedir (Akgemci, 2001: 26).
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sahipleri genellikle aynı zamanda işletme yöneticisi konumundadırlar. Bu kişiler genellikle işin içinde yetişmiş ve üretim tekniği konusunda tecrübeye sahip, üretim/tedarik ile ilgili hususlarda bilgili kimselerdir. Sahip olunan bu özellik nedeniyle KOBİ'lerde ürün/tedarik ve teknik yenilikler ile ilgili önemli bir potansiyel oluşturabilmektedir (Akgemci, 2001: 26).
- KOBİ'ler yapısal olarak esnektirler. Bu durum ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmesine olanak tanır (Dinçer, s.265-269).

2.2.2. Kobiler 'in Avantajları ve Dezavantajları

Küçük ölçekli bir işletmeye sahip olmak, girişimcilere büyük ölçekli işletmelerle rekabet etmede birtakım avantajlar sağlayabilir. İlk olarak; müşteri ve işletme personeli ile doğrudan ve daha güçlü ilişkiler kurma kabiliyetidir. İkinci olarak; pazarlama, üretim ve hizmet süreçlerinde büyük işletmelere kıyasla daha fazla esneklik gösterebilmeleridir. Özellikle müşteriyle kurulan bu yakın ilişkileri KOBİ'ler büyük işletmelerin sahip olamayacakları rekabet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca KOBİ'ler birçok olumsuz durumu daha az kayıplarla geçiştirebilmektedirler. Genel itibarıyla KOBİ'lerin başlıca avantajlarını şu başlıklar altında sıralayabiliriz (AKGEMİCİ, Tahir, Haziran 2001, s.9.);

1. KOBİ'ler müşteriye yani tüketiciye olan yakınlıkları değişen tüketici tercihlerini hızlı bir şekilde algılayıp ürün üzerinde gerekli değişiklikleri hızla yapabilmelerine olanak tanır.
2. KOBİ'lerde işletme sahibi ile işçiler çoğunlukla aynı ortamda çalışırlar. Bu yakınlık durumu karar alma sürecinin çalışanlara karşı açık olması, onların işletmeye aidiyet hissini güçlendirir, verimliliklerini artırır.
3. KOBİ'lerde işletme süreçleri ve işlevleri genellikle çalışanlar tarafından bilinir. Bu durum olası bir personel eksikliğinde operasyonel devamlılığı sağlar üretimde aksama yaşanmaz.
4. İşçi ve işveren kararları ortaklaşa alınması, gecikmelerin önüne geçilmesi ve sürekli değişen piyasa koşullarına uyum sürecinin hızlanmasını sağlar.
5. Kapsamlı bir yatırım kararı almadan önce yeni fikir ve inovasyona yönelik pazarın tepkisini bilmek gerekir. Bu yaklaşım yanlış adımların atılmasının önüne geçer.
6. Etkin bir yönetim için yakın denetime ihtiyaç duyulmaktadır.
7. İşsizliğin azaltılması ve bölgesel kalkınmanın teşvik edilmesi için, KOBİ'lere teşvik ve desteklemelerde öncelik tanınması önem taşır.

KOBİ'lerin karşılaştığı temel zorluklar arasında, yönetim ve yönetici yeterlilikleri, nitelikli iş gücünün tedarik edilememesi, işletme sahiplerinin teknik altyapı ile yetişmiş olması, örgüt ve örgütlenme yapısındaki yetersizlikler, uzmanlık formasyonu eksikliği ve idari, teknik, danışmanlık ile rehberlik hizmetlerinden yoksunluk yer almaktadır (Erkan ve Eleren, 2001: 203). Sektörler arası farklılıklar göstermekle birlikte KOBİ'lerin genel olarak dezavantajlarını aşağıdaki maddeler halinde sıralayabiliriz (Çatal, 2010: 347).

- İnsan kaynağı yetersiz oluşu işletmenin büyüme potansiyeline gerekli tepkiyi verememesine ve bunun sonucunda küçülme potansiyeline girmesine neden olabilir.

- KOBİ'ler genel olarak finansman, pazarlama ve yönetim gibi kilit alanlarda yetersiz kalabilirler. Maliyetleri azaltmak amacıyla yeterli personel istihdamından kaçınmak işletmeleri ciddi sorunlar ile karşı karşıya bırakabilir.
- KOBİ'ler bağımsızlıklarına düşkün oluşu onların potansiyel büyüme faydalarından mahrum kalmalarına yol açabilir.
- Sermaye Piyasasında faaliyette bulunmaları güçtür, bundan dolayı finansman oluşturmada zorluklar yaşayabilirler.
- Yönetici kadrosuna alanında uzman personel istihdam edilmediği durumlarda, dış ticarete yönelik çekimser bir yaklaşım sergileyebilirler bu durum ihracat gelirlerinden yoksun bırakabilir.
- Büyük işletmelere göre stok alımları hacimlerinin düşük oluşu iskonto oranlarını düşürmektedir. Bu durum maliyetlerin yükselmesine ve rekabet avantajlarını olumsuz etkileyebilir.

2.2.3.KOBİ'lerin Finansman Kaynak Sorunları

İşletmenin sürekliliğini sağlayacak olan finansal kaynak tüm işletmeler için önemli bir noktadır. KOBİ'lerin de temelinde yatan en önemli sorun finansal kaynak sağlama sorunudur. Devlet desteklerinin yetersiz oluşu, sürdürülebilirlik açısından sermayenin doğru planlanmaması buna bağlı olarak bir strateji oluşturulmaması, KOBİ'lerin genellikle aile veya şahıs firması şeklinde faaliyet göstermelerinin sonucu olarak finansal kaynak sağlayıcıların yapısal sorunları, finansal kaynak yönetimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan işletme sahipleri KOBİ'lerde kaynak sorununun temelini oluşturmaktadır.

KOBİ'lerin finansman sağlamada karşılaştığı sorunlarla ilgili yapılan bazı araştırma sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz (Yılmaz, 2007: 170):

1. İşletmelerin önemli bir çoğunluğunun kuruluş aşamasında sermayesini öz kaynaklarından temin etmektedir.
2. İşletmelerin karşılaştığı en temel sorun finansman sağlamada yetersizlik olurken bunu pazarlama ve personel sorunları da takip etmektedir.
3. İşletmelerin kredi erişiminde karşılaştığı zorlukların nedeni olarak, yüksek kredi maliyetleri, bankaların talep ettiği kredi koşulları, ipotek olarak gösterebilecek yeterli varlığın olmayışı gibi çeşitli nedenler gösterilebilmektedir.
4. İşletmeler hibe programları ve teşvik kredileri gibi çeşitli desteklemelerden yararlanamamaktadır.

KOBİ'lerin finansman sağlama amacıyla modern finansman araçlarını kullanımı gerekli olmaktadır. Bu bağlamda bazı çözüm önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Bankaların talep ettiği teminat sorununa çözüm üretmek amacıyla Kredi Garanti Fonu sistemi yaygınlaştırılmalı ve bu fon sistemi geliştirilmelidir.
2. KOBİ'lere özel menkul kıymet borsası oluşturulmalıdır ve bu işletmelerin sermaye piyasası fonlarından faydalanabilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
3. KOBİ'ler, işletmelere yönelik yapılan danışmanlık faaliyetlerini daha etkin ve fazla şekilde kullanmalıdır.
4. KOBİ'lerin finansman sağlama yükünü hafifletmek amacıyla düşük faiz oranlı kredi sağlanması gerekmektedir.
5. KOBİ'ler için hibe, destek ve teşviklerin sayısı arttırılmalı, KOBİ'lerin bu desteklere erişim süreci ve faydalanması kolaylaştırılmalıdır.

2.3. Finansal Risk Yönetimi

Risk yönetimi, bir süreç olarak kuruluşların karşılaşılabileceği potansiyel zarar risklerini tanımlayan ve bu risklere karşı çözüm üretmek amacıyla en uygun teknikleri seçme süreci olarak ifade edebiliriz (Rejda, 2008: 42). Risk yönetimi işletmelerin istedikleri risk- kazanç dengesini sağlamak amacıyla başvurdukları bir araçtır. Risk yönetimi bir ürünün veya hizmetin oluşum aşamasından nihai tüketiciye ulaşımına kadar hatta satış sonrası müşteri ilişkileri süreçlerine kadar bütün işletme fonksiyonları içermektedir (Eken & Gaygısız, 2010, s. 64).

Risk yönetiminde önemli noktalardan birisi de riskin tamamen ortadan kaldırmak olmadığıdır. İşletmenin risk düzeyini doğru bir şekilde tespit ederek buna uygun riskleri üstlenmesidir. Çünkü karlılığı arttırmak için bazen risk almak gerekmektedir. Burada kritik olan husus gereğinden fazla risk almamaktır. Zira benzer risk düzeylerine ulaşmak için daha düşük seviye risk alarak da elde edilebilir (Fetahoğlu, 2014, s. 48).

İşletmeleri finansal risk yönetimine yönlendiren temel sebep risk yönetiminin işletmenin rekabet gücünü yükselterek firma değerini arttıracığı beklentisidir (Uğur, 2011:7).

Risk yönetimi işletmeler için iki ana fayda sunar: Bunlardan ilki olarak, sorunların ortaya çıkmadan engellenmesi veya etkilerini minimize ederek işletmenin korunmasını sağlamaktır. İkinci olarak ise, risk faktörlerinin sebeplerini belirlenerek önleyici birtakım tedbirler alınmasıyla zarar oluşma olasılığı azalır ve bu da karlılığı artırır. Bununla beraber, risklerin etkin bir biçimde yönetilememesi halinde ciddi kayıplara yol açabileceği de unutulmamalıdır (Bilge, 2011: 12).

2.3.1. Finansal Risk Yönetimi Amacı

Risk yönetimi temel amacı, işletmenin kazanç gücünü korumak ve kârlılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini güvence altına almaktır (Dikme, 2004, s. 12). Risk yönetimi aşağıda yer alan birkaç temel özellikleriyle tasvir edilmektedir;

- Risk yönetimi bir süreci niteliğindedir,
- Yönetim ekibi katılımıyla uygulamaya geçirilen bir fonksiyondur,
- Belirli stratejileri dayanarak yürütülür,
- Risklerin gözlemlenmesi, denetlenmesi ve yönetilmesi çalışmalarını içerir,
- Risk yönetimiyle kurumsal hedeflere ulaşılması güvence altına alınabilir (Usta A., 2018, s. 94).

Finansal riskler ortaya çıkması halinde işletmelerin borç ödeme dengeleri genellikle olumsuz yönde bir değişim göstermektedir. Nakit akışı kontrolünün kaybedilmesi olasılığı ile karşı karşıya kalan işletmeler için borçlarını da zamanında ödeyememesine neden olmaktadır. Finansal risk, firma gelirlerinin borçlanma neticesinde sürdürülebilirliğini yitirmesi ve başta ekonomik koşullar olmak üzere, çevresel koşullarda da yaşanan değişikliğe uyum sağlayamayarak, faiz ve kâr payı ödemelerini karşılayacak gelir düzeyinin altına düşme tehlikesini kapsar (Usta ve Demireli, 2010: 28).

Risk yönetimi yaklaşımlarının aşağıdaki temel amaçlara hizmet ettiğini belirtilebilir (İbiş, 2015: 26):

- i. Örgütün stratejik ve temel hedeflerini tehdit eden risk faktörlerinin tespit edilmesi, bunların değerlendirilmesi ve kontrol edilmesi, karar alıcıların ve paydaşların değerlerinin korunmasının sağlanması.
- ii. Örgütün tüm faaliyetlerinin içsel ve dışsal faktörlerden korunması, işletme sürekliliğinin sağlanması ve güvenli üretim seviyesinin altına düşülmesini engellenmesi,
- iii. İşletme genelinde tüm çalışanları kapsayan ve karşılıklı etkileşimi sağlayan bir risk kültürü ile risk iletişim sisteminin kurulmasının sağlanması,
- iv. Risk ile beklenen getiri arasında uygun bir dengenin kurulması, şirketin mevcut kaynaklarını en verimli şekilde değerlendirmesinin sağlanması,

- v. Risk analizleri sırasında ortaya çıkan yeni fırsatların yakalanması ve kurum içi alternatif stratejilerin geliştirilmesi,
- vi. Yöneticiler için rahatça düşünebileceği ve kararlar alabileceği ortam ve kesintisiz bilgi akışının sağlanması,
- vii. Kazançta maksimum verimlilik seviyesine ulaşırken, giderlerin mümkün olan en düşük seviyede tutulması,
- viii. İşletmenin gelirlerin, faaliyetlerin ve üretim süreçlerinin sürekli ve istikrarlı bir yapıya getirilmesi,
- ix. İşletme için sürekli büyüme fırsatlarının yakalanması,
- x. Kurumsal sosyal sorumluluğun yerine getirilmesi ve işletmenin olumlu imajın korunması.

2.3.2. Finansal Risk Yönetimi Faydası

İşletmeler ileride karşılaştıkları riskleri önceden tespit ederek ve tanımlayarak ve bu riskleri etkin bir şekilde kontrol altına alıp yöneterek olumlu fırsatlara dönüştürebilirler. Bu süreçte risklerin öngörülmesi, yönetimini sağlamak amacıyla ölçülmesi ve olası sonuçları değerlendirilmelidir. Aksi halde işletmeye yönelik riskler doğru bir şekilde tanımlanmadığı takdirde, işletme yönetiminin olumsuz kararlar almasına ortam hazırlayabilir ve bu durumun sonucunda da işletmenin başarısızlığı ile sonuçlanabilir (Evin, 2014: 17).

2.4. Davranışsal Finans

İnsanların tüm ekonomik faaliyetler çerçevesinde kişisel çıkarlarını ön plana çıkardıkları, ulaştıkları mutluluk ve refah düzeylerini daha da artırmak istedikleri, kazançlarını maksimum düzeye çıkarma güdüsüyle hareket eden rasyonel varlıklar olduğu düşünülmektedir. Ancak, finansal karar alma süreçlerinde yalnızca ekonomik ve finansal göstergeler değil bireylerin geçmiş deneyimleri, psikolojik faktörleri ve algısal farklılıklar gibi çeşitli unsurlarda etkili olabilmektedir. Davranışsal finans kavramı da bu durum neticesinde ortaya çıkmıştır (Aydın ve Ağan, 2017: 1).

Davranışsal Finans kavramının temelleri ilk olarak, 1979 yılında, Tversky ve Kahneman tarafından yayımlanan Beklenti (Umut) Teorisi'ni ortaya koyan makale ile atılmıştır. Bu teori ile bireylerin kazançlarına, kayıplarına ve farklı olasılık seviyelerine yönelik algılarında farklı tepkiler gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber, “beklenen risk” kavramında çok “algılanan risk” kavramının karar alma süreçlerinde dikkate alınması gerekliliğini ön plana koymuşlardır (Aytekin ve Aygün, 2016: 147).

Davranışsal finans kavramı, yatırımcı davranışlarını oluşturan faktörleri, kişilerin yatırım kararları alırken kendilerine etki eden unsurların neler olduğunu, sermaye piyasalarında bir hisse senedi satın alımı yapacağı zaman temel finansal bilgileri ne ölçüde kullandıklarını ve ne ölçüde doğru yorumladıklarını anlamaya odaklanarak bu soruların cevaplarını aramaktadır. Klasik finans teorilerinin aksine davranışsal finans bireyleri rasyonel aktörler olarak ele almaz aksine onların normal davranışlar sergilediklerini kabul etmektedir (Gümüş, Erhan ve Kılıç, 2019: 571).

Davranışsal finans, bireylerin vermek zorunda olduğu her türlü finansal kararların arkasındaki psikoloji ve davranışsal faktörleri inceleyen, bu unsurların finans piyasaları, kurumsal yapılar ve çeşitli ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerini inceleyen finans bilimi disiplindir (Oran, 2008: 33).

Davranışsal Finansın Amacı

Davranışsal finansın temel amacı bireylerin davranışsal eğilimlerini anlamaya çalışmaktır. Bu disiplin, yatırımcıların karar alma süreçlerinde yalnızca risk getiri faktörlerini değil, aynı zamanda başka değişkenleri de göz önünde bulundurdıkları bir süreçtir. Davranışsal finansın karar alma süreçlerinde faydanın maksimize edilmesi değil, en iyi ihtimalle karar alıcı konumundaki yatırımcıyı tatmin eden kararlar olduğu varsayımdır (Yörükoğlu, 2007: 2). Geleneksel finans teorilerinin aksine davranışsal finans; finansal piyasalardaki anormallikleri, rasyonel olmayan karar alma süreçlerini ve

fiyat hareketlerindeki belirgin sapmaları analiz ederek finansal davranışların daha bütünsel bir perspektifle incelenmesini hedefler (Yürekli ve Yılmaz, 2021, s. 2). Literatürde yer alan davranışsal finansın amaçlarına yönelik yapılan çeşitli tanımlamalar şu şekildedir (Tufan ve Sarıçiçek, 2013: 168);

- Davranışsal finans, klasik finansın ve iktisadın, karar alma ve psikoloji bilimleri ile entegrasyonunu ifade etmektedir.
- Davranışsal finans, finansla ilgili literatürdeki rapor edilen ya da gözlemlenen anomalilerin nedenlerini açıklamaya çabalamaktadır.
- Davranışsal finans, yatırımcıların karar verme davranışlarında sistematik bir şekilde nasıl bilişsel hatalar ve yanlışlıklar yaptıklarını araştırmaktadır.
- Davranışsal finans, psikoloji biliminin insanların finansal kararlarını ve finansal piyasaları nasıl etkisi altına aldığını açıklamaya çalışmaktadır.

2.5. KOBİ'lerin Döviz Riski ile Karşılaşma Nedenleri

Önceki bölümlerde döviz kuru riski ve çeşitlerinden bahsedilmişti. Bu bölümde ise döviz kuru riski ile karşılaşmanın nedenlerinden bahsedilecektir. Döviz kuru riski ile karşılaşmanın çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar arasında uluslararası ticaret faaliyetleri, yabancı para cinsinden borçlanma, yurt dışı yatırımları, döviz kurunun aşırı dalgalanmaları, politik riskler, finansal okuryazarlık ve risk yönetimi gibi etmenler söz konusudur.

Dengesiz bir makroekonomik ortamda döviz kurları aşırı dalgalanma eğilimi gösterebilir bu durum sonucunda yabancı yatırımcılar üzerinde olumsuz etki yaratabilir (Emir ve Kurtaran, 2005: 2). Kur riskinin oluşmasındaki ana tetikleyici faktör olan volatilité (dalgalanma), uluslararası ticarete faaliyet gösteren firmaların uzun vadeli yatırım kararlarını doğrudan etkileyerek ticari hacimlerde daralmaya yol açmaktadır (Toptaş, 2021:18).

İşletmeler yatırım kararları alacakları zaman ve ticari faaliyetlerinde karşılaştıkları en önemli risklerden birisi geleceğe yönelik doğru tahminler üretebilmektir. Özellikle ihracat ve ithalat uğraşan firmalar, döviz kuru üzerinde yapılan spekülasyon ve dalgalanmaları yakından takip etmelidirler. Bu konuda alınacak yanlış kararların veya oluşabilecek olumsuz gelişmeler işletmeler için büyük mali kayıplara yol açabilir (İşleyen, 2011: 177).

Döviz kurlarındaki değişimler, dış ticarete faaliyet gösteren firmaları doğrudan etkileyen ve bu firmalar açısından yönetimi sağlanması gereken bir önemli risktir. Döviz kuru riski kimi zaman belirli bir sektörü etkileyebildiği gibi kimi zamanda söz konusu sektörü olumsuz yönde etkileyerek ülke ekonomisinin üzerinde olumsuz sonuçlar yaratabilir. Dolayısıyla işletmeler üzerinde etki bırakan döviz kuru riskinin yönetimi yalnızca tek bir firma veya sektör bazında değil ülke ekonomisi açısından da büyük önem taşımaktadır (Doğanay, 2016: 151).

Döviz kurunda yaşanan dalgalanmaların nedenlerinden birisi de politik risktir. Politik risk uluslararası yatırımlarda öngörülen nakit akış pozisyonlarında değişikliklere yol açarak bu yatırımların karlılığını olumsuz yönde etkileyebilir. Politik riskin ortaya çıkmasında işletmenin kendi ülkesi ile yatırım yaptığı ülke arasındaki ilişkilerin farklılık göstermesidir. Politik riskin oluşumunda birden fazla sebebi olabilir. Bu sebeplerden bazılarını şu şekilde gösterebiliriz (Emir ve Kurtaran, 2005: 2-5):

- Politik düşüncelerin ve yaklaşımlarının istikrarsızlığı ve sürekli değişimi ülkedeki belirsizliğin artmasına neden olabilir,
- Ekonomik istikrarsızlık, enflasyon, işsizlik gibi konularda değişkenlik göstermesi
- Politik bağımsızlık ve bölgesel ayrılıkçı eğilimlerin gösterilmesi
- Toplumsal huzursuzluğun olması ya da terör eylemlerinin oluşması
- Aşırı milli değerleri koruma ve yabancı yatırımlara karşı sınırlı olma
- Yerel işletmelere tanınmış ayrıcalıklar
- Bazı dini gruplar arasında toplumsal ve siyasi ortamda yaşanan gerilimler ve birbirleri ile rekabet halinde oluşları

- Ülkelerin birbirleri ile yapmış oldukları uluslararası anlaşmalar.

2.6. Davranışsal Finansın Finansal Kararlara ve Döviz Riski Yönetimine Etkileri

Davranışsal Finans kavramını incelediğimizde davranışsal finans kavramının yöneticiler ve yatırımcıların finansal karar alma sürecini nasıl aldıklarını inceleyen bir bilim alanı olduğunu görmüştük. Davranışsal Finans kavramı yöneticilerin ve yatırımcıların döviz riski yönetimi konusunda da etkilerini görmekteyiz.

Aşırı Güven (Overconfidence Bias)

Aşırı güven en genel anlamda “bir bireyin duygusal düşünme, karar verme ve bilişsel eğilimleri hakkındaki gerçek dışı inançları” olarak tanımlanabilir. Aşırı güven duygusu içerisinde olan bireyler kendilerini diğer bireylere kıyasla sahip oldukları bilgi ve bilgi düzeylerinin daha üst düzey ve mantıklı davranışlar sergilediklerini düşünmektedirler. Aşırı güven duygusu içerisinde olan bireyler ve yatırımcılar kendilerini daha iyi hissederlerken. Bu bilişsel önyargı duygusu neticesinde normal şartlarda uzak duracakları yatırım yapmayacakları alanlara riskli yatırım alanlarına da yönelmelerine neden olur. Finansal piyasalarda gözlemlene yüksek işlem hacimlerinin büyük bir çoğunluğu aşırı güven duygusu sahibi yatırımcılar tarafından oluşturulmaktadır (Gazel, 2014, s.13;14).

Aşırı güven eğilimine bireyler kendi davranışlarının doğruluğunu ve elde ettikleri başarıları çoğunlukla sahip olduklarına inandıkları üstün yetenekleriyle bağdaştırırlarken olumsuz veya kendi davranışlarını onaylamayan dışsal faktörleri ise sabotaj gibi nedenlere bağlamaktadırlar. Bu bilişsel algıya göre eğer bir yatırımcı kendi bilgiyi aşırı güvenerek elde etmiş olduğu verileri subjektif bir şekilde yorumlamasına neden olur, diğer yatırımcıların elde ettiği doğru verilere inanmamalarına ve kendi yapmış olacağı değerlendirmede hataların oluşmasına ortam hazırlayabilir (Tetik vd., 2015, s.37).

Bilişsel önyargılardan birisi olan aşırı güven eğiliminin döviz riski yönetimine etkisine de bakacak olursak; şirketler ve yöneticiler, döviz kurlarındaki dalgalanmalara karşı yeterli önlem alamayabilirler buna yetersiz korunmada diyebiliriz. Örnek olarak ihracat yapan bir şirket döviz kurunda kendi lehine bir hareket edeceğine aşırı güven duygusu ile hareket ederse, satış gelirlerini sabitlemek için herhangi bir kur sabitleme anlaşması yapmayabilir ve olası kur düşüşüyle zarar edebilir.

Aşırı İyimserlik (Optimism Bias)

Aşırı iyimserlik duygusu, bireylerin belirsizlik ve risk içeren durumların oluşmasının halinde kendi kararlarının diğer bireylerle kararlarına kıyasla daha iyi olduğunu ifade eder. Aşırı iyimserliğe sahip bireyler için her şeyin kendi istekleri doğrultusunda ve olumlu bir şekilde ilerlediği düşünce algısı bulunmaktadır. Aşırı güven eğiliminde olduğu gibi burada da aşırı iyimser davranışlar gösteren bireylerinde hatalı davranışlar ve kararlarda bulunduğu gözlemlenir (Akdeniz & Turan, 2021, s.1019).

Aşırı iyimserlik tutumu, bireylerin gerçekleşmesini arzu ettikleri sonucun gerçekleşme olasılığını yüksek tutarken, istenmeyen durumların gerçekleşme ihtimalini de olduğundan daha düşük değerlendirme eğilimidir. Bu durum, insanlar öz değerlendirme yaptıkları zaman daha hoşgörülü olmalarına ve olumlu bir benlik imajı geliştirerek kendilerini diğer kişilerden daha iyi görmektedir. Finansal piyasalarda özelinde, aşırı iyimserlik tutumu, özellikle portföy yöneticilerinin yatırım tavsiyeleri ve kazanç tahminleri noktasında bir etkiye sahip olabilir. DeneySEL çalışmalar neticesinde finansal analistlerin kazanç tahminlerinin ortalamaya göre aşırı iyimser olduğunu ortaya koymaktadır. (Turan, 2010, s.24). Aşırı iyimserlik, döviz riski yönetiminde potansiyel tehlikeleri göz ardı etmeye, gereksiz riskler almaya ve olası kayıplara karşı hazırlıksız olmaya yol açabilir. Etkili bir döviz riski yönetimi için, rasyonel analizlere dayanan, farklı senaryoları dikkate alan ve aşırı iyimserliğin potansiyel etkilerini azaltacak mekanizmaların uygulanması önemlidir.

Sürü Davranışı (Herding Behavior)

Sürü davranışını tetikleyen unsurlardan biri bilgisel kaskattır. Bilgisel kaskat, bireylerin sahip oldukları kendi bilgi ve tecrübelerini göz ardı ederek örnek aldığı kişilerin ve grupların kararlarını ve davranışlarını doğru kabul etmeleriyle ortaya çıkan bir tutumdur (Bayar, 2011, s. 151). Sürü davranışı

belirli sayıdaki bireylerin aynı kararı ve tutumu sergilemesi üzerine, diğer kişiler de kendi düşüncelerini bir kenara bırakarak grubun eylemlerine dayanarak hareket ettiğini gösteren sürü davranışı incelenmiştir (Başarır, 2021, s. 129-141).

Çoğunlukla piyasaya giriş ve çıkışlar sürü davranışı şeklinde gerçekleşmektedir. Piyasaya girişte sürü davranışı etkisi yavaş iken, çıkışta bu etki yoğun olmaktadır. Asya ülkelerinde de sürü davranışı etkisi görülmektedir. Bölgesel etkiyle birlikte sürü davranışı, portföy yatırımcılarının bu ülkeleri hızlı bir şekilde terk etmesine sebep olmuş ve krizi yoğunlaştırmıştır (Işık, 2017, s. 16).

Döviz riski yönetimine etkisi olarak da sürü davranışı birçok şirketin belirli bir döviz riskini yönetme şeklini benimsemesi, diğer şirketlerin de aynı stratejiyi sorgulamadan takip etmesine neden olabilir. Bu, şirketin kendi özgün risk profili ve ihtiyaçları göz ardı edilerek yapılan hatalı korunma kararlarına yol açabilir.

Aşinalık (Familiarity)

Kişi tanıdık olan unsura karşı daha olumlu bir tutum sergiler. Bu gibi durumlarda kendilerini daha güvende hissederler. Bu durum yatırım ve harcama davranışlarında da çoğunlukla kendini gösterir. Kişi daha önce hiç tanımadığı ismini duymadığı uluslararası bir firmaya yatırım yapmaktansa daha güvenli ve iyi bir seçenek olarak bildiği, güvendiği ulusal bir firmaya yatırım yapmayı değerlendirmektedir. Ayrıca bir yatırım aracı hakkında daha fazla bilgiye sahip olmak, potansiyel kazançlarla da doğru orantılıdır (Ağan, 2017, s. 53-55).

Döviz riski yönetimine etkisine bakacak olursak da Türkiye'nin Almanya ile olan ticareti uzun yıllara dayanmaktadır. Bir Türk şirketi, Euro'ya olan aşinalığı nedeniyle Euro/TL kurundaki riskleri yeni ve daha az tanıdık para birimlerine göre daha az önemseyebilir. Bu durum, Euro cinsinden alacaklarını veya borçlarını yönetirken yetersiz korunmaya yol açabilir.

Çapalama- Demirleme Eğilimi (Anchoring Bias)

Çapalama eğilimi, “düşüncelerimizi mevcut kararlar bir bağlantısı bulunmamasına rağmen bir referans noktasına eklemek ya da demirlemek eğilimine dayanır”. Bir başka deyişle, bu bilişsel önyargı başta karşılaşılan bilgilerin sonraki karar süreçlerine etki etmesi süreci olarak açıklanabilir. Mevcut bilgiler sürekli olarak yeni enformasyonlarla sürekli olarak yenilenir ancak başlangıçtaki yorumlar bir referans kaynağı oluşturarak baştaki yorumlar sabitlenir. Finansal sektörlerde sıkça karşılaşılan bir eğilim olan çapalama eğilimi yatırımcıların karar verme aşamalarına ilişkin bilişsel hataların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Sever vd., 2020: 12).

İnsan beyni karşılaştığı karmaşık problemler karşısında kendisine bir referans noktası belirlediğini, ardından edindiği yeni bilgiler çerçevesinde ise ilk referans noktasını yavaşça ayarladığı gözlemlenmektedir ve bu bilişsel eğilim “demirleme eğilimi” olarak adlandırılır (Ertan, 2007, s. 33). Döviz riski yönetimi bağlamında bu eğilimin etkisi oldukça önemlidir ve çeşitli şekillerde kendini gösterebilir. Bunlar arasında geçmiş döviz kurları, hedef kurlar analist tahminleri yer almaktadır.

2.7. İşletmelerde ve KOBİ’lerde Döviz Riski Yönetimi Uygulamaları

İşletmelerin birincil ve kuruluş amacı, karlılıklarını ve sürdürülebilirliklerini güvence altına alarak piyasa değerlerini arttırmaktır. Ancak bu amaca ulaşma sürecinde çeşitli risklerle karşılaşılır. Karşılaşılan riskler, işletmelerin piyasa değeri üzerinde belirgin etkilere neden olabilmektedir. Stratejik risk olarak da adlandırabileceğimiz döviz kuru, faiz oranı ve mal/hizmet fiyatları gibi unsurlara karşı olan duyarlılık gösteren değer işletme değeri olarak da ifade edilebilir (Doğanay, 2016: 151).

Şirketler gerek yurt içi gerekse yurt dışı faaliyetlerinde döviz kurunda meydana değişimlerinin gelecekteki nakit akışları üzerindeki olası olumsuz etkilerini kontrol altında tutabilmek ve finansal durumlarının bozulmamasını engel olmak amacıyla kur riski yönetimi yapmak zorundadırlar. Kur riski, şirketlerin yalnızca nakit akışlarını ve finansal durumlarını etkilememekle beraber, rekabet avantajlarını ve konumlarını ayrıca potansiyel satışlarına da etki ederek karlılıkları üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilir (Kadıoğlu, 2024, s.9).

2.7.1. Risk Yönetim Aşamaları

Risk yönetim süreçleri çeşitli nedenlerden kaynaklı işletmeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu koşulları işletmelerin yönetim sistemleri, faaliyet içerisinde bulundukları çevre ve karşılaştıkları risklerin kendilerine özgü yapılarına bağlı olarak farklılıklar gösterir. Bununla beraber risk yönetim süreci birbirine bağlı bir süreci içeren belirli aşamalardan oluşur. Bu aşamalar; riskin tanımlanma ve planlanma aşaması, risk değerlendirilme aşaması, son olarak önlem alma ve kontrol aşamalarıdır.

2.7.1.1. Tanımlama ve Planlama Aşaması

Risk yönetimi sürecinin ilk aşaması olan tanımlama ve planlama aşamasında risk oluşturan faktörlere dair gerekli bilgilerin toplanmasını kapsar.

Riskin tanımlama aşamasında, riskin niteliğinin tespiti, şiddetinin doğru bir şekilde belirlenmesi, riskin kaynağının özel bir durumdan mı yoksa küresel etmenlerden mi kaynaklandığının doğru bir şekilde tespiti büyük önem taşımaktadır.

Risk planlamanın temel amacı ise, mevcut var olan riskleri ortadan kaldırmak veya minimize etmektir. Bu aşamada da risk yönetimi geliştirilir ve belgelendirilir, risk yönetim sürecinde kullanılacak teknikler, yöntemler, araçlar belirlenir bu yönetim için kullanılacak olan gerekli kaynakların planlanması yapılır.

2.7.1.2. Risk Değerlendirme Aşaması

Risk değerlendirme aşamasında, işletmenin yapmış olduğu faaliyetler ve bu faaliyetlerin birbirleri ile olan ilişkileri incelenerek işletmenin karşılaştığı ya da karşılaşması muhtemel riskler belirlenir. Riskin gerçekleşme olasılığının ölçülmesi ve olası kayıpların değerlendirilmesi aynı zamanda bir önceliklendirme sıralaması da yapılmasını da gerektirir. Bu sıralama potansiyel etkilerine göre aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Çok önemli risk; Riskin gerçekleşmesi durumunda işletmenin iflasıyla sonuçlanabilecek düzeydeki riskleri içerir.

Önemli risk; riskin gerçekleşmesi durumunda şirketi iflasa götürmesi dahi şirketi altından kalkamayacağı yüksek düzeyde borç altında bırakacak risklerdir.

Önemsiz riskler; Günlük faaliyete dayalı kazançları etkileyen risk grubudur işletme varlığını tehdit edecek düzeyde bir risk oluşturmaz (Emhan,2009: 214).

2.7.1.3 Önlem ve Kontrol Aşaması,

Risk yönetim sürecinin son aşaması olması gerekçesiyle önlem ve kontrol aşaması en fazla dikkat gerektiren aşamadır. Önceki aşamalarda tanımlanmış ve değerlendirilmiş riskten kaçınmak etkilerini azaltmak için belirlenen tedbirler bu aşamada faaliyete geçer. Tespit edilen sorunlar detaylı bir incelemeden sonra en uygun önlemler alternatifleri ile değerlendirmeye alınır. Uygulamaya alınan çözüm yolunun beklenen sonuca ulaşp ulaşmadığı bu aşamada izlenmesi gerekmektedir. Risk yöneticileri elde edilen bulguları karşılaştırarak çözümlerin etkililiğini devamlı olarak kontrol seviyesinde tutarlar. Beklenen ve gerçekleşecek sonuç arasında anlamlı bir sapma tespit edildiğinde risk yöneticileri hatalı kararların alındığının farkına vararak bu çözüm yolundan vazgeçer ve yeni alternatif çözüm yolu arayışlarına girer (Erdoğan,2000: 304).

2.7.2 Kullanılan Risk Yönetim Teknikleri ve Stratejileri

Şirketler karşılaştıkları kur riskleri karşısında başvurdukları teknikler temelde iki ana başlık altına sınıflandırılabilir. Bunlar; şirket (bilanço) içi veya şirket dışı teknikleridir.

2.7.2.1. Şirket (Bilanço) İçi (İçsel) Yöntemler

Döviz kuru riski yönetiminde içsel kur koruma teknikleri temelde bilanço uyarlamalarına dayalı olan işletmenin kendi bünyesi içinde gerçekleştirdiği tekniklerden oluşmaktadır (Aksel,1995: 29).

Eşleştirme (Matching)

Dış ticaret ile uğraşan işletmelerin, içsel döviz kuru riskini yönetmek için sıklıkla uygulamayı tercih ettiği yöntemlerden birisi eşleştirme yöntemidir.

Eşleştirme tekniği, dış ticarete faaliyet gösteren firmalar için döviz kuru risklerinin yönetiminde rol olan kritik bir araçtır. Özellikle ithalat işlemleri nedeniyle yabancı para cinsinden borçlandıklarında ödeme gününe kadar geçen sürede olası kur dalgalanmalarından etkilenebilirler. Bu olası döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklı riski azaltmak adına şirketler benzer vade ve tutarlarda ihracat yaparak döviz kuru riskinden korunma sağlayabilirler. Ancak bu işlem üzerinde faturalanacak döviz cinsinin belirlenmesinde kimin söz sahibi olduğu ve rekabet gücünün fazla olduğuyla ilişkilidir. Eğer bu noktada işletmenin faturalama işlemlerinde kullanılacak döviz birimini belirlemede etkinliği yoksa burada risk etkisi altında olan döviz cinsinin de korunması mümkün olamayabilir (Eyüboğlu, 1995: 29).

Netleştirme

Netleştirme, finansal ve ticari işlemlerde hesaplaşma süreci sonucundaki net ödeme yükümlülüklerinin yerine getirilmesi amacıyla karşılıklı alacakların ve borçların grup veya holding içi dengelenmesidir (Fettahoğlu, 2014: 267).

Netleştirme yöntemi temel olarak işletmelerin birbirlerine karşı olan aynı veya denk döviz cinsindeki dönem sonu borç ve alacakların mahsup edilmesi ve brüt tutarların ödenmesi yerine yalnızca borçlu bulunan döviz hesabındaki net bakiyenin riske karşı korunması tekniğine dayanmaktadır. Bu yöntemde grup işletmelerin her bir iştiraki borçlarını ve borcun para cinsini merkez şubeye yollamaktadır ve merkez şube tarafından en uygun eşleştirme yapılmaktadır. Netleştirme işlemi iki taraflı ve çok taraflı olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir. İki taraflı eşleştirme bir grup şirketin iki iştiraki arasında yapılırken uygulamada genellikle tek bir döviz cinsi esas alınır ve diğer tüm birimler kayıtlarını bu döviz cinsine göre tutmaktadır (Erbağcı, 2005:55).

Netleştirme tekniği işletmelere birtakım avantajlar sağlamaktadır;

- Korunma (hedging) maliyetlerinin azaltılmasına yardımcı olur,
- Yerel işletmelerin döviz likidite sıkıntısı yaşamasının önüne geçer,
- Nakit akışlarının planlanmasını ve yönetilmesini kolaylaştırır,
- Nakit akışlarının daha etkili bir şekilde yönetilmesini sağlayarak yeni yatırım ve gelecekteki fırsatların değerlendirilmesine ortam hazırlar (Yüksel, 1999: 223).

Döviz Sepetleri (Currency Baskets)

Döviz sepeti, belirli sayıdaki farklı döviz birimlerinin aralıklı ortalamalarının alınmasıyla oluşturulan para birimine denilmektedir. Özel Çekme Hakları (SDR- Special Drawing Rights) ve Avrupa Para Birimi (ECU- European Currency Unit) döviz sepeti kavramına verilecek başlıca örnekler arasında yer almaktadır. Tek bir döviz kurunda dalgalanmaların oluşması ihtimali sepetteki diğer tüm dövizlerin dalgalanması ihtimalinden daha yüksektir. Bu sebeple, firmalar tek bir döviz cinsine bağlı kalmak yerine işlemlerini birden fazla döviz ile yaparak riski bölüştürme yoluna gitmektedirler (Yıldıran ve Tanyeri, 2006: 105). Örnek olarak, bir firma kira giderlerini USD para cinsi üzerinden değil de bir döviz sepeti olan Avrupa Para Birimi üzerinden belirlemesi durumunda maruz kalacağı kur riski daha az olacaktır (Aksel, 1995:30).

Para Piyasası Yolu ile Riskten Korunma (Money Market Hedging)

Para piyasası ile riskten korunma, işletmelerin sahip oldukları mevcut yerel fonları kullanarak değer kazanacağı öngörülen döviz piyasalardan satın alarak ve bu döviz ödemekle yükümlü oldukları borcun vadesi gelene kadar bir döviz hesabında tutulması esasına dayanan bir yöntemdir (Ören,1993:81). Etkin bir riskten korunma yöntemi için ulusal paranın faiz getirisinin, beklenen devalüasyon oranı ile yatırım süresinde kazanılacak toplam faizin birleşiminden daha düşük olması gerekir (Özdemir, 2005: 38).

Ulusal Para Cinsinden Faturalama (Faturalama Dövizinin Seçimi)

Dış ticaretin ulusal para birimi ile yapılmasının ihracatçı açısından tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden biri, parasının değer kazanması düşüncesinde olmasıdır ve bunun tersi olarak ithalatçı açısından tercih edilmesinin en önemli nedenleri biri ise, parasının değer kaybedeceği düşüncesinde olmasıdır (Yıldız,1988:62).

Kur riskinden korunmada yararlanılan içsel korunma yöntemlerinden birisi de uygulamada nadir de olsa karşımıza çıkan fatura üzerinde belirtilecek olan dövizinin seçimi yöntemidir. Bu yöntem, ithalat ve ihracat işlemleri yapan firma arasında tercih edilen bir tekniktir. Bu tekniğe göre, firmalar dış ticaret işlemlerinde kullanılacak para birimini belirleyebilir ve bu faturalama işlemlerinde kendi ulusal para birimlerini tercih edebilirler. Bu gibi durumlarda dış ticaretle uğraşan firmalar iç pazara yönelik benzer işletmelerin maruz kaldığı risklere eş seviyede katlanırlar. Faturalama işleminin hangi döviz cinsiyle düzenleneceği çoğunlukla piyasa koşulları belirler. İşletmenin rekabet gücü ne kadar yüksekse, faturalandırma işleminde kullanılacak para birimini de belirleme olasılığı o oranda yükselir (Seyidoğlu, 2003: 258).

2.7.2.2. Şirket (Bilanço) Dışı (Dışsal) Yöntemler

Döviz kuru riski yönetiminde dışsal kur koruma araçları işletmenin kendi bünyesinin dışında gerçekleştirdiği tekniklerden oluşmaktadır. Döviz kuru riski yönetiminde dışsal kur koruma araçlarından en yaygın olarak kullanılanları şunlardır: Vadeli (forward) sözleşmeler, döviz gelecek (future) sözleşmeler, döviz opsiyonları, döviz dayılı swap sözleşmelerdir.

Forward Sözleşmeleri

Forward kelime anlamı olarak, “öteleme” anlamına gelmektedir. Forward sözleşmeleri ise, önceden belirlenmiş vade tarihinde değerli madenler veya emtiaların vadeli satışında alıcı ve satıcı tarafların o gün ki kur üzerinden anlaşmaya vardığı vadeli sözleşmelerdir (Örten ve Örten, 2001: 39). İki iş gününden daha uzun bir süre sonra bir paranın sabit bir kur üzerinden bir başka parayla alınıp satılma işlemine forward (vadeli) döviz işlemi denilmektedir. Forward döviz işlemleri, ana çerçevede ileride meydana gelebilecek kur risklerine karşı korunmak amacıyla tercih edilmektedir (Parasız ve Yıldırım, 1994:343).

Forward piyasaların temel özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Erbağcı, 2005:69);

- a) Forward sözleşmeler, organize olmamış piyasalarda sıklıkla kullanılmaktadır.
- b) Forward sözleşmeler, çoğunlukla finansal kuruluşlar ve bireysel ya da kurumsal müşterileri arasında yapılmaktadır.
- c) Forward sözleşmeler için önceden belirlenmiş herhangi bir standart bulunmamaktadır.
- d) Forward sözleşmeler yapıları gereği karşılıklı güven ilkesine dayandığından dolayı bir teminat sistemi bulunmamaktadır.
- e) Forward sözleşmelerinde, vade tarihi gelene kadar herhangi bir fon ve sermaye akımı gerçekleşmez.
- f) Forward sözleşmeleri tarafların karşılıklı anlaşması halinde iptal edilebilir.
- g) Forward sözleşmelerinin üçüncü kişilere devri mümkün değildir.
- h) Forward sözleşmelerinde vade tarihi geldiğinde taraflar sözleşmeden belirtilen yükümlülüklerini karşılıklı bir şekilde yerine getirirler.

Futures Sözleşmeleri

Futures sözleşmeleri, alıcı ve satıcının belirli bir miktardaki mal veya hizmetin teslimatının gelecekteki bir tarihte, öncesinde üzerinde anlaşılan fiyattan ve tarihte alım veya satımını düzenleyen hukuki nitelik taşıyan anlaşmalardır (Kırım, 1990: 33).

Bir ulusal para biriminin başka bir ulusal para birimi türüyle değişimi esas alınarak belirlenmiş sabit bir miktarının sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen kur değeri üzerinden ileri bir tarihte teslim etme yükümlülüğünü getiren sözleşme, döviz gelecek sözleşmesi olarak adlandırılır (Alpan,1999:19).

Futures sözleşmelerinin en belirgin yapısal özelliklerinden birisi, her işlem gününün sonunda piyasa fiyatlarındaki değişimlere bağlı olarak sözleşmenin değeri güncellenir ve bu güncellemeler sonucunda taraflardan birisi kar ederken diğeri zarar edebilirler. Futures sözleşmelerinin bir diğer önemli özelliği de fiyat dalgalanmaları sonucunda oluşan kar veya zararlar teminat seviyesinin altına düşmesine yol açarsa, ilgili tarafın eksik teminatı tamamlaması gerekmektedir. Eğer teminat eksikliği giderilmediği durumlarda takas kurumu ilgili sözleşmeyi nakde çevirme yetkisi bulunmaktadır (Kadioğlu, 2003:20).

Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri, alıcı tarafa, belirli bir ürünün önceden belirlenmiş miktarını yine önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden gelecekteki bir zaman dilimi içerisinde satın alma veya satma hakkını tanıyan sözleşmelerdir (Kırım, 1991:38).

Opsiyon işlemleri; tüzel kişilerin finansal piyasalarda fon temin ederken muhtemel risklere karşı kendilerini korumayı amaçlayan riskleri yönetme, kontrol altına alma ve olası kayıpları en aza indirme tekniği olarak ifade edilebilir. Bu yapılırken opsiyonu alan taraf ile opsiyonu satan taraf, satışa konu malı alırken karşılıklı sorumluluk taşırlar. Bu sorumluluk; opsiyonu alan tarafın için: Bahse konu malı alıp almama konusunda serbestliğe sahip iken, opsiyona konu malı satan taraf için; önceden belirlenen fiyattan satışı yapmakla mükelleftir (Erdoğan, 1995: 76-78).

Opsiyon Sözleşmelerinin Genel Özelliklerini Şöyle sıralayabiliriz: (Tunalı, 2009: 58-59).

- Bu sözleşmeler, ileri tarihli sonuç doğuran sözleşmelerdir
- Bu sözleşmelerin doğurduğu hakları kullanımı kişilerin inisiyatifine bırakılmıştır.
- Opsiyon sözleşmeleri, kurumsal finansal piyasalarda işlem görür, buna ilave olarak belli bir fiziki mekânı olmayan dijital mecralarda da alınıp satılabilir.
- Opsiyon işlemlerini sadece opsiyon alıcısı taraf sonlandırabilme hakkına sahiptir.
- Opsiyon işlemlerinde; alıcı sınırsız kar etme potansiyeline sahipken zararı, yaptığı prim ödemesi ile sınırlıdır. Opsiyon alıcısının karı; prim kadar, buna mukabil zararı ise finansal koşullara göre sınırsız ve çok fazla olabilir.
- Opsiyon sözleşmelerinin en cazip ve ilgi çekici tarafı, yatımcıların küçük birikimler ve tasarruflar ile çok büyük kazançlar elde edebilmelerine imkân sağlayan bir yapıya sahip olmasıdır. Bu piyasada işlemlerin düşük maliyetler ile yapılabilir olması bu işlemlere olan talebi artıran önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Saydığımız avantajlarına ve cazip yanlarına karşılık olarak; bu piyasalarda işlem yapabilmek için ödenen prim maliyetleri diğer spot piyasalara kıyasla daha yüksektir. Bu parametreyi, bu piyasanın olumsuz/ dezavantajlı yanı olarak ifade edebiliriz.

Swap Sözleşmeleri

Swap, İngilizce kökenli bir kelimedir. Türkçeye çevirmek istediğimizde; takas, değiştirme, bir yerden başka bir yere kaydırma olarak ifade edebiliriz (Ersan,2003:166). Geniş anlamıyla swap; belli bir finansal piyasadan iki ve daha fazla taraf arasında daha önceden ödeme koşulları belirlenmiş şekilde taraflar arasında doğrudan veya aracı kişi veya kurumlar yardımıyla ödeme araçlarının/paraların değişimi olarak tanımlayabiliriz. Swap işlemlerinin fonksiyonu, yapılış amacı olarak şunu söyleyebiliriz; Farklı kurumsal yapıların, farklı devletlerin küresel finans sisteminde sahip oldukları finansal itibarlarını kullanarak kendilerinin ihtiyaç duydukları fonları en uygun şartlarda elde etme amacıdır. (Akgüç, 2013: 485).

Ülkeleri/kurumları swap sözleşmeleri yapmaya yönelten sebepler (MEB, 2007:30);

a) Dünya finans ortamında döviz erişimin zorluğu ve döviz maliyetlerin yüksek olması,

- b) Diğer alternatif piyasalardan fon temin etmenin zorluklarının daha fazla olması,
- c) Yatırımcıların ve diğer tüzel kişilerin alternatif piyasaların avantajlarından düşük maliyetlerle faydalanma isteği/güdüğü,
- d) Gerçek ve tüzel kişilerin fon temininde uzun vadeli fon temin etmenin avantajlarından yararlanma isteği.

3. Literatür

Literatüre bakıldığı zaman hem davranışsal finans hem KOBİ'ler hem de döviz kuru riski hakkında çeşitli akademik ve yüksek lisans tezi çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan birisi; Hayta T'nin 2009 senesinde KOBİ'lerde Döviz Riski Yönetimi alanında yapmış olduğu yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Hayta T, 2009 yılında yapmış olduğu çalışmada KOBİ'ler üzerinde yapmış olduğu anket formu kapsamına KOBİ'lerin ne sıklıkla kur riski yönetimini ele aldıkları, kur yönetiminde uygulamaya alınan yöntemlerinden olan işletme içi ve işletme dışı yöntemlerden hangisini daha fazla uygulamaya aldıklarını ve şirketlerin kur riski yönetimine karşı olan tutumlarını araştırmış. Daha sonrasında elde ettiği veriler neticesinde değerlendirmede bulunup öneriler sunmuştur. Anket formunda temel olarak yabancı para birimi cinsinden yapılan, ithalat ve ihracat işlemlerinin sonucunda ortaya çıkan nakit akışlarının, işletmelere yönelik ortaya çıkarmış olduğu risklerin araştırılması ve işletmelerin döviz kurunda meydana gelen dalgalanmalardan ne oranda etkilendiğinin ölçülmesi hedeflemiştir (Hayta, 2009:294). Ankete katılım sağlayan işletmelerin çoğunluğu kur riskine yönelik önlem aldıklarını vurgulamışlardır. Döviz kuru risklerinden korunma yöntemlerinden ise en çok oranda kullanılan işletme içi korunma yöntemleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uygulamada kolay olması ve işletmelerin alışık olmasında kaynaklı işletme içi yöntemlerden en fazla tercih edileni yöntemi "ödemeleri öne alma veya geciktirme yöntemi" olduğu belirtilmiştir. Vadeli işlemler türev araçları arasında ise işlem maliyetlerinin daha uygun ve daha yaygın kullanım alanları olması sebebiyle forward sözleşmelerinin en fazla tercih edilen türev aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hayta, 2009:276).

Vadeli işlemler piyasasında aktif olmayan işletmelerin önemli bir kısmı, bu konuda yeterli bilgi birikime sahip olmadıklarını ifade etmektedirler. Bunu yanı sıra, İşlem maliyetlerinin yüksek olması da işletmelerin işlem yapmamasında bir diğer önemli neden olarak görülmektedir. Ancak bu duruma rağmen işletmelerin büyük çoğunluğu döviz kuru riskinin yönetilmesiyle bu riskin azaltılabileceği konusunda ortak görüş sergilemektedirler. Bu bulgular, işletmelerin döviz kuru risk yönetimine karşı temelde olumsuz bir tutum sergilemediklerini aksine yeterli bilgilendirme ve yönlendirme ile hem işletme içi hem de işletme dışı yöntemlerle bu riskleri etkin bir şekilde yönetmeye teşvik edebileceklerini göstermektedir (Hayta, 2009:276).

Yine bir başka yüksek lisans tezi çalışmasında Karalı H, 2012 senesinde hazırlamış "Ekonomik Konjonktürde Davranışsal Finans ve Risk Yönetimi" konusunu ele almıştır. Bu çalışmada davranışsal finansın tarihsel gelişimi ve ne anlam ifade ettiği, finans ile psikoloji arasındaki ilişki, davranışsal finanstaki karar alma süreçlerini ve yatırımcıların psikolojik etkilerini ele almıştır. Ayrıca risk, finansal risk ve risk yönetimi kavramlarına yer verilerek finansal riskin yönetim stratejileri de incelenmiştir (Karaklı, 2012:2).

4. Değerlendirme ve Sonuç

Elde edilmiş olan veriler sonucunda ekonominin önemli unsurlarından birisi olan KOBİ'lerin karşılaştığı döviz kuru riski ve yönetim sürecinde davranışsal finansın rolünü de değerlendirmiştir. Döviz kurlarındaki dalgalanmaların işletmeler ve KOBİ'ler üzerinde belirsizlik yarattığı ve KOBİ'lerin bu risklere karşı daha kırılgan daha hassas bir yapısının oldukları belirtilmiştir. Çalışma içerisinde incelenen döviz kuru risk türlerinin karlılık ve işletme sürdürülebilirliği açısından doğrudan etkiye sahip olduğu incelenmiştir. KOBİ'lerin önemli bir kısmı döviz kurlarında yaşanan kur dalgalanmalarından doğrudan etkilenmektedirler. Bu olay neticesinde ortaya riskler; işlem riski, ekonomik risk ve muhasebe riski olarak sınıflandırılabilir. Hayta (2009:276)'e göre döviz kuru dalgalanmalarından en çok etkilendikleri risk türü olarak yapmış olduğu çalışmada işlem riski olduğunu saptamıştır. İşlem riski, işletmelerin döviz cinsinden borç ve alacakları arasında denge kuramamaları sonucu ortaya çıkar. Özellikle döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar nedeniyle

işletmelerin gelecekte beklediği nakit akımları üzerinde yaşanan ortaya çıkan kazanç ve kayıpları ifade eder. İşletmelerin büyük bir kısmı ithalat ve ihracat işlemlerini aynı para birimi üzerinden gerçekleştiriyor. Bu duruma rağmen işletmeler en sıklıkla işlem riski etkisi altından kalmaktadır ve bunun sebebi olarak da döviz cinsinden borç ve alacakları arasında ciddi farklar olduğuna işaret etmektedir. Bu durumda, yalnızca içsel risk yöntemini stratejileri yetersiz kalabilir ve bu nedenle vadeli işlemler gibi finansal araçların kullanılması yararlı olacaktır şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Davranışsal finans, bireylerin finansal karar alma süreçlerinde psikolojik eğilimlerinin ve davranışsal boyutlarını inceleyen bir bilimsel disiplindir (Kavlakoğlu,2024:58). Davranışsal finans, bireylerin finansal kararlarının çoğu zaman mantıksal olmayan ve tahmin edilebilir şekillerde davrandıklarını ileri sürer. Bu yaklaşıma göre kararlar genellikle duyguların etkisiyle ve çeşitli bilişsel önyargılar tarafından biçimlendiğini ileri sürmektedir (Yazıcı, 2024:60). Ekonomik çerçevede meydana gelen olumsuzluklar ve bunlara yönelik çözüm arayışları, davranışsal finansın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bireylerin karar alma süreçlerinde sıkça karşılaşılan bilişsel (anlama ve kavrama ile ilgili psikolojik) kusurlara dikkat çekerek bireylerin neden her zaman yatırım kararları verecek olduğunda rasyonel davranmadıklarını açıklamaya çalışmıştır (Karalı,2012:102-103). Çalışma içerisinde değinilen bilişsel yanlılık eğilimleri karar alıcıların riski algılama, değerlendirme ve korunma stratejileri oluşturma biçimlerini ve yeteneklerini incelemiştir. Bu bilişsel yanlılık duygularının yetersiz oluşu işletmeleri beklenmedik karşı daha kırılgan ve savunmasız hale sokabilir.

Sonuç olarak büyük çaplı faaliyet gösteren ve KOBİ ölçeğinde faaliyette bulunan firmalar için döviz kuru riski yönetiminde başarılı sonuçlar almak için ve etkin bir şekilde yönetilebilmesi için finansal araçlar ve teknik bilgiler yeterli olmayacaktır. Bu durumda karar alıcıların bilişsel yanlılık duygularına farkında olması, daha bilinçli risk değerlendirme çalışmalarında bulunmaları işletmenin riskten korunma stratejileri geliştirmesine olanak tanıyacaktır.

5. Kaynakça

- ADNAN Ç. ve TAHİR A., Girişimcilik Kültürü ve Kobi'ler, Genişletilmiş 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s. 124-128.
- AĞAN, B. (2017). Davranışsal Finans Temelinde Finansal Yatırım Kararlarının Analizi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKDENİZ, Ş., & TURAN, İ. (2021). Davranışsal finans eğilimlerinin risk alma düzeyine etkisi. İşletme Araştırmaları Dergisi, 13(2), 1016-1032.
- AKGEMİCİ, T., KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB, Ankara, Haziran 2001, s.9.
- AKGÜÇ, Ö., (2013), Dış Ticaret Finansmanı, 2. Baskı, Arayış Basım, İstanbul.
- ALPAN, F., Örneklerle Futures Anlaşmalar ve Opsiyonlar, 1.Basım, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- ARSLAN, Ceren, (2005), Döviz Kuru Riski ve Yönetimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AYDIN, Ü., & Ağan, B. (2017). Davranışsal Finans Finansal Yatırım Kararlarının Davranışsal Temeli. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- AYTEKİN, Ö. ve Aygün, M. (2016). Finansta Yeni Bir Alan "Davranışsal Finans". Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (2), 143-156.
- AYYILDIZ, C. (1989). Döviz Kuru Riskinin Azaltılmasında Uygulanan Yöntemler. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BAŞARIR, Y., Yatırım Kararları Alınmasında Sürü Davranışı: Literatür Taraması, Journal of Economics and Financial Researches,2021.3(2):129-141
- BAYAR, Y. (2011). Yatırımcı Davranışlarının Davranışçı Yaklaşım Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 133-160.

- BİLGE, G. (2011). Bankalar Açısından Risk Yönetiminin Önemi ve Basel-II Sürecinin Risk Yönetimi Üzerindeki Etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BÜKER, S. AŞIKOĞLU, R. ve GÜVEN, S., (1997). Finansal Yönetim, Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, Eskişehir, 570.
- ÇATAL, M.F., (2018). Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 333-352
- ÇELİK, İ., (2007). BASEL II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ÇİFTÇİ, F. ve YILDIZ, R., Dış Ticarete Kur Riski ve Alternatif Korunma Teknikleri: İhracatçı Firma Açısından Bir Örnek Olay, 14. Ulusal Finans Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2010.
- DİKME, N. (2004) 'Risk Yönetimi ve Bir Sigorta Şirketi Üzerine Uygulama', İstanbul.
- DİNÇER, Ö., "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", Marmara Üniversitesi, İİBF, İstanbul, 1997
- DOĞANAY, M., (2016), Döviz Kuru Riski Yönetimine Sektörel Bir Yaklaşım, International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), 2(1), ss.149 164.
- DOĞUKANLI, H., Uluslararası Finans, Nobel Kitabevi, Adana, 2001.
- EKEN, M. H., & GAYGISIZ, H. (2010) 'Bireysel Emeklilik Şirketlerinde Risk Yönetimi ve Türkiye Örneği', Maliye ve Finans Yazıları, 1(88), 55-78.
- EMHAN, A., (2009). Risk Yönetim Süreci ve Risk Yönetimde Kullanılan Teknikler, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:23, Sayı:3, 214.
- EMİR, M.; A. KURTARAN (2005) "Doğrudan Yabancı Yatırım Kararlarında Politik Risk Unsuru", Muhasebe ve Finansman Dergisi Cilt 28, ss. 1-11
- ERBAĞCI, B., (2005), "Dış Ticaret Yapan işletmelerde Kur Riski Yönetimi ve Gaziantep Sanayi işletmelerinde Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü işletme Ana Bilim Dal: Gaziantep.
- ERDOĞAN, M., (2000). Genel İşletme, Edit. Şan Özalp, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:931, Eskişehir, 304.
- ERDOĞAN, N. (1995) Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi ve Çağdaş Finansal Teknikler, İstanbul, Kent Matbaacılık.
- ERDOĞAN, N., Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi & Çağdaş Finansman Teknikleri, Ankara, 1993.
- ERKAN, M. ve ELEREN, A., (2001) "Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi", I. Orta Anadolu Kongresi Kongre Kitabı, Nevşehir.
- ERSAN, İ., Finansal Türevler: Futures ve Options ve Swaps, 3.Basım, Literatür Yayınları, İstanbul, 2003
- EVİN, K. (2014). İşletmelerde Finansal Risk Yönetimi ve İMKB İşlem Gören Çimento Şirketine Yönelik Bir Uygulama. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- EYÜBOĞLU, A., H. Ayşe, (1995), Risk Yönetim Aracı Olarak Futures Piyasaları, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No: 21, Ankara, 1995.
- FETTAHOĞLU, A., İşletmelerde Uluslararası Finans Yönetimi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2014.
- GAZEL, S. (2014). Davranışsal Finans; Psikolojik Eşik ve Önyargılar. Yozgat: Detay Yayıncılık.

- GÜMÜŞ, U. T., ERHAN, V., & KILIÇ, Ç. (2019). Davranışsal finasta çerçeveleme etkisi: Nazilli İIBF örneği. *Ekev Akademi Dergisi* (78), 567-586.
- HAYTA, T., (2009). Küçük ve Orta Boy İşletmelerde Döviz Kuru Riski Yönetimi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi
- İŞİK, A. (2017). Davranışsal finans açısından yatırımcıların kararlarının incelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies*, 15(3), 11-21.
- İBİŞ, A. (2015). İşletmelerde Risk Yönetimi ve Türev Ürünlerin Kullanımı Üzerine BİST’de Bir Uygulama. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İDİL ÖZLEM K., Türk Kobileri Bugünü ve Geleceği, Arıkan Yayın, İstanbul, 2008, s.15.
- İŞLEYEN, İ. Ş. (2011) “Döviz Kuru Riskini Azaltmanın En Etkin Yolu Forward İşlemleri”, Çözüm, ss. 177-182
- KADIOĞLU, E, Şirketlerin Karşılaştıkları Kur Riski ve Kur Riskinin Yönetilmesi, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2004.
- KADIOĞLU, E., (2003), “Şirketlerin Karşılaştıkları Kur Riski ve Kur Riskinin Yönetilmesi”, Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu, Nisan, Ankara.
- KARALI H., Ekonomik Konjonktürde Davranışsal Finans ve Risk Yönetimi, (Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s.102.
- KARAMUSTAFA, O. (1995). Türkiye’de 500 Büyük Firmada Döviz Kuru Riski Yönetimine İlişkin Bir Saha Araştırması. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KAVLAĞOĞLU, A., (2024), Kastamonu üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, DAVRANIŞSAL FİNANS ÇERÇEVESİNDE KİŞİLERİN FİNANSAL KARARLARI, yüksek lisans tezi, s.58
- KIRIM, A. (1990) “Mali Risk Yönetimi Açısından Gelecek (Futures) Piyasaları”, Bankacılar Dergisi, ss. 28-33.
- KIRIM, A. (1991). Döviz ve Faiz Opsiyonlar. Bankacılar Dergisi. Temmuz, Say 5
- KOBİ Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik 2005, 2)
- KUTUKIZ, Doğan (2005). Turizm Sektöründe Döviz Riski ve Korunma Yöntemleri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (28), 198-207.
- ORAN, J. S. (2008). Davranışçı finans: Fildişi kuleler sarsılıyor. *Öneri Dergisi*, 8(29), 33 42.
- ÖRTEN, R. ve ÖRTEN, İ., (2001). Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ankara, 39.
- ÖZDEMİR, LETİFE M., (2005), İşletmelerde Döviz Kuru Riskinden Korunma (Hedging) Yöntemleri: İMKB’de İşlem Gören İmalat İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- PARASIZ, İ. ve YILDIRIM, K., Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama, Ezgi Kitabevi, 1. Baskı, Bursa, 1994.
- REÇBER, F., (2023), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kobilerin Sermaye Yapısı; Kars İli Kobileri Sermaye Yapıları Üzerine Bir Araştırma Yüksek Lisans Tezi.
- REJDA, G. E. (2008). Principles of Risk Management and Insurance 10 th. ed. Boston: Pearson Education.
- RESMİGÜL Ö., “Çokuluslu İşletmeler ve Stratejileri”, Finans Dünyası Dergisi, 1993, s. 81.
- SARIASLAN, H., (1996), Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Yayınları.

- SEVER, E. ÇETİNER, M. Ve PAKSOY, M. (2020). Bireysel Yatırım Kararları ile Davranışsal Finans Eğilimlerinin İlişkisi: İmalat ve Hizmet Sektörlerinde Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, 9- 40, 28.06.2020. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1451560>, E.T.
- SEYİDOĞLU, H., (1997), Uluslararası Finans, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- SÖYLER, H. (2004). Döviz Kuru Üzerine İşlemler.-İstanbul: (Yayımlanmamış Doktora Ödevi).
- ŞAKİR, T, Davranışsal Finans Perspektifinden Döviz Piyasasında Etkin Piyasalar Hipotezinin Test Edilmesi, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010, s.24.
- ŞEFKATLİ, B. (1991). Kur riski yönetimi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- TAMER M., Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kobi’ler Sorunlar-Öneriler, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 58.
- TETİK, N., Karadeniz, G., Margazieva, N., & Altymyshev, S. (2015). Geleneksel finanstan davranışsal finansa: hangi düşüncelerle harcama ve yatırım yaparız? Reforma, 3(67), 32-43.
- TOPTAŞ S. (2021). Kur Riski ve Uluslararası Ticarete Önemi, Başkent Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TUFAN, C., & SARIÇİÇEK, R. (2013). Davranışsal finans modelleri, etkin piyasa hipotezi ve anomalilerine ilişkin bir değerlendirme. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), 159-182.
- TUNALI, E., (2009). Vadeli İşlem Piyasaları ve Türkiye Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Vob ile Londra Finansal Futures ve Opsiyon Borsası Liffe’nin Karşılaştırılması, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 58-59.
- TÜRK, U. «Kobilerde Kurumsallaşma ve Kurumsallaşma Düzeyinin Belirlenmesi, 1. Ve 2. OSB Uygulaması.» Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- ULUDAĞ, İ. ve SERİN, V., (1991), Türkiye’ de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Yapısal ve Finansal Sorunlar – Çözümler, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- USTA, A. (2018) ‘Organizasyonlarda Risk Yönetimi Süreci: Stratejiler, Amaçlar ve Unsurlar’, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2), 91-110.
- Usta, Ö., & Demirelli, E. (2010). Risk Bileşenleri Analizi: İMKB’de Bir Uygulama. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25-36.
- YAZICI, E., (2024). Davranışsal Finans Çerçevesinde Mali Suçların İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2024
- YILDIRAN, M., İhracat Yapan İşletmelerde Kur Riski Yönetimi ve Denizli Bölgesinde Değişik Ölçekli Firmalarda Uygulama, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003.
- YILDIRAN, M.; M. TANYERİ (2006) Reel Sektör İşletmeleri İçin Döviz Kuru Risk Yönetimi, Ankara, Turhan Kitabevi.
- YILDIZ, R. ve FATİH, Ç., (2011), Bankacılıkta ve Dış Ticarete Döviz Kuru Riskine Karşı Korunma: Hedging İşlemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.
- YILDIZ, R., Bankacılıkta ve Dış Ticarete Döviz Pozisyonlarının Kur Riskine Karşı Korunması, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No:23, Ankara, 1988.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2007). Davranışsal finans. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

- YÜKSEL, Ö., (1999), Uluslararası İşletme Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara
- YÜREKLİ, A. ve YILMAZ, H. (2021). Bireysel Yatırımcıların Finansal Davranış Eğilimleri ve Bu Eğilimlere Etki Eden Faktörler. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 23(1), 1-21.

Bölüm 4: e-Dönüşüm Uygulamalarının Finansal Planlama Süreçlerine Etkisi; Muhasebeden Finansal Karara Giden Yol

Emir Yusuf Ağacık¹

Özet

Çalışmanın temel vurgusu, 1989 yılında yürürlüğe giren 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Kanunu ile şekillenen mesleki yapının, uzun yıllar boyunca belirli bir yaş grubundaki insan kaynağı tarafından sürdürülmesinin, hızla gerçekleşen teknolojik dönüşümlerin sektöre tam anlamıyla yansıtılmasında çeşitli güçlükler yaratmasıdır. Özellikle teknolojiye uyum süreçlerinde görece sınırlılıklar yaşayan bu insan kaynağı profili, dijital dönüşüm uygulamalarının beklenen çarpan etkisinin muhasebe sektöründe ortaya çıkmasını zorlaştırmıştır.

Buna karşılık, finans sektörünün daha dinamik bir yapı sergileyerek insan kaynağı temininde ve sektörel yapılanmasında farklılaşan bir yol izlediği görülmektedir. Ancak bu farklılaşma, muhasebe ve finans alanları arasında insan kaynağı profili, departmanlar arası bilgi aktarımı ve bilginin etkin kullanımı açısından çeşitli uyum sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Bu bölümde, söz konusu departmanlarda görev alan insan kaynağının yıllar içerisinde geçirdiği dönüşüm ve gelişim süreci ayrıntılı biçimde incelenecektir. Bölümün sonunda ise elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirmeler yapılarak politika ve uygulamaya yönelik öneriler ile geleceğe dönük öngörüler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dijital dönüşüm, muhasebe mesleği, finans sektörü, insan kaynağı

1. Giriş

1990'lı yıllardan itibaren dönüşüm uygulamalarının hız kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan yansımalar, bu bölümde muhasebe ve finans alanı özelinde ele alınmaktadır. Bölümün sonunda, teknolojinin finansal yaşam üzerindeki etkilerinin daha bütüncül biçimde kavranması ve bu doğrultuda rasyonel değerlendirmeler yapılabilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, sektörün dijital yapılanma süreci tarihsel bir perspektif içinde incelenmekte ve söz konusu dönüşümün toplumsal fayda açısından konumlandırılması değerlendirilmektedir.

¹Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: emiryusufagacik54@gmail.com

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Muhasebe ve Finansman ABD yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Çalışma; e-dönüşüm uygulamalarının tarihsel gelişimi, dijital dönüşümün muhasebe ve sektörel yapı üzerindeki etkileri, muhasebe verilerinden finansal karar alma süreçlerine geçiş, e-dönüşümün finansal planlama üzerindeki etkileri ve nesiller arası dönüşüm başlıkları çerçevesinde yapılandırılmıştır.

Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Literatür taramasına dayalı olarak e-dönüşüm uygulamalarının muhasebe ve finansal planlama üzerindeki etkileri analiz edilmiş; bu süreçte ilgili kamu kurumları ile uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan raporlardan yararlanılmıştır.

2. E-Dönüşüm ve Muhasebe Uygulamaları

2.1. E-dönüşüm kavramı ve tarihsel gelişimi

E-dönüşüm, bireylerin, kurumların ve devletin dijital teknolojileri kullanarak bilgiye ulaşma, bilgiyi işleme ve bu bilgi aracılığıyla karar alma süreçlerini kökten değiştirmesini ifade eder. Bu kavram, yalnızca teknik bir yenilikten ibaret olmayıp; kültürel, örgütsel ve ekonomik yapıları dönüştüren çok yönlü bir değişimi kapsamaktadır. Geleneksel iş yapma biçimlerinin dijital ortamda yeniden kurgulanması, hizmet süreçlerinin otomasyonu, veri merkezli karar alma mekanizmalarının gelişmesi ve bürokrasinin sadeleştirilmesi gibi unsurlar e-dönüşümün temel bileşenleri arasında yer alır (Yıldız, 2018).

E-dönüşüm süreci yalnızca teknolojik gelişmelere değil, aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlara ve küresel rekabetin zorlayıcı koşullarına da yanıt verme zorunluluğuna dayanır. Özellikle kamu yönetimi ve özel sektör hizmetlerinde verimlilik, şeffaflık ve katılımcılık gibi ilkeleri öne çıkaran bu dönüşüm, dijitalleşmenin hem araç hem de amaç olduğu bir süreçte işaret eder. Bu nedenle e-dönüşüm; dijital altyapı yatırımları, insan kaynağının dijital becerilerle donatılması ve hukuki düzenlemelerle desteklenmesi gereken çok katmanlı bir değişimdir (Demirtaş, 2020).

Küresel çapta elektronik dönüşümün kronolojisine bir göz atmak istersek:

1960'lar-70'ler: Bilgisayarların kamu kurumlarında ve büyük şirketlerde kullanılmaya başlanması

1980'ler: Elektronik veri değişimi (EDI) ve ilk muhasebe yazılımları ortaya çıktı.

1990: İnternetin ticarileşmesiyle birlikte e-ticaret kavramı doğdu.

1993: ABD'de "National Information Infrastructure (NII)" projesi ile e-devlet altyapısı tartışılmaya başlandı.

2001: Avrupa Birliği "eEurope" stratejisini açıkladı.

2003: OECD, e-Devlet göstergelerini yayınladı.

Türkiye'de ise bu gelişmeleri sağ kısımdaki kronoloji sırasından takip edebiliriz.

E-dönüşüm kavramı genellikle elektronik devlet (e-Devlet), elektronik ticaret (e-Ticaret), elektronik muhasebe (e-Muhasebe), elektronik fatura (e-Fatura), defter beyan sistemi (DBS), internet vergi dairesi (İVD) ve elektronik arşiv (e-Arşiv) gibi uygulamalarla somutlaşır. Özellikle muhasebe ve mali işlemler alanında, bilgi sistemlerinin entegre edilmesiyle işlem hızının ve doğruluğunun artması, kayıt dışılığın azalması ve denetimin kolaylaşması sağlanmaktadır. Bu durum, hem kamu gelirlerinin şeffaflaşmasını hem de işletmelerin dijital çağa uyumunu mümkün kılmaktadır (Koçak, 2019).

E-dönüşümün tarihsel gelişimi, internet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla hız kazanmıştır. 1990'lı yılların başında bilgisayarların yaygınlaşması ve e-posta gibi iletişim araçlarının kullanıma girmesiyle dijitalleşme ilk adımlarını atmıştır. 2000'li yıllardan itibaren ise kamu yönetiminde dijitalleşme politikaları sistematik bir biçimde uygulanmaya başlanmış, özellikle Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinde e-devlet projeleri hayata geçirilmiştir. Türkiye'de bu sürece 2003 yılında "e-Dönüşüm Türkiye Projesi" ile kurumsal bir nitelik kazandırılmıştır (Aytekin, 2015).

Türkiye'deki e-dönüşüm süreci, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı gibi politika belgeleriyle yönlendirilmiş; Gelir İdaresi Başkanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu ve Ticaret Bakanlığı gibi kurumların dijital hizmetleriyle uygulamaya geçmiştir. Özellikle e-fatura, e-defter ve e-arşiv uygulamaları sayesinde muhasebe süreçlerinde büyük kolaylıklar sağlanmıştır. Bu uygulamalar, mükelleflerin yükünü azaltmış ve vergi uyumunu artırmıştır (Kaya, 2021).

E-dönüşüm süreci yalnızca teknolojik bir değişim değil, aynı zamanda zihinsel ve kültürel bir dönüşüm gerektirir. Dijital okuryazarlığın yaygınlaşması, kamu ve özel sektörde çalışan bireylerin dijital yetkinliklerinin artırılması bu sürecin başarısını doğrudan etkilemektedir. Eğitim kurumlarının ve mesleki sertifikasyon programlarının bu bağlamda dijital becerilere ağırlık vermesi, e-dönüşümün toplumsal düzeyde benimsenmesini sağlar (Ersoy, 2017).

Dijitalleşme ve e-dönüşüm aynı zamanda iş gücü piyasasında da yeni becerilere ihtiyaç doğurmuştur. Bilgi sistemlerini kullanma, dijital güvenlik, veri analitiği gibi alanlarda uzmanlaşma gereksinimi artmış; bu da istihdam politikalarının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Ayrıca muhasebe gibi alanlarda klasik veri giriş işlemlerinden ziyade analiz, yorum ve stratejik karar verme becerileri daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır (Güneş, 2022).

Günümüze bakıldığında yapay zeka teknolojileri ile donatılmış birçok muhasebe ve ERP uygulamaları sayesinde iş yükü azalmış ve artık kişinin ilmi bilgisinin daha çok analiz ve denetim kısmında işe yaradığını görmekteyiz. Bu konuda yapılan seminer ve makaleler gösteriyor ki mali müşavirlik mesleği önümüzdeki yıllarda denetim alanına daha çok girmeye başlayacak ve ön muhasebe işlemleri artık mesleğin bir parçası olmayacak.

2.2. Dijital Dönüşümün Muhasebeye ve Sektöre Etkileri

Dijitalleşme ve yeni nesil teknolojilerle muhasebe mesleği kayıt tutma fonksiyonunu; raporlama, denetim ve danışmanlık fonksiyonlarına doğru ilerlemektedir. Bu doğrultuda muhasebecilerden beklenenlerde değişmektedir. Muhasebeciler günümüz konjonktüründe piyasalardaki karmaşık verileri finansal tablo okuyucularına etkili ve hızlı bir şekilde sunabilmelidir (Tutar 2018).

Muhasebe mesleği yaşanan değişim ve teknolojik gelişmeler içinde yeni meslek alanları ile karşılaşmaktadır. Dijitalleşme ile muhasebe literatüründeki bu yeni mesleklerden biri olan veri yönetimi kavramı; finansal verilerin, yazılımlar aracılığıyla saklanması, işlenmesi, finansal raporlarda kullanılması süreci ve yönetimidir. Dijitalleşme ve e-Dönüşüm çağında yetişen muhasebeciler teorik altyapı kadar finansal veri yönetimi alanında da yetkin olması işletmeler tarafından beklenmektedir. Bu sebeple finansal veri yönetimi, çağdaş muhasebecide bulunması gereken bilgi, beceri ve yetkinliklerin varlığını gerektirmektedir (Tutar 2018).

Muhasebenin yeni çağında 2011'den sonra zounluluk ve yasal bağlayıcılık haline gelen TMS (Türkiye Muhasebe Standartları) ve UFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) ile birlikte mesleğe yeni başlayan kişilerin geleneksel muhasebe ve bu kökenden gelen kişiler ile aralarındaki bağ açılmaya başlamıştır. Yeni nesil muhasebenin temel taşlarının bu senelerde atıldığını düşündüğümüzde, bu senelerde stajyer muhasebeci (veya aday) olan kişilerin şu sıralar mali müşavirlik mesleğini hatırı sayılır yıllar yaptıkları ve meslek hakkında yeterli deneyime sahip oldukları düşünülebilir. Buradan yapacağımız çıkarım ise; TMS ve UFRS ile yetişen muhasebe neslinin ancak söz sahibi olmaya başladığı varsayımdır. Ancak 3. Bölümde incelenecektir ki bahse konu sistemlerin eğitimi ülkemizde bir hayli zayıftır.

Bu yeni nesil muhasebe sistemlerini kavramış ve dijitalleşmeyle büyüyen neslin finansal analizlerinde yapay zeka ve otomasyon işlemlerinin artışı ise 2024 yılında yapılan bir ankete göre, katılımcıların %60'ı şirketlerinde yazılım otomasyonunu 5 yıldan uzun süredir kullandıklarını belirtmiştir. Bu oran, bir önceki yıl %47 idi, bu da otomasyonun finans departmanlarında giderek daha yerleşik hale geldiğini göstermektedir. Aynı ankette, katılımcıların %81'i otomasyon projelerinde haftada en az birkaç kez, bazen günlük olarak yapay zekâ ürünlerini kullandıklarını ifade etmiştir. Bu, yapay zekânın finansal analiz süreçlerine entegrasyonunun ne kadar yaygınlaştığını göstermektedir.

2025 yılı itibarıyla, bankaların %70'inden fazlası veri analitiği için yapay zekâ çözümleri kullanmakta ve bu sayede karar alma süreçlerini %40 oranında hızlandırmaktadır. Yapay zekâ, bankacılık süreçlerini otomatikleştirerek operasyonel verimliliği artırmakta ve maliyetleri azaltmaktadır. 2024 yılında, bankaların %80'i süreç otomasyonu için yapay zekâ teknolojilerini kullanmakta olup, bu sayede operasyonel maliyetlerini %25 oranında azaltmıştır.

Otomasyon ve yapay zekanın insan faktörü göz önüne alındığında hâlâ son kararlarda etkin rol oynayamaması üzerine denetim mekanizmasındaki insan kaynağının gerekliliği değişmemiştir.

Son yıllardaki muhasebe ve denetim alanındaki usulsüzlüklerin artması ve ciddi boyutlara ulaşması bu ve benzeri durumların önlenmesi için kullanılan yöntemlerin yeniden incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Tutar 2018).

2.2.1. İç Denetime Etkileri

İç denetim, işletme içerisinde kişilerin niyetlerine bakılmaksızın hata ve hile gibi işletmelerin dezavantajına eylemlerin önlenmesi için işletme yönetimine bağlı şekilde gerçekleştirilen denetim türüdür (Tutar 2018).

İç denetimden sorumlu olan iç denetçiler kısaca; firma içinde istihdam edilen ve ticari faaliyetlerin firma amaçlarına uygunluğunu incelemek amacıyla, finansal tabloların denetimini, mevzuata uygunluk denetimini ve faaliyetlerin denetimini gerçekleştiren kişidir (Tutar 2018).

XBRL uyumlu yazılımlarla kodlanmış bu veriler sayesinde iç denetçilerin, firma bünyesindeki her departmanın muhasebe bilgilerine istedikleri zaman ve şekilde ulaşabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu sayede iç denetçilerin verilere ulaşma sürecinde büyük bir kolaylık sağlanıyor (Tutar 2018).

2.2.2. Dış Denetime Etkileri

Dış denetim kısaca, kamu gücünün kullanarak işletmelerin finansal faaliyetlerinin gerçek ve tüzel kişiler aracılığıyla gerçekleştirme faaliyetidir. Dış denetçiler firmanın finansal durumunu kontrol ederken çeşitli yazılım programları ve dışarıdan alabileceği ek danışmanlıklarla birlikte denetimin sağlayacağı mâkul güvenceyi arttırmak ve denetim riskini de düşürmeyi hedefler.

Bağımsız ve profesyonel kişiler tarafından yapılan dış denetim için XBRL'nin önemli avantajları vardır. XBRL'nin kodlama yapısı gereği verileri sorgulamaya imkan vermektedir. Bu sayede denetim süreci hızlanmaktadır (Tutar 2018).

Denetçiler tarafından XBRL'nin kullanımının getirdiği avantajlar şu şekilde sıralanabilir: Bilgisayar destekli denetim tekniklerinin kullanılmasına izin verir, denetim sürecini hızlandırır, denetim kanıtlarının sağlanmasını daha hızlı ve güvenilir kılar, denetimde etkinlik ve verimlilik sağlar, kayıt dışı ekonominin önüne geçer, usulsüzlükleri en aza indirir (Tutar 2018).

2.3. Muhasebeden Finansal Karara Giden Yol

Geleneksel muhasebe anlayışı, işletmelerin mali işlemlerinin sistematik biçimde kaydedilmesi, sınıflandırılması ve raporlanması üzerine kurulmuştur. Ancak muhasebenin bu temel işlevleri zamanla, işletmelerin büyümesi, piyasa dinamiklerinin karmaşıklaşması, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda daha stratejik boyutlar kazanmıştır. Özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren muhasebe, yalnızca geriye dönük bilgi sağlayan bir sistem olmanın ötesine geçerek, geleceğe yönelik finansal karar alma süreçlerinin vazgeçilmez bir bileşeni hâline gelmiştir.

İşletmelerin yaşadığı dönüşümle birlikte karar alma süreçlerinin hızlanması ve daha isabetli kararlar alınması gerekliliği, muhasebe sistemlerinin daha dinamik ve yönlendirici bir yapıya bürünmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, muhasebenin sağladığı bilgi yalnızca geçmiş performansın değerlendirilmesi için değil; aynı zamanda maliyetlerin kontrolü, yatırım kararlarının şekillendirilmesi, bütçeleme, nakit akışı planlaması ve risk yönetimi gibi geleceğe yönelik kararlar için de temel bir veri kaynağı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu durum, muhasebenin “hesap tutan” bir yapıdan “karar oluşturucu” bir yapıya evrildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Özellikle 1980’li yıllardan sonra yönetim muhasebesi, stratejik maliyet yönetimi, faaliyet tabanlı maliyetleme ve performans ölçüm sistemleri gibi kavramların gelişmesi, muhasebenin karar alma süreçlerine entegrasyonunu hızlandırmıştır. Yönetim muhasebesi uygulamaları, işletme içi süreçlerin daha etkin izlenmesini sağlarken, karar vericilere operasyonel verimlilik ve kaynak kullanımında daha rasyonel tercihler sunma fırsatı yaratmıştır. Bu gelişmelerin ardından, muhasebenin yalnızca finansal verileri düzenleyen değil; aynı zamanda finansal performans göstergelerini oluşturan, bu göstergeler aracılığıyla işletmenin stratejik yönünü belirleyen bir alan olduğu kabul görmeye başlamıştır.

Bu dönüşümde, dijitalleşme sürecinin ve e-Dönüşüm uygulamalarının da belirleyici bir etkisi olmuştur. Geleneksel defter, fatura ve belge sistemlerinin yerini elektronik ortamda izlenebilir, doğrulanabilir ve entegre sistemlere bırakması, muhasebe bilgilerinin daha hızlı, güvenilir ve erişilebilir olmasını sağlamıştır. Türkiye özelinde 2010'lu yıllardan itibaren hız kazanan e-Fatura, e-Defter, e-Arşiv gibi uygulamalar, işletmelerin vergiye uyum süreçlerini kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda gerçek zamanlı veri analizi imkânı sunarak karar alma süreçlerinin daha verimli yürütülmesine katkı sağlamıştır.

Örneğin, geçmişte muhasebe kayıtlarının ay sonunda işlenip, sonraki dönemlerde değerlendirilmesi yaygınken; bugün birçok büyük ve orta ölçekli işletmede veriler anlık olarak dijital sistemlere aktarılmakta ve analiz edilmektedir. Bu sayede yöneticiler, yalnızca geçmiş değerlendirilmeye yetinmeyip; mevcut durumun fotoğrafını çekebilmekte, piyasa koşullarına göre anlık stratejik kararlar alabilmektedir. Bu dönüşüm, finansal planlama, bütçeleme ve risk analizlerinin doğruluk düzeyini artırarak, işletmelerin daha proaktif bir finans yönetimi anlayışına geçiş yapmasını mümkün kılmıştır.

Ayrıca muhasebe sistemlerinin finansal analiz araçlarıyla entegre hâle gelmesi, veri görselleştirme tekniklerinin gelişmesi ve yapay zekâ destekli analizlerin yaygınlaşması da muhasebenin stratejik karar alma süreçlerindeki rolünü daha da güçlendirmiştir. Özellikle çok uluslu şirketlerde, finans departmanları artık yalnızca sonuç raporlayan değil; simülasyonlar, senaryo analizleri ve tahminleme teknikleriyle yönetime alternatifler sunan birimler hâline gelmiştir. Bu durum, muhasebe verilerinin yalnızca hesap tablolarında değil, karar destek sistemlerinin merkezinde de yer almasını sağlamaktadır.

Bununla birlikte, muhasebenin karar alma süreçlerindeki bu stratejik konumu, muhasebe meslek mensuplarının da rolünü dönüştürmüştür. Geleneksel anlamda belge toplayan, kayıt giren muhasebecilerin yerini artık veri yorumlayan, analiz eden, denetleyen ve yönetimle yakın çalışan muhasebe uzmanları almıştır. Günümüzde bir muhasebeci ya da mali müşavir, sadece dönem sonu tabloları değil; aynı zamanda nakit akış senaryoları, kârlılık projeksiyonları ve yatırım fizibilite analizleri hazırlamakla da sorumludur. Bu değişim, muhasebe mesleğinin finansal karar alma süreçlerinde stratejik bir pozisyon kazanmasına neden olmuş, mesleki yeterliliklerin de yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

Dijital dönüşümle ivme kazanan bu süreç, muhasebenin hem finansal hem operasyonel kararların temelini oluşturan bir altyapı sistemine dönüşmesini sağlamıştır. Gelecekte yapay zekâ, büyük veri ve otomasyon gibi araçların daha etkin kullanımıyla birlikte, muhasebenin yalnızca karar destekleyici değil, karar üreten bir yapıya evrilmesi de kaçınılmaz görünmektedir. Bu kararları her geçen gün işletmelerinde daha da etkin kullanmak isteyen finansal karar alma mekanizmaları sayesinde daha dinamik bir şirket yapılanmasına kavuşmaktadır.

3. E-Dönüşümün Finansal Planlama Üzerindeki Etkileri

3.1. Finansal Planlama Kavramı ve Temel Bileşenleri

Finansal planlama, bir işletmenin mevcut finansal durumunu analiz ederek, geleceğe yönelik mali hedefler doğrultusunda stratejik kararlar almasını sağlayan sistematik bir süreçtir. Bu planlama süreci; bütçeleme, finansman yönetimi, yatırım kararları ve risk kontrolü gibi çok sayıda unsuru içinde barındırır. Finansal planlama yalnızca büyük ölçekli işletmeler için değil, aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) ile bireyler için de hayati önem taşır. Etkili bir finansal planlama ile kaynakların doğru yönlendirilmesi, finansal istikrarın sağlanması ve uzun vadeli sürdürülebilirliğin temini mümkün hale gelir (Tuncer, 2018).

Finansal planlamanın ilk ve en önemli bileşeni bütçelemedir. Bütçeleme, belirli bir dönemde gerçekleşmesi beklenen gelir ve giderlerin planlanması sürecidir. Bu süreç, işletmelerin nakit akışlarını kontrol etmesine, kaynak tahsisini optimize etmesine ve beklenmeyen finansal durumlara karşı hazırlıklı olmasına olanak tanır. Etkili bir bütçeleme, finansal hedeflere ulaşmada önemli bir araçtır. Bütçeler, aynı zamanda karar alma süreçlerine rehberlik eder ve yöneticilere mali sınırlar çerçevesinde hareket etme imkânı sunar (Aktan, 2000).

Bir diğer temel bileşen olan nakit akışı yönetimi, gelir ve giderlerin zamanlamasının doğru planlanmasını kapsar. Nakit akışının doğru yönetilmemesi, kârlı görünen bir işletmenin bile kısa sürede finansal zorluk yaşamasına neden olabilir. Bu nedenle, işletmeler nakit girişlerini ve çıkışlarını dikkatli bir şekilde planlamalı, alacak ve borçların zamanında ödenmesini sağlamalıdır. Ayrıca, işletmenin likiditesini koruması ve yatırım fırsatlarını değerlendirebilmesi için bu bileşen kritik öneme sahiptir (Demirtaş & Kaya, 2021).

Yatırım planlaması da finansal planlamanın ayrılmaz bir parçasıdır. İşletmeler, uzun vadeli kârlılığı sağlamak adına sermayelerini hangi alanlara yönlendireceklerine karar vermek durumundadır. Bu kararlar arasında yeni üretim hatlarının kurulması, teknolojik altyapıya yatırım yapılması veya pazar genişletme faaliyetleri yer alabilir. Yatırım planlamasında hedeflenen getirinin, risklerin ve alternatif fırsatların değerlendirilmesi gerekir. Doğru analiz yapılmadan gerçekleştirilen yatırımlar, işletmeyi ciddi finansal sorunlarla karşı karşıya bırakabilir (Yıldız & Karcıoğlu, 2020).

Finansal planlama sürecinin bir diğer vazgeçilmez unsuru ise risk yönetimidir. İşletmeler; piyasa dalgalanmaları, faiz oranı değişiklikleri, döviz kuru riskleri ve ekonomik krizler gibi birçok riskle karşı karşıyadır. Bu risklerin önceden öngörülmesi ve etkilerinin minimize edilmesi amacıyla çeşitli senaryo analizleri ve stres testleri yapılmalıdır. Risk yönetimi stratejileri, işletmenin varlığını sürdürebilmesi ve finansal hedeflerine ulaşabilmesi için koruyucu bir kalkan görevi görür (OECD, 2020).

Son olarak, performans izleme ve revizyon süreci de finansal planlamanın etkinliğini artıran bir bileşendir. Hazırlanan finansal planların uygulamaya geçirildikten sonra düzenli olarak izlenmesi, belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını anlamaya yardımcı olur. Elde edilen sonuçlara göre planlarda revize yapılması, çevresel değişikliklere uyum sağlanmasını kolaylaştırır. Bu süreçte kullanılan finansal analiz yöntemleri, karar alma sürecini daha rasyonel ve veri odaklı hale getirir (Ataman, 2019).

Sonuç olarak, finansal planlama; bütçeleme, nakit akışı yönetimi, yatırım planlaması, risk yönetimi ve performans izleme gibi birbirini tamamlayan temel bileşenlerden oluşan bütünsel bir süreçtir. Bu süreç sadece mali istikrarı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda işletmenin sürdürülebilir rekabet gücünü artırarak stratejik karar alma mekanizmalarının temelini oluşturur.

3.2. Finansal Planlama Araçları

Dijitalleşmenin etkisiyle, finansal planlama süreçleri, daha sofistike yazılımlar ve araçlarla desteklenmektedir. Bu araçlar, verilerin hızla işlenmesini, tahminlerin daha doğru yapılmasını ve stratejik kararların daha verimli alınmasını sağlar.

- **Finansal Modelleme Yazılımları:**

Finansal modelleme, finansal planlama sürecinde önemli bir yer tutar. Finansal modelleme yazılımları, şirketin mali durumunun dinamik bir şekilde analiz edilmesine olanak tanır. Bu yazılımlar, gelir-gider projeksiyonları, nakit akış analizleri ve risk değerlendirmeleri yapmayı sağlar. Örneğin, Microsoft Excel, QuickBooks, ve SAP gibi yazılımlar, verilerin hızlı bir şekilde işlenmesini ve sonuçların kolayca görselleştirilmesini sağlar. Bu araçlar, finansal stratejilerin daha doğru ve güvenilir bir şekilde oluşturulmasına olanak tanır (Gupta, 2022).

- **Bütçeleme ve Tahminleme Yazılımları:**

Bütçeleme yazılımları, şirketlerin mali hedeflere ulaşabilmesi için gerekli kaynakların tahsis edilmesinde kritik bir rol oynar. Bu yazılımlar, bütçe oluşturma sürecini otomatikleştirir ve karar vericilerin bütçeyi çok daha hızlı oluşturmaya olanak tanır. Aynı zamanda tahminleme araçları, şirketlerin gelecekteki gelir ve giderlerini tahmin etmelerine yardımcı olur. Bu tür yazılımlar, finansal projeksiyonlar yaparak, şirketlerin bütçeleme sürecinde daha doğru tahminlerde bulunmalarını sağlar (Lind, 2020).

- **Risk Yönetim Araçları:**

Risk yönetimi, finansal planlamada önemli bir rol oynar. Dijital risk yönetim araçları, şirketlerin mali risklerini belirlemelerine, analiz etmelerine ve bu risklere karşı stratejiler geliştirmelerine yardımcı olur. Bu araçlar, finansal risklerin yanı sıra, operasyonel riskleri de içeren geniş bir yelpazede analizler yapar. Örneğin, stres testleri ve simülasyonlar, şirketlerin karşılaşılabileceği potansiyel krizlere hazırlıklı olmalarını sağlar. Bu araçlar, finansal istikrarı koruyabilmek için kritik öneme sahiptir (Wang, 2021).

Finansal planlama süreçleri, şirketlerin uzun vadeli başarılarını belirleyen önemli bir faktördür. Dijitalleşme, finansal planlama süreçlerini daha verimli hale getirirken, aynı zamanda daha stratejik kararların alınmasını sağlamaktadır. Finansal modelleme yazılımları, bütçeleme araçları ve risk yönetim araçları, bu süreçlerin dijitalleşmesinde kritik rol oynamaktadır. Bu araçlar sayesinde, şirketler geleceğe daha güvenle bakabilir, daha doğru tahminlerde bulunabilir ve karşılaştıkları riskleri etkin bir şekilde yönetebilirler.

3.3. Finansal Departmanların Dijitalleşmesi ve Muhasebe Departmanı ile Karşılaştırılması

Dijitalleşme, işletmelerin finansal yönetim süreçlerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Finansal departmanlar ve muhasebe departmanları, dijital teknolojilerin etkisiyle farklı yönlerden evrim geçirmektedir. Bu iki departmanın dijital dönüşümü, iş süreçlerini daha verimli hale getirmekte, ancak her bir departman dijitalleşmeyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda farklı şekilde uygulamaktadır.

3.3.1. Muhasebe Departmanının Dijitalleşmesi

Muhasebe departmanları, dijitalleşmeyi genellikle finansal verilerin daha hızlı ve doğru bir şekilde işlenmesi için kullanmaktadır. Elektronik fatura, e-defter, e-arşiv gibi dijital araçlar, muhasebe işlemlerinin otomatikleşmesini sağlar, böylece manuel işlem hataları azalır ve verilerin doğruluğu artar. Bu süreç, vergi beyannameleri, defter kayıtları ve finansal raporlamaların dijital ortamda yönetilmesini mümkün kılar. Ancak, muhasebe departmanları genellikle geçmiş verilere dayanarak işlem yapar ve finansal kararlar, bu veriler üzerinden analiz edilerek alınır.

3.3.2. Finansal Departmanların Dijitalleşmesi

Finansal departmanlar, dijitalleşmeden daha stratejik ve geniş bir kapsamda faydalanmaktadır. Dijitalleşme, finansal planlama, bütçeleme, tahminleme ve risk yönetimi gibi süreçleri daha verimli hale getirmiştir. Gerçek zamanlı veri akışı ve gelişmiş analitik araçlar, finansal yöneticilerin karar alma süreçlerini hızlandırmakta ve daha doğru tahminlerde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Finansal departmanlar, genellikle büyük veri analitiği, yapay zeka ve finansal modelleme gibi dijital araçlar kullanarak, gelecekteki finansal durumları tahmin etmek ve stratejik kararlar almak için verileri analiz eder.

Her iki departmanın dijital dönüşümü de farklı ihtiyaçlara yönelik şekillenmiştir. Muhasebe departmanları, daha çok geçmiş verilere dayalı işlemler yaparken, finansal departmanlar geleceğe yönelik stratejik kararlar almak için dijital araçları kullanır. Finansal departmanlar, dijitalleşme sayesinde daha esnek ve hızlı bir karar alma mekanizması oluştururken, muhasebe departmanları ise veri doğruluğu ve düzenli raporlama konularında dijitalleşmeden en büyük faydayı sağlamaktadır. Sonuç olarak, finansal departmanların dijitalleşmesi, uzun vadeli stratejik kararları güçlendirirken, muhasebe departmanları dijital dönüşümü daha operasyonel ve verimlilik odaklı kullanmaktadır.

Her iki departman dijitalleşme ile verimlilik sağlamakta, ancak finansal departmanların dijitalleşmesi daha geniş bir yelpazede karar alma süreçlerini dönüştürmektedir.

3.4. Finansal Departmanların ve Muhasebe Departmanlarının Yaş Durumları

Finansal ve muhasebe departmanlarının dijitalleşme süreçleri, genellikle departmanların yaş yapılarına göre farklılıklar gösterebilir. Bu farklar, dijital araçların benimsenmesinde, teknolojiye adaptasyon hızında ve iş süreçlerinin evriminde etkili olabilir. Aşağıda, finansal departmanların ve muhasebe departmanlarının yaş durumları arasındaki farkları genel hatlarıyla ele alacağız.

3.4.1. Muhasebe Departmanı Yaş Durumu

Muhasebe departmanları, genellikle daha eski, geleneksel bir işleyişe sahip olmuştur. Bu departmanlar, genellikle geçmiş verilerin işlenmesi, raporlanması ve düzenlenmesi üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, muhasebe profesyonelleri çoğunlukla iş tecrübesi yüksek ve daha geleneksel yöntemlere alışkın bireylerden oluşmaktadır.

3.4.1.1. Yaş Durumu

Muhasebe departmanlarında, genellikle orta yaşlı çalışanlar daha yaygındır. 40'lı yaşlarının sonlarına gelmiş ve hatta 50'li yaşlarda olan profesyoneller, muhasebe süreçlerinde deneyim kazandıkça, dijital araçları kullanmaya başlasalar da geleneksel iş yöntemlerine hâlâ sadık kalabilirler. Bunun nedeni, muhasebe işinin uzun yıllardır belirli bir düzende yapılması ve dijitalleşmenin daha yavaş adapte edilmesidir.

Yaş Grubu	Meslek Mensubu Sayısı
46-50	22.542
51-55	16.037
56-60	10.295
61-65	6.974

Bu veriler, muhasebe sektöründe çalışanların büyük bir kısmının 46 yaş ve üzeri olduğunu göstermektedir. Bu durum, sektörde deneyimli ve uzun süredir görev yapan profesyonellerin ağırlıkta olduğunu işaret etmektedir.

56

Finans sektörü çalışanlarının yaş dağılımına dair spesifik veriler sınırlı olmakla birlikte, genel iş gücü istatistiklerinden bazı çıkarımlar yapılabilir. Örneğin, Türkiye'de genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 2024 yılı ilk çeyreğinde %15,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, gençlerin iş gücüne katılımında zorluklar yaşadığını göstermektedir. Ancak, finans sektöründe genç profesyonellerin istihdamı konusunda spesifik veriler mevcut değildir.

Muhasebe sektöründe çalışanların yaş dağılımı verileri, sektörde deneyimli profesyonellerin ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Finans sektörüne dair spesifik yaş dağılımı verileri sınırlı olsa da, genel iş gücü istatistikleri genç nüfusun iş gücüne katılımında zorluklar yaşadığını ortaya koymaktadır.

3.4.1.2. Dijitalleşmeye Adaptasyon

Muhasebe departmanlarında dijitalleşme, çoğunlukla yavaş bir süreç olarak karşımıza çıkar. Ancak, son yıllarda e-fatura, e-defter gibi dijital çözümler, genç profesyonellerin daha hızlı adaptasyonunu sağlamaktadır. Genç nesil muhasebeciler, dijital araçlara daha yatkın olup, süreçleri hızlandırmak ve doğruluğu artırmak için bu teknolojileri daha etkin kullanmaktadır.

3.4.2. Finansal Departman Yaş Durumu

Finansal departmanlar, stratejik kararlar almak için daha geniş bir veri yelpazesi ve gelişmiş dijital araçlar kullanır. Finansal planlama, bütçeleme, analiz ve tahminleme gibi süreçlerde daha fazla teknoloji kullanımı yaygındır. Bu departmanlarda, dijital teknolojilere adapte olmuş daha genç profesyonellerin sayısı genellikle daha fazladır.

3.4.2.1. Yaş Durumu

Finansal departmanlarda daha genç çalışanlar öne çıkmaktadır. Genç profesyoneller, veri analitiği, finansal modelleme ve yapay zeka gibi ileri düzey dijital araçları kullanma konusunda daha deneyimlidir. Finansal yöneticiler ve analistler genellikle 30'larının başından 40'larının ortalarına kadar olan yaş aralığındadır. Bu yaş grubu, dijital araçları etkin bir şekilde kullanabilir ve daha stratejik kararlar alabilecek yetkinlikte profesyonellerden oluşur.

3.4.2.2. Dijitalleşmeye Adaptasyon

Finansal departmanlar, dijitalleşmeye daha hızlı adapte olmuştur çünkü finansal süreçler sürekli olarak değişen pazar koşullarına, global gelişmelere ve hızla artan veri akışına tepki vermek zorundadır. Genç profesyoneller, finansal planlama yazılımlarını, veri analizi ve raporlama araçlarını kullanarak daha hızlı ve daha etkili kararlar almaktadır.

Genel olarak, finansal departmanlar muhasebe departmanlarına göre dijitalleşmeye daha hızlı adapte olmuş ve daha genç profesyonellerin yer aldığı departmanlardır. Finansal departmanlarda dijital araçların kullanımı daha stratejik bir düzeyde gerçekleşirken, muhasebe departmanları daha operasyonel odaklıdır. Bunun sonucunda, finansal departmanlarda dijitalleşmeye yatkınlık daha fazla iken, muhasebe departmanlarında dijitalleşme genellikle tecrübe ve iş süreçlerinin etkisiyle daha temkinli bir şekilde ilerlemektedir.

Ancak her iki departman da dijital dönüşümün etkisiyle değişim sürecine girmekte ve genç nesil profesyoneller, dijital araçları daha verimli kullanma konusunda önemli bir rol oynamaktadır.

4. Muhasebe Neslinin Dönüşümü

4.1. Genç Profesyonellik

Muhasebe sektöründe finans sektöründekine benzer özellikler taşıyan genç profesyonellerin sektöre kazandırılması amacıyla yapılacak çalışmalarca, muhasebe mesleğinin geleceği de dönüşmüş olacaktır. Bu bağlamda iki öneri öne çıkmaktadır:

- Mentorlük
- Teşvikler

4.1.1. Mentorlük , Mesleki Gelişime Katkı

Sektördeki deneyimli ve uzman insan kaynağını yeniden yapılandırarak dönüşümün bir parçası kılmak, mesleğin geleceğini şekillendirmede önemli bir pay sahibi olmasını sağlar. Meslek etiğinin genç yaşta kazandırılması, gelecek muhasebe sektörü için çok yararlı olacaktır.

Mentorlük, muhasebe öğrencilerinin mesleki becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle üniversite düzeyindeki mentorlük programları, öğrencilerin akademik başarılarını artırmakta ve sektöre daha hazır bireyler olarak mezun olmalarını sağlamaktadır (Karataş, 2019).

Burada yapılacak lise, ön lisans ve lisans düzeyindeki etkinliklerle hızlıca bir yapılanmaya gidilebilir. Hâli hazırda olan staj vb. uygulamaların da gerekli özen ve denetiminin sıklaştırılması ve geliştirilmesi de elzemdir.

Muhasebe alanında mentorlük uygulamaları, öğrencilerin iş yaşamına adaptasyon sürecini kolaylaştırmakta ve mesleki etik değerlerin benimsenmesine katkı sağlamaktadır. Bu süreçte deneyimli muhasebecilerin rehberliği, genç profesyonellerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarında destekleyici bir unsur olmaktadır (Uluç, 2018).

Mentorluk, sadece bilgi aktarımını değil; aynı zamanda mesleki alışkanlıkların, değerlerin ve disiplinin yeni nesillere aktarımını içeren, usta-çırak ilişkisine benzer çok yönlü bir etkileşimdir. Özellikle dijital muhasebe sistemlerinin yaygınlaştığı günümüzde, gençlerin teknolojik donanımı, kıdemli muhasebecilerin deneyimiyle birleşerek çift yönlü bir öğrenme ağı kurulmasını mümkün kılar. Bu çerçevede, tersine mentorluk uygulamaları da dikkate alınmalı ve kurum kültürüne entegre edilmelidir.

4.1.2. Teşvik, Sektöre Katılım

Devlet teşvikleri, muhasebe sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal yüklerini hafifletmekte ve yeni girişimlerin önünü açmaktadır. Özellikle genç girişimciler için sağlanan vergi indirimleri ve finansal destekler, sektöre katılımı teşvik etmektedir (Karasioğlu & Kınalı, 2017).

Genç neslin girişimci ruhunun körüklenmesi ve özgüven eksikliğini gidermek adına yapılması gereken, ticari alandakine benzer nitelikte, teşvik programlarıyla birlikte her sene sektöre girmeye çekinen ve sektörel dezavantajlardan etkilenen insan kaynağına erişerek onları kazanmayı hedeflemek önemlidir.

Muhasebe sektöründe devlet desteklerinin etkin kullanımı, genç profesyonellerin kendi işlerini kurmalarını kolaylaştırmakta ve sektördeki yenilikçi yaklaşımların artmasına katkı sağlamaktadır (Yıldız & Arkadaş, 2012).

Genç muhasebecilere özel teşvik sistemlerinin geliştirilmesi, sektörde girişimciliği teşvik etmek açısından kritik önemdedir. Yalnızca vergi muafiyetleri değil, aynı zamanda KOSGEB, TÜBİTAK gibi kurumlardan sağlanan Ar-Ge destekleri ile dijital muhasebe yazılımı desteği de gençleri sektörde daha aktif kılabilir. Bu teşviklerin istikrarlı biçimde devam ettirilmesi ve ölçülebilir çıktılarla izlenmesi gereklidir.

4.2. Eğitimsel Dönüşüm

Türkiye’de yer alan üniversitelerin pek azı muhasebe alanında detaylı bir içerik oluşturabilmekte ve aktarmakta. Bu alanda önemli çalışmalara imza atan sayılı üniversite mevcut. Bu konu mercek altına alındığında fark edilecektir ki 1990’lı yıllarda TMS-TFRS adının dahi konuşulmadığı zamanlarda bile uluslararası alanda bu üniversitelerde çevirilerin olduğu ve kitap haline getirildiği görülmektedir. Bu sayede yeni nesil muhasebenin çok daha rahat ve anlaşılabilir anlatılarak yenilikçi bir kitlenin ancak kısıtlı bir insan kaynağına uygulanabildiği söylenebilir. Bu konuda yapılması gereken en önemli konulardan birisi de muhasebe alanında verilen eğitimin geleneksel muhasebe yerine yeni nesil muhasebeye geçmesi olacaktır.

Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nın (UFRS) muhasebe eğitiminde yer alması, mesleki yeterliliğin artırılması açısından kritik bir gerekliliktir. Özellikle küresel piyasalarda faaliyet gösteren firmaların standartları benimsemesiyle, eğitim kurumlarının müfredatlarını bu standartlara uygun şekilde güncellemeleri zorunlu hale gelmiştir. Bu sayede öğrenciler, uluslararası finansal raporlama prensiplerine hakim olarak, iş hayatında karşılaşacakları uygulamalara daha hızlı uyum sağlayabilmektedir (Yılmaz, 2021).

Finansal raporlama standartları, küresel ekonomik entegrasyonun artmasıyla birlikte işletmelerin finansal tablolarının karşılaştırılabilirliği ve şeffaflığını sağlamak adına büyük önem kazanmıştır. Türkiye’de uygulanan Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’na (UFRS) uyumlu şekilde hazırlanmış olup, muhasebe eğitiminde bu standartların kapsamlı bir biçimde öğretilmesi giderek zorunlu hale gelmektedir. Eğitim kurumlarının müfredatlarına bu standartları dahil etmesi, öğrencilerin hem teorik hem de pratik düzeyde uluslararası standartlarla uyumlu finansal raporlama becerileri kazanmasını sağlar.

TFRS ve UFRS'nin eğitim programlarında yer almasının temel amaçlarından biri, öğrencilerin finansal tabloları uluslararası kabul görmüş kriterlere göre hazırlama ve analiz etme yetkinliği kazanmalarını sağlamaktır. Bu durum, mezunların sadece yerel piyasada değil, uluslararası platformlarda da rekabetçi olmalarına katkı sunar. Aynı zamanda, bu standartların eğitimde yer alması, iş dünyasında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin benimsenmesine yardımcı olur; çünkü finansal raporların doğru ve tutarlı hazırlanması, yatırımcı güveni açısından kritik bir unsurdur.

UFRS ve TFRS'nin muhasebe ve finans bölümlerindeki eğitim programlarında yer alması, hem akademik başarıyı hem de profesyonel uygulamadaki başarının artırılmasına olanak sağlar. Bu standartların öğretilmesi, öğrencilerin finansal tabloları doğru yorumlayabilmeleri, uluslararası denetim ve raporlama süreçlerini anlayabilmeleri için temel teşkil eder. Ayrıca, standartların uygulanmasındaki karmaşıklık ve yeniliklerin eğitimde ele alınması, mezunların piyasada rekabet gücünü yükseltmektedir (Kara & Demir, 2019).

Öte yandan, UFRS ve TFRS'nin karmaşık yapısı ve sürekli güncellenen içerikleri, bu standartların eğitim müfredatlarında etkili ve güncel bir biçimde işlenmesini gerektirir. Eğitimcilerin standartların detaylarını aktarması kadar, öğrencilerin bu standartları uygulamalı olarak deneyimlemeleri de önem taşır. Bu bağlamda, vaka çalışmaları, simülasyonlar ve uygulamalı projeler aracılığıyla TFRS ve UFRS bilgisi pekiştirilebilir. Böylece, öğrenciler gerçek dünya finansal raporlama süreçlerine hazır hale gelir.

Sonuç olarak, TFRS ve UFRS'nin muhasebe ve finans eğitimindeki rolü, mesleki donanımın artırılması, uluslararası standartlarla uyumluluğun sağlanması ve finansal şeffaflığın desteklenmesi açısından vazgeçilmezdir. Eğitim müfredatlarında bu standartlara gereken önemin verilmesi, geleceğin finans uzmanlarının dünya çapında rekabet edebilir nitelikte yetişmesini mümkün kılacaktır.

5. Özgün Değer

Literatür taraması incelendiğinde, mevcut çalışmaların büyük ölçüde e-dönüşümün etkilerini yüzeysel düzeyde ele aldığı görülmektedir. Aşağıda, bu yaklaşıma örnek teşkil eden bazı literatür çalışmalarına yer verilmiştir. Bununla birlikte, meslek içi insan kaynağındaki dönüşümü merkeze alan çalışmaların sınırlı olduğu ve bu bağlamda belirgin bir literatür boşluğu bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamakta olup, özgün katkısını bu noktada ortaya koymaktadır. Muhasebe ve finans alanlarının sektörel yapı üzerindeki etkisinin, bu iki disiplin arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi ve iç yapıda etkin insan kaynağı kullanımının sağlanması yoluyla artırılabilirliği; bu durumun da sektörel gelişime çarpan etkisi yaratarak katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Dijitalleşmenin iş dünyasında köklü değişimlere yol açtığı günümüzde, muhasebe ve finansal planlama alanları da bu dönüşümden önemli ölçüde etkilenmiştir. Literatürde dijital dönüşüm süreci genellikle "e-Dönüşüm" başlığı altında incelenmekte olup, bu süreçte e-Fatura, e-Defter, e-Arşiv gibi uygulamaların yaygınlaştığı belirtilmektedir (Gürbüz, 2021).

Finansal planlama literatürü ise teknolojik gelişmelerin karar alma süreçlerini nasıl dönüştürdüğünü detaylandırmaktadır. Gerçek zamanlı veri erişimi, ileri düzey bütçeleme yazılımları ve otomasyon tabanlı raporlama sistemlerinin, şirketlerin likidite yönetimi, risk analizi ve stratejik karar mekanizmalarına doğrudan katkı sağladığı ifade edilmektedir (Demirtaş, 2019). Ayrıca, muhasebenin yalnızca kayıt tutma işlevinden çıkarak yönetime bilgi sağlayan stratejik bir rol üstlenmeye başladığına dikkat çekilmektedir (Karakuş & Ergin, 2022).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, muhasebe verilerinin finansal planlama süreçlerinde daha yoğun kullanıldığını, bu verilerin yönetsel kararlar açısından vazgeçilmez hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, muhasebe-finans ilişkisinin dijital dönüşüm ekseninde yeniden şekillendiği ve e-Dönüşümün bu entegrasyonu hızlandırdığı görülmektedir (Kaya, 2023). Literatürdeki bu gelişmeler ışığında, çalışmanın temel amacı dijital dönüşüm uygulamalarının muhasebe ile finansal karar alma süreçleri üzerindeki etkilerini incelemek ve bu ilişkinin stratejik boyutlarını ortaya koymaktır.

6. Sonuç ve değerlendirme

Bölüm 4: e-Dönüşüm Uygulamalarının Finansal Planlama Süreçlerine Etkisi; Muhasebeden Finansal Karara Giden Yol

Bu çalışma kapsamında, dijital dönüşümün muhasebe ve finansal planlama süreçleri üzerindeki etkileri çok boyutlu bir şekilde ele alınmıştır. e-Fatura, e-Defter, e-Arşiv gibi dijital uygulamaların yaygınlaşması, muhasebe mesleğinde yalnızca veri girişi ve kayıt tutma işlevlerinin değil, karar alma ve analiz odaklı stratejik rollerin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla muhasebe mesleği, klasik tanımının ötesine geçerek işletmelerin finansal yönetime dair karar mekanizmalarının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

Finansal planlama süreçlerinin dijitalleşmesi, veriye dayalı karar almanın önünü açarak tahminleme, bütçeleme ve raporlama gibi temel süreçlerde zaman ve maliyet tasarrufu sağlamıştır. Aynı zamanda, gerçek zamanlı veri akışı sayesinde işletmelerin risk yönetimi becerileri gelişmiş, şeffaflık ve izlenebilirlik ilkeleri daha güçlü şekilde uygulanabilir hâle gelmiştir. Bu gelişmeler, finansal departmanların dönüşümünü hızlandırırken muhasebe departmanlarıyla entegrasyon ihtiyacını da artırmıştır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde vurgulanan önemli bir diğer bulgu, muhasebe mesleğindeki nesil dönüşümünün beklenen seviyede olmamasıdır. Genç profesyonellerin sektöre entegrasyonunun sınırlı kalması, dijitalleşme sürecinin potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılamamasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, muhasebe eğitimi müfredatlarında TFRS ve UFRS gibi uluslararası finansal raporlama standartlarının daha etkin şekilde yer alması, mesleğin dijital yeterlilikle yeniden tanımlanmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca mentörlük mekanizmalarının geliştirilmesi ve genç meslek adaylarının sektöre teşviki, gelecekteki mesleki sürdürülebilirlik açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Dijital dönüşüm yalnızca teknolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda organizasyonel ve mesleki bir evrim sürecidir. Muhasebe ve finans alanında çalışan bireylerin bu dönüşüme entegre olabilmeleri, sürekli eğitim ve uyum stratejileriyle desteklenmelidir. Bu bağlamda yapılan akademik çalışmaların nitelik anlamda iyileşmesi ve sektörel uygulamaların bu değişimi desteklemesi, daha etkin ve sürdürülebilir bir finansal yönetim anlayışının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

60

Sonuç olarak muhasebe mesleği şu anki durumu ile davranmaya devam ettiği sürece bu zamana kadar olan teknolojik gelişmelerde yaşandığı üzere yapay zeka alanındaki gelişmelere de kayıtsız kalarak bunları işyeri düzenleri içerisine adapte etme noktasında sıkıntı yaşayacaktır. Toplum içerisinde saygın kabul edilen ve değer gören bu mesleğin itibarını gerçek anlamda arttırmak için yaş ortalamasının düşmesi ciddi bir konudur. Değişen ve dönüşen mesleğe ayak uyduran, iyi eğitilmiş bir jenerasyon ile teknoloji kaynaklı sorunların büyük bölümü çözülecektir. Üçüncü bölümde bahse konu çözümler hakkında mentorluk ve teşvikler detaylı şekilde anlatılmıştır. Bu uygulamaların gerçek anlamda vücut bulması muhasebe sektörünü geliştireceği gibi finans alanını da elbette etkileyecektir. Doğru finansal karar alma mekanizmasının arka planındaki sorunlar giderildiği takdirde finansal alanda da rol bazlı değişimleri görmek kaçınılmaz olabilir.

7. Kaynakça

- Aktan, C. C. (2000). Yönetim Muhasebesi ve Karar Verme. İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, B. (2019). "Dijitalleşme Sürecinde Muhasebe Mesleğinin Geleceği ve Muhasebe Eğitimi". Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 58, 45–60.
- Aytekin, A. (2015). Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve E-Devlet Uygulamaları. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, M. (2023). Dijital Çağda Kurumsal Dönüşüm: Yeni Teknolojiler ve Geleceğin Organizasyonları. İstanbul: Beta Yayınları.
- Demirtaş, G. & Kaya, M. (2021). "Dijitalleşmenin Finansal Karar Alma Süreçlerine Etkisi". Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 13(24), 141–157.
- Demirtaş, Z. (2020). E-Dönüşümün Kamu Hizmetlerine Etkisi: Türkiye Örneği. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ersoy, B. (2017). Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Dijital Okuryazarlık ve Eğitim. İzmir: Eğitim Yayınevi.

- Güneş, R. (2022). Dijitalleşme Sürecinde Muhasebe Mesleği: Teori ve Uygulama. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Kara, M., & Demir, S. (2019). *Finansal raporlama standartlarının muhasebe eğitime etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karasioğlu, F., & Kınalı, F. (2017). TMS – 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilme ve Finansal Raporlama Süreci. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 20(2), 140–150. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/356603>
- Karataş, S. (2019). *Üniversitelerde mentorluk uygulamaları ve mesleki gelişime etkisi: Muhasebe bölümü örneği* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi.
- Kaya, E. (2021). Elektronik Belgeler ve Dijital Mali Dönüşüm: Türkiye’de E-Fatura Uygulamaları. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Koçak, H. (2019). E-Ticaret ve E-Muhasebe Uygulamaları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- OECD. (2020). Digital Transformation in Business and Public Services: OECD Insights. OECD Publishing.
- Tuncer, A. (2018). Finansal Karar Verme Sürecinde Muhasebe Bilgilerinin Önemi. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Uluç, A. (2018). *Muhasebe eğitiminde mentörlük uygulamalarının rolü ve etkileri* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi.
- Yıldız, A. (2018). Kamu Yönetiminde E-Dönüşüm ve Yapısal Değişim Süreci. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldız, B., & Arkadaş, S. (2012). Teşvik Kapsamında Elde Edilen Maddi Duran Varlıkların Muhasebe Uygulamaları. *Maliye Dergisi*, (162), 296–312.
- Yıldız, E. & Karcıoğlu, F. (2020). “Dijitalleşme Sürecinde Muhasebe ve Denetim Uygulamaları”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 85, 25–42.
- Yılmaz, A. (2021). *Türkiye finansal raporlama standartlarının (TFRS) muhasebe eğitimi üzerindeki etkileri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bölüm 5: Finansal Dolandırıcılık ve Bireylerin Yatırım Kararlarına Etkisi

Memnune KODAN¹

Özet

Bu çalışma, teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin etkisiyle giderek çeşitlenen finansal dolandırıcılık türlerini incelemektedir. Finansal dolandırıcılık, kişi ya da kurumların maddi kazanç elde etmek amacıyla karşı tarafı hile yoluyla aldatması olarak tanımlanmakta olup, tarihsel süreçte sürekli şekil değiştirmiştir. Günümüzde dolandırıcılık faaliyetleri daha çok dijital ortamlarda gerçekleşmekte ve bu durum suçun tespitini zorlaştırmaktadır.

Çalışmada ele alınan, yaygın olarak görülen finansal dolandırıcılık türleri; kredi kartı dolandırıcılığı, ponzi sistemleri, internet bankacılığı dolandırıcılığı, kimlik hırsızlığı, ortalama (phishing), çek-senet dolandırıcılığı, online alışveriş dolandırıcılığı, sosyal medya dolandırıcılığı ve borsa manipülasyonları başlıkları altında incelenmiştir. Kredi kartı dolandırıcılığında izinsiz olarak çeşitli yollarla kart bilgileri ele geçirilmekte; ponzi sistemlerinde ise yüksek getiri vaat eden gerçek olmayan yatırımlarla kişiler aldatılmaktadır. İnternet ve mobil bankacılık yoluyla yapılan dolandırıcılıkta hesap bilgilerine ve şifrelere erişilerek hesaplara müdahale edilmektedir. Benzer şekilde, ortalama saldırıları da sahte e-postalar, mesajlar ve siteler aracılığıyla kullanıcıları tuzağa düşürmektedir.

Kimlik hırsızlığı yöntemiyle kişisel bilgiler ele geçirilmekte ve mağdurun bilgisi dışında onun adına çeşitli işlemler yapılmaktadır. Çek ve senet dolandırıcılığı ise karşılıksız çek verme, sahte evrak düzenleme gibi yollarla gerçekleştirilmektedir. Online alışverişlerde sahte siteler kullanma ve ürünün teslim edilmemesi gibi durumlarla karşılaşan kullanıcılar mağdur olmaktadır. Sosyal medya ise sahte profiller aracılığıyla kullanıcıları kandırmak isteyen dolandırıcıların sıkça kullandığı bir platform haline gelmiştir. Borsa dolandırıcılığı ise içeriden bilgi sızdırma ve fiyat manipülasyonları gibi yöntemlerle yatırımcıların yanıltılmasını içermektedir.

Sonuç olarak, gelişen teknoloji insan hayatını kolaylaştırır da yeni finansal dolandırıcılık türlerine zemin hazırlamış ve finansal dolandırıcılığı karmaşık ve tespit edilmesi zor hale getirmiştir. Bireylerin, kurumların ve düzenleyici otoritelerin daha dikkatli ve bilinçli hareket etmeleri gerekliliği artmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal dolandırıcılık, Dijital dolandırıcılık, Kimlik hırsızlığı, Phishing, Borsa manipülasyonu

¹ Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: memnunekk@hotmail.com

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü “Finansal Dolandırıcılık ve Bireylerin Yatırım Kararlarına Etkisi” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

1. Giriş

Para ve ticaretin ortaya çıkmasıyla birlikte, bu sistemleri manipüle etmeye çalışan bireyler ve gruplar da ortaya çıkmıştır. Dolandırıcılık insanlık tarihi kadar eski olsa da dolandırıcılık yöntemleri, kullanılan finansal araçlara ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişmiş ve gelişmiştir. 20. yüzyılın sonlarından itibaren internetin yaygınlaşmasıyla dolandırıcılık yöntemleri de dijital ortamlara taşınmıştır.

Finansal hizmetlerin dijitalleşmesi, dolandırıcılık risklerini artırmıştır. Dolandırıcılar da teknolojiyi kullanarak yöntemlerini geliştirmiştir. Bu risklere karşı bireyler ve kurumlar bazı önlemler alabilir. Dolandırıcılığı anlayıp önleyebilmek için önce dolandırıcılık türlerini bilmek gerekir. Kredi kartı dolandırıcılığı, ponzi dolandırıcılığı, ortalama saldırıları, internet bankacılığı dolandırıcılığı, kimlik hırsızlığı, çek-senet dolandırıcılığı, borsa dolandırıcılığı, online alışveriş dolandırıcılığı, sosyal medya dolandırıcılığı yaygın olarak görülen dolandırıcılık yöntemleri arasında yer almaktadır.

Amacı başkalarının mal varlıklarını hile yoluyla ele geçirmek olan finansal dolandırıcılık tarih boyunca şekil değiştirse de amacı aynı kalmıştır. Günümüzde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde daha güçlü denetim mekanizmaları kurulmuş olsa da, dolandırıcılık faaliyetleri gelişen teknolojiyle birlikte farklı biçimlerde varlığını sürdürmekte ve yine teknolojiye bağlı olarak takip ve tespit edilebilirliği zorlaşmaktadır.

Finansal dolandırıcılık, bireylerin güvenini istismar ederek onların maddi varlıklarını ele geçirme amacını taşır. Bu tür dolandırıcılıklar; yanıltıcı bilgiler, sahte belgeler, kimlik sahtekârlığı ve piyasa manipülasyonu gibi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Ancak yöntem ne olursa olsun, tüm bu eylemler sonucunda yatırımcılar ciddi maddi zararlara uğramakta, kişilere, kurumlara ve finans sektörüne duyulan güven azalmaktadır. Bu durum ülke ekonomisini de olumsuz etkilemektedir.

2. Finansal Dolandırıcılık Kavramı

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte finansal işlemler bilgisayarlardan hatta cep telefonlarından yapılabilmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte e-bankacılık, e-ticaret gibi faaliyetler de zamandan tasarruf sağlaması ve 7/24 açık olması gibi sebeplerden dolayı yaygınlık kazanmıştır. Bireyler elektronik ortamlarda yatırım işlemleri, alışveriş, ödeme işlemleri ve bankacılık işlemleri gibi tüm finansal işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Teknolojik gelişmeler insanların hayatını kolaylaştırır da güvenlik açıkları ve finansal dolandırıcılık gibi bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Kişi ya da kuruluşları kandırarak haksız kazanç sağlamak isteyen dolandırıcıların kullanmış olduğu yöntemler de teknolojik yenilikler ve ortaya çıkan güvenlik açıkları dikkate alınarak değişmekte ve şekillenmektedir.

İnsanlar için telefondan ya da bilgisayardan yapılan işlemler nasıl daha kolay ve daha az maliyetli ise finansal dolandırıcılığı da daha kolay ve yaygın hale getirmekte, kişisel bilgilere ve verilere ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

Finansal dolandırıcılık insanların sahip olduğu para ve değerli varlıkları çeşitli hilelere başvurarak, insanları kandırarak ele geçirme amacı taşıyan bir suç türüdür. Bu suç insanların daha çok para kazanma arzusundan yararlanarak sahte belge ve kimliklerle onların güvenini kötüye kullanma şeklinde gerçekleşmektedir.

Finansal dolandırıcılık, insanları para ya da kişisel bilgilerini vermeye ikna etmek için yapılan aldatma faaliyetleridir. Dolandırıcılar, genellikle acele ettirerek, güven vererek ya da korkutarak insanları tuzağa çekmektedir. Bu tür dolandırıcılıklar; sahte yatırımlar, kimlik bilgisi çalma, e-posta ya da mesajla yapılan ortalama saldırıları ve sahte internet siteleri gibi farklı yollarla yapılabilir (Riverbend Wealth Management, 2025).

Bankaların internet ve mobil bankacılık hizmetleri yaygınlaştıkça, dolandırıcılık riskleri artmaktadır. Bankalar güvenlik altyapılarına yatırım yaparak ve müşterileri bilgilendirerek bu riskleri azaltmakta, denetleyici otoritelerin önlemleri de saldırıların başarı oranını düşürmektedir ancak alınan tüm önlemlere rağmen dolandırıcılık faaliyetleri durdurulamamakta yeni yöntem ve tekniklerle ortaya çıkmaktadır (Aliyeva, 2016).

Finansal dolandırıcılık, büyüklük veya sektör fark etmeksizin her alanda karşılaşılan, bireyleri ve kuruluşları etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Finansal Dolandırıcılık Türleri

3.1. Kredi Kartı Dolandırıcılığı

Toplumda en yaygın kullanılan ödeme araçlarının başında kredi kartları gelmektedir. Kredi kartlarının nakit paraya gerek kalmadan ister peşin olarak isterse taksitli olarak alışveriş yapmaya olanak vermesi yanında internet üzerinden, telefonla ve postayla alışveriş işlemlerinde de kullanılması kredi kartına olan talebi artırmış ve ödeme aracı olarak yaygın bir şekilde kullanılmasında etkili olmuştur.

Kredi kartlarının sunmuş olduğu avantajlar doğrultusunda insanlar tarafından tercih edilmesi hatta birden fazla karta sahip olunması neticesinde kredi kartı ile yapılan işlem hacmi de kullanımla orantılı olarak artmıştır. Artan işlem hacmi haksız kazanç sağlamak isteyen insanların gözünü kredi kartlarına çevirmiştir.

Kredi kartı dolandırıcılığının gerçekleşme şekillerinden bir tanesi kredi kartının, sahibi tarafından kaybedilmesi veya çaldırılması sonucu kötü niyetli kişilerin eline geçerek kullanılması ile oluşmaktadır. Bu yöntemde kullanılan kart gerçek olup herhangi bir güvenlik kontrolünün olmadığı işyerlerinde çok rahat bir şekilde kullanılabilir. Günümüzde temassız ödeme yöntemlerinin yaygınlaşması ile birlikte şifre girilmeden belli bir tutara kadar alışveriş yapma imkanı olması, internet üzerinden yapılan alışverişlerde de gerekli tüm bilgilerin kart üzerinde yazması gibi etkenler kayıp çalıntı kart kullanımını kolaylaştırmıştır. (Kılıç, 2010).

Kredi kartı dolandırıcılığında kullanılan bir diğer yöntem ise sahte kart basmak şeklinde olmaktadır. İzinsiz olarak ele geçirilen gerçek karta ait bilgiler kullanılarak çeşitli yöntemlerle sahte kartlar basılmaktadır. Basılan bu kartlar şekil olarak gerçek kartlara benzemektedir. Ancak günümüzde kullanılan akıllı kartları kopyalamak zor ve maliyetli bir işlem olduğu için eskisi kadar tercih edilmemektedir.

En yaygın ve kolay bir şekilde kullanılan kredi kartı dolandırıcılığı yöntemi ise internet üzerinden, telefonla veya e-posta ile yapılan alışverişlerde kart bilgilerinin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi şeklinde olmaktadır. Burada ihtiyaç duyulan bilgiler sadece kart numarası, kartın son kullanma tarihi, güvenlik numarası ve kart sahibinin adıdır. Bu bilgiler kart sahiplerinin sahte internet sitelerinde ya da güvenlik önlemlerinin düşük olduğu internet sitelerinde yaptığı alışverişler sırasında kopyalanması veya çalınması ile ele geçirilmektedir.

3.2. Ponzi ve Saadet Zinciri Sistemleri

Ponzi şemaları yatırım yapmak isteyen bireyleri cazip koşulları sayesinde kendilerine çekerek yatırım yapmasını sağlarlar. Sistem, yeni katılan yatırımcılardan sağlanan fonlarla daha önceden sisteme girmiş ve sistemde kalmaya devam eden yatırımcılara kar payı ve getiri ödeme şeklinde işlemektedir (Özmerdivanlı, 2024). Bu sistemin önemli bir özelliği ortada gerçek bir ürün veya sunulan bir hizmet faaliyeti olmayışıdır. Ponzi şemaları var olmayan bu faaliyetleri sahte belgeler düzenleyerek yatırımcılara gerçekmiş gibi göstermektedir.

Ponzi dolandırıcılığını cazip kılan en önemli unsur tasarruf sahiplerine alternatif yatırım araçlarından elde edemeyecekleri yüksek getiriler vaat ederek sisteme çekmesidir. Elde edilen paralarla yatırım yaparak kazanç sağlamak yerine sistemde mevcut olan katılımcılara kar payı ödenir. Sistem, yeni katılımcılar eklendiği sürece işlemeye devam eder. Sistemi kuran kişi tüm paraları alıp kaçtığı anda ya da yeni katılımcı bulunamadığı durumda sahtekarlık ortaya çıkmaktadır (Kovacich, 2008).

Ponzi dolandırıcılığının başarılı olabilmesi için hem sisteme giren yatırımcı sayısı hem de toplanan paraların büyüklüğü önemli bir etkiye sahiptir (Frunza, 2016). İstenen büyüklüğe ulaşmak için bazı klasik taktikler kullanılmaktadır. Bunun için başlangıçta sınırlı bir çevre sisteme dahil edilerek, katılımcılara gerekli güven verilmektedir. İlk katılımcılara vaat edilen yüksek kar payı ödenerek verilen güven pekiştirilmekte böylece sisteme giren kişi sayısı ve para miktarı artmaktadır (Bulut, 2022).

3.3. İnternet Bankacılığı Dolandırıcılığı

İnternet Bankacılığı genel olarak nakit para çekme dışında kalan neredeyse tüm işlemlerin bankaya gitmeden interneti olan bir bilgisayar veya telefon aracılığıyla yapılmasına imkan veren bankacılık hizmetlerini kapsar. İnternet Bankacılığı, insanların bankaya gitmeden tüm bankacılık

işlemlerini oturdukları yerden yapmasına olanak vermiştir. Bu durum hem müşterilere hem de bankalara bazı kolaylıklar ve avantajlar sağlamıştır. Müşteri için en büyük avantajı zamandan tasarruf sağlamasıdır. Uzun kuyruklarda beklemeye gerek kalmadan anında işlemlerini yapabilmektedirler. Bunun yanı sıra komisyonsuz, masrafsız işlem yapma olanağı da sunmaktadır. Bankalar içinse iş yükünü azaltması ve daha az personele ihtiyaç duyarak maliyetleri düşürmesi söz konusudur (Öztürk, 2019).

İnternet bankacılığı sağlamış olduğu fayda ve avantajların yanı sıra bir çok risk ve güvenlik sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle bilişim alanındaki gelişmeler neticesinde banka müşterilerine ait kişisel bilgilerin izinsiz şekilde elde edilerek hesaplar üzerinde işlem yapılması, dolandırıcılık vakalarının artmasına neden olmuştur (Bayam, 2023). İnternet ve mobil bankacılık hizmetlerinin yaygın şekilde kullanılmaya başlamasıyla birlikte, müşteriler dolandırıcılık girişimlerinin odak noktası haline gelmiştir. Bankalar, elektronik bankacılıkla ilgili oluşabilecek riskleri en aza indirmek amacıyla güvenlik sistemlerine yatırım yapmakta ve bu alanda uzmanlaşmaktadır. Özellikle müşterilere düzenli olarak yapılan bilgilendirmeler, kullanıcıların farkındalığını artırmakta ve dolandırıcılık olaylarının engellenmesinde önemli bir katkı sağlamaktadır (Aliyeva, 2016).

Bankalar, finansal işlemlerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini ve müşterilerinin bilgi güvenliğini sağlamayı öncelikli konular arasında görmektedir. Bu amaçla çeşitli güvenlik önlemleri geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Ancak yalnızca bankaların aldığı önlemlerle tam güvenlik sağlamak mümkün değildir. Müşterilerin de bu konuda bilinçli olması, temel güvenlik bilgilerine sahip olması ve kendi güvenliklerini sağlamak için dikkatli davranmaları büyük önem taşır (Özby, 2007).

Bazı kötü niyetli kişiler, çeşitli yöntemlerle kullanıcıların bilgisayarlarına erişim sağlayarak onların özel bilgilerini ele geçirebilir ve banka hesaplarına müdahale edebilirler. Bu tür müdahaleler, bazen hesap sahibinin dikkatsizce davranmasından, bilgilerini çevresindekilerle paylaşmasından bazen de banka çalışanlarının bu bilgileri kötüye kullanmasından kaynaklanabilmektedir. Ancak en yaygın yöntem, bilgisayar korsanlarının kullanıcıların bilgisayarlarına casus yazılımlar veya Truva atı gibi zararlı yazılımlar yerleştirerek sızmasıdır. Bu tür yazılımlar genellikle fark edilmeden bilgisayara yüklenir ve kişisel bilgileri ele geçirmek amacıyla kullanılır (Bilgen, 2009).

Bankacılık sektöründe meydana gelen dolandırıcılık suçları, hem bankalar hem de müşteriler için ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Müşteriler, bu tür eylemler neticesinde maddi zarara uğrarken, bankalar da sadece finansal kayıpların yanı sıra itibar kaybı da yaşamaktadırlar. Bu nedenle, bankalar bilgi teknolojileri ve güvenlik altyapılarını sürekli olarak güncel tutmalı ve gerekli önlemleri alarak müşterilerine düzenli bilgilendirmelerde bulunmalıdırlar. Banka müşterileri de bankaların güvenlik uyarılarını dikkate alarak önerilen güvenlik önlemlerine uymalıdırlar. Müşterilerin, banka hesap bilgilerini korumak için gerekli dikkat ve özeni göstermeleri, dolandırıcılığa karşı korunmalarını sağlayacaktır (Tunay, 2024).

3.4. Kimlik Hırsızlığı

Kimlik hırsızlığı, bir kişinin kişisel bilgilerini izinsiz bir şekilde alıp, bu bilgileri maddi kazanç sağlamak veya herhangi bir suçun faili olarak göstermek için kullanma durumudur (Salam, Dai, & Wang, 2021). Buradan anlaşılacağı üzere kimlik hırsızlığı iki aşamalı olarak gerçekleşir. Öncelikle mağdurun kimlik bilgileri ele geçirilir. Daha sonra bu bilgiler kullanılarak çeşitli suçlar işlenir. Mağdurun kimlik bilgilerini ele geçirmek için değişik yöntemler kullanılabilir. Bunlardan en yaygın olanları aşağıdaki gibidir (Bayzıt, 2022):

- Mağdura gelen e-postaların o fark etmeden başka bir adrese yönlendirilmesi
- Posta ve kargo yoluyla gelen belgelerin çalınarak özel verilerin elde edilmesi
- Çöpe atılan belgelerden kişisel bilgilerin ele geçirilmesi
- Kurum içinde yer alan bilgisayarlardan veri sızdırılması
- Açıkça erişilebilen bilgilerin kimlik hırsızlığı amacıyla değerlendirilmesi
- Dijital ortamlarda depolanan bilgilerin çeşitli yöntemlerle ele geçirilmesi.

Kimlik hırsızlığının mağdurun itibarını zedeleme ve hukuki sorunlar yaratma gibi sonuçları

bulunmaktadır. Kimlik hırsızlığının mağdura vermiş olduğu bazı zararlar şunlardır (Engin, 2024):

Sahte İşlemler: Hırsızlar çalmış oldukları mağdurun bilgilerini kullanarak onun bilgisi dışında sahte işlemler gerçekleştirerek mağdurun mali kayıplar yaşamasına neden olabilir.

Sahte Çalışma Geçmişi: Kimlik hırsızları, mağdur adına gerçekle uyuşmayan, sahte çalışma geçmişleri düzenleyebilir. Bu durum, iş ortamında güvensizlik yaratarak mağdurun kariyer fırsatlarına zarar verebilir.

Hukuki Sorunlar: Mağdur, kimlik bilgileri kullanılarak izinsiz bir şekilde adına yapılan işlemler sonucunda vergi ödemeleri, borçlanma gibi maliyetli, zaman alıcı ve duygusal olarak kendisine zarar veren bazı hukuki sorunlarla karşılaşabilir.

İtibar Kaybı: Kimlik hırsızlığı ile işlenen suç sonucunda mağdurun insanlar üzerinde oluşturduğu algı ve güven zedelenerek, mağdurun itibar kaybetmesine ve zorluklar yaşamasına neden olabilir.

3.5. Oltalama (phishing) yoluyla dolandırıcılık

Oltalama saldırıları, genellikle sahte mesajlar aracılığıyla kişisel bilgileri ele geçirmeyi amaçlayan yaygın bir sosyal mühendislik yöntemidir. Bu saldırılarda e-posta, kısa mesaj (SMS) ya da sosyal medya gibi iletişim kanalları kullanılır. Kullanıcıya gönderilen mesajlarda güvenilir kurum ya da kişiler taklit edilir ve mesajın içinde zararlı bir bağlantı yer alır. Bu bağlantıya tıklayan kişi, genellikle giriş bilgilerini girmesi gereken sahte bir web sitesine yönlendirilir. Kullanıcı burada bilgilerini girdiğinde, bu bilgiler doğrudan saldırganın kontrolüne geçer (Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı, t.y.).

Oltalama saldırılarında, ucuz ve basit yöntemlerle hazırlanan içerikler, geniş kitlelere kısa sürede ulaştırılabilmektedir. Sürekli değişen içerikler ve yeni tekniklerin kullanılması sayesinde insanların fark etmesi zorlaşmaktadır. Ayrıca kişiler bilgilerini kendileri paylaştıkları için tespit edilmesi ve kontrol altına alınması zordur (Özker, 2021).

66

Oltalama saldırıları, farklı teknikler kullanılarak çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilmektedir. Kullanıcıların bu tehditlere karşı bilinçlenmesi ve güvenlik önlemleri alması önemli olsa da, saldırganlar yeni yöntemler geliştirerek insanları kandırmanın yollarını bulmaya devam etmektedir. Bu nedenle internet kullanıcılarının, özellikle sosyal medya platformları ya da e-posta aracılığıyla gelen bağlantıların güvenilirliğini sorgulamaları ve kişisel bilgi isteyen web sitelerine karşı dikkatli olmaları gerekmektedir. Oltalama saldırıları genellikle üç aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir.

Birinci aşamada, Salırganlar, bir kuruma ait internet sitesinin tasarımını ve içeriğini birebir taklit ederek, orijinalmiş gibi görünen sahte bir web sayfası oluşturabilirler. Hedef alınan kişi, bu sahte siteyi gerçek sanarak kullanıcı adı, şifre gibi kişisel bilgilerini girdiğinde, bu veriler doğrudan saldırganların eline geçer. Salırganlar bir kullanıcının sosyal medya hesabını da birebir kopyalayabilir. Bu yolla salırganlar, arkadaş listesinde bulunan kişilerden para talep edebilir ya da zararlı bağlantılar gönderebilirler. İkinci aşamada, Salırganlar, kullanıcıyı inandırmak için tanıdık biri ya da kurumsal bir yerden gelmiş gibi görünen mesajlar veya e-postalar gönderir. Bu mesajlardaki bağlantılara veya ek dosyalara tıklanması istenir. Bağlantıya tıklanması halinde cihaza virüs bulaşır. Bazı linklerde ise açılan sitelere kişisel bilgilerin girilmesi istenirken bazı durumlarda ise linke tıklamak kişisel bilgilere ulaşmak için yeterli olmaktadır. Üçüncü aşamada ise, Oltalama yöntemi ile elde edilen kişisel bilgiler kullanılarak tuzağa düşen kişi veya kurumların banka hesapları izinsiz olarak boşaltılır (Kör & Erdoğan, 2023).

3.6. Çek ve Senet Dolandırıcılığı

Çek senet dolandırıcılığı kötü niyetli kişilerin ödeme aracı olarak kullanılan çek ve senet gibi ticari belgelerin sahte olarak basılarak ya da usulsüz olarak kullanılarak karşı tarafı zarara uğrattığı bir dolandırıcılık türüdür (Yılmaz, 2015).

Türkiye'de sıkça karşılaşılan bu dolandırıcılık yöntemi, genellikle aşağıdaki yollarla gerçekleştirilir:

1. Karşılıksız Çek Verme

Dolandırıcı alışveriş ya da ticari işlem sırasında karşı tarafa ödeme aracı olarak çek verir. Ancak bu çekin karşılığı olan para bankada mevcut değildir. Çek nakde dönüştürülmek istendiğinde banka çekin karşılıksız olduğunu bildirir (Kendigelen, 2007)

2. Sahte Çek veya Senet Düzenleme

Bir banka veya kişiye aitmiş gibi sahte çek ya da senet basılır. Alıcı, evrakın sahte olduğunu tahsilat zamanı fark eder ve dolandırılmış olur.

3. Senet Üzerinde Tahrifat Yapma

Orijinal çek veya senet üzerinde oynama yapılarak borç miktarı artırılır ya da ödeme tarihi değiştirilebilir. Banka, kendisine sunulan çekin geçerliliğini kontrol etmekle yükümlüdür. Eğer çek sahte ise veya üzerindeki bilgiler sonradan değiştirilmişse, hesapta para olsa bile bankanın ödeme yapması mümkün değildir (Reisoğlu, 2011).

Bu tür dolandırıcılıklar, hem bireyleri hem şirketleri maddi zararlara uğratarak ciddi şekilde mağdur edebilir.

3.7. Online Alışveriş Dolandırıcılığı

İnternetin yaygınlaşması, erişimin kolaylaşması ve ucuzlaması insanların hayatlarında birçok alanda önemli bir yer tutmasında etkili olmuştur. Bu alanlardan birini de alışveriş oluşturmaktadır. İnternet üzerinden gerçekleştirilen ürün ve hizmet alım sürecini ifade eden online alışveriş ya da çevrim içi alışveriş, tüketicilere diledikleri an ve bulundukları yerden 7/24 alışveriş yapma olanağı sunmaktadır. Bu sistem sayesinde kullanıcılar, fiziksel mağazalara gitmeden ihtiyaçlarını karşılayabilmekte ve zamandan tasarruf edebilmektedir (Akdeniz & Dursun, 2021).

Online alışverişin tercih edilmesine neden olan bir çok avantajı bulunmaktadır (Dursun, 2016):

- Mağazaya gitmeye gerek kalmaz, zamandan tasarruf sağlar.
- Fiziki mağazalara kıyasla ürün fiyatları daha ekonomiktir.
- Ürünler kısa zamanda teslim edilir.
- İstenilen ürün hızlıca bulunabilir ayrıca daha fazla renk ve model seçeneği sunar
- Ürünle ilgili daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür.

Hızla yaygınlaşan online alışveriş ile birlikte bazı problemler ortaya çıkmıştır. Güvenlik konusu ön planda yer almakla birlikte, teknik altyapının yetersizliği, sipariş sürecinde oluşabilecek aksaklıklar ve müşteri ile firma arasındaki iletişim sorunları da önemli diğer etkenler arasında yer almaktadır (Çetin, 2020).

Avantajları yanında bazı dezavantajları da olan online alışverişin en büyük dezavantajı alışveriş sırasında kimlik ve kart bilgilerinin çalınması ve sipariş edilen ürünün gelmemesidir. İşte bu noktada ortaya online alışveriş dolandırıcılığı çıkmaktadır.

Online alışveriş dolandırıcılığının ortaya çıkma şekillerinden biri gizlilik ihlali sonucu kişisel bilgilerin ve kart bilgilerinin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi yoluyla yapılmaktadır. Burada dolandırıcılık faaliyeti girilen site üzerinden yapılabileceği gibi bilgisayara bulaşan zararlı yazılımlar aracılığıyla da yapılmış olabilir. Bu şekilde yapılan dolandırıcılık faaliyetleri hem finansal kayıplara sebep olmakta hem de kişinin itibarını zedelemektedir (Akdeniz & Dursun, 2021).

Online alışveriş dolandırıcılığında bir diğer yöntem sahte web sitelerinden yapılan alışverişler sonucu ortaya çıkmaktadır. Genellikle ürünün fiyatı uygun olduğu için tercih edilmektedir ancak mağdur ödemeyi yaptıktan sonra ürün kendisine teslim edilmemekte ayrıca kart bilgileri de çalınabilmektedir.

3.8. Sosyal Medya Dolandırıcılığı

Sosyal medyanın hayatımızda giderek daha fazla yer kaplaması, toplumsal yaşamda birçok alanın hızlı biçimde değişmesine neden olmaktadır. Bu platformlarda yapılan paylaşımlar ve kullanıcılarla etkileşimler, zaman zaman günlük yaşamı doğrudan etkileyebilecek bir güce ulaşmaktadır.

Sosyal medya platformları (Facebook, Instagram, X vb.) ve blog siteleri, sosyal mühendisler tarafından sıkça kullanılan tuzak alanlarıdır. Bu kişiler, sahte kimliklerle kullanıcılarla iletişime geçerek onları kandırmaya çalışır. Hedefledikleri bireylerin sosyal medya profillerinden; ilgi alanları, tatil planları, sık ziyaret ettikleri yerler ve aile bireyleri gibi özel bilgileri toplarlar. Elde ettikleri bu kişisel veriler sayesinde, kurbanı çok inandırıcı görünen sahte e-postalar gönderirler. Gönderilen e-postalar ya da mesajlar genellikle, fark edilmeden bir bağlantıya tıklanmasını ya da zararlı bir programın indirilmesini amaçlar. Böylece, kullanıcıya ait bilgiler çalınabilir veya bilgisayara zararlı yazılım bulaştırılabilir (Şahinaslan, Şahinaslan, & Raz, 2013).

Sosyal medya, dolandırıcılar tarafından sahte hesaplar aracılığıyla insanlara ulaşmak için kullanılabilir. Bu sahte profillerle kurulan güven ilişkisi sonrasında, dolandırıcılar çeşitli gerekçeler öne sürerek para talebinde bulunabilir. Bunun yanı sıra, kişilere telefonları üzerinden ödeme mesajları gönderilip, ne olduğu tam olarak açıklanmadan onaylamaları istenerek farkında olmadan borçlandırılmaları sağlanabilir. Bu tür yöntemler, bireylerin iradesi dışında maddi zarara uğramasına yol açmaktadır (Arklan & Rençber, 2020).

3.9. Borsa Dolandırıcılığı

Borsa dolandırıcılığı, yatırım yapmak isteyen bireyleri gerçek durumu yansıtmayan bilgilerle kandırarak haksız kazanç sağlamak amacı taşıyan ve yasal olmayan işlemler bütünüdür. Bu dolandırıcılık türü genellikle piyasada yanıltıcı bilgi yayarak hisse senedi fiyatlarının yapay olarak şişmesine ya da düşmesine yol açmak suretiyle ya da içeriden öğrenilen bilgilerin kötüye kullanılmasıyla gerçekleştirilir.

SPK'nın ikinci bölümüne bakıldığında sermaye piyasası suçları kapsamında borsayı etkileyen ve suç sayılan haller içerisinde Bilgi suistimali, piyasa dolandırıcılığı, Usulsüz halka arz ve izinsiz sermaye piyasası faaliyeti, Güveni kötüye kullanma ve sahtecilik suçlarının yer aldığı görülmektedir (6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 2012).

Bu suçlar içerisinde yer alan piyasa dolandırıcılığı suçu bir diğer adı manipülasyon, insanları kandırmak ve yanıltmak amacı taşımaktadır. SPK'da bu suçlar: "Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarına, fiyat değişimlerine, arz ve taleplerine ilişkin olarak yanlış veya yanıltıcı izlenim uyandırmak amacıyla alım satım yapmak, Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi vermek, söylenti çıkarmak, haber vermek, yorum yapmak veya rapor hazırlamak ya da bunları yaymak." Olarak ifade edilmiştir (6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 2012).

Borsada, arz edilen hisse senedi ile bu hisseye olan talebe bağlı olarak hisse senetlerinin fiyatlarının şekillenmesi borsanın doğal işleyiş sürecini oluşturur. Bu sürecin bilinçli olarak engellenmesi ise manipülasyon kavramını ifade etmektedir (Yıldırım 1996,).

Borsada manipülasyonun amacı, Bir hissenin fiyatını gerçeği yansıtmayan bir şekilde yapay olarak şişirmek ve insanları çeşitli şekillerde kandırarak bir hisse senedini almaya veya satmaya teşvik etmektir (Hisse Senedi Piyasalarında Manipülasyon, 2003:2)

Manipülasyonun tanımına ve amaçlarına bakıldığında üç amaç dikkat çekmektedir:

- Fiyatları yükselterek elde tutulan hisse senetlerini yüksek fiyatlarla elden çıkarmak.
- Fiyatları sabit tutmaya çalışarak değeri düşen hisseleri arzu edilen seviyeye getirmek.
- Fiyatları düşürerek satılan hisse senetlerini düşük fiyattan satın almak.

Borsada meydana gelen manipülasyon faaliyetleri, insanların borsaya duyduğu güveni azaltmakta, yatırım yapan kişi ve kuruluşların kararlarını olumsuz etkilemekte ve yatırımcıları başka alanlara yönlendirmektedir (Çalışkan, 2015). Yatırımcıları yanıltarak, onları kandırarak aldanmalarına sebep olan manipülasyon yatırımcıların haksız kayıplar yaşamasına sebep olmaktadır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Finansal dolandırıcılık kavramı ve günümüzde yaygın olarak karşılaşılan finansal dolandırıcılık türleri ele alınmış; teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin bu suç türlerinin çeşitlenmesi üzerindeki

etkisi incelenmiştir. Kredi kartı dolandırıcılığı, ponzi ve saadet zinciri sistemleri, internet bankacılığı dolandırıcılığı, kimlik hırsızlığı, ortalama saldırıları, çek ve senet dolandırıcılığı, online alışveriş dolandırıcılığı, sosyal medya dolandırıcılığı ve borsa dolandırıcılığı gibi yöntemlerin, bireyler ve finansal sistem üzerindeki olumsuz etkileri detaylı biçimde açıklanmıştır.

Finansal dolandırıcılık faaliyetlerinin yaygınlaşması, bireylerin yatırım kararlarını doğrudan etkilemektedir. Yatırımcılar, dolandırıcılık riski nedeniyle finansal piyasalara karşı temkinli yaklaşmakta, risk algıları artmakta ve bu durum yatırım davranışlarında değişimlere yol açmaktadır. Özellikle borsa dolandırıcılığı ve ponzi sistemleri gibi yüksek kazanç vaat eden sahte yatırım araçları, bireylerin yanlış yönlendirilmesine ve ciddi maddi kayıplar yaşamasına neden olmaktadır. Bu tür olumsuz deneyimler, yatırımcıların güvenini sarsmakta ve uzun vadede finansal piyasalara katılımın azalmasına yol açabilmektedir.

Çalışmada ele alınan dolandırıcılık türleri incelendiğinde, dolandırıcıların en çok bireylerin bilgi eksikliğinden, güven duygusundan ve hızlı kazanç elde etme isteğinden yararlandığı görülmektedir. Dijitalleşme ile birlikte dolandırıcılık faaliyetlerinin tespiti zorlaşmış, suçlar daha karmaşık ve sınır ötesi bir boyut kazanmıştır. Bu durum, yalnızca bireylerin değil, bankaların, finansal kuruluşların ve düzenleyici otoritelerin de daha etkin önlemler almasını zorunlu kılmaktadır.

Sonuç olarak, finansal dolandırıcılıkla mücadelede teknolojik güvenlik önlemlerinin artırılması kadar, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi de büyük önem taşımaktadır. Yatırımcıların bilinçli hareket etmesi, yatırım yapmadan önce yeterli araştırma yapması ve şüpheli durumlara karşı dikkatli olması, dolandırıcılık riskini azaltacaktır. Aynı zamanda kamu kurumları ve finansal kuruluşların denetim mekanizmalarını güçlendirmesi ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapması, finansal dolandırıcılığın bireylerin yatırım kararları üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

5. Kaynakça

- Akdeniz, P. C., & Dursun, Y. (2021). Çevrimiçi kimlik hırsızlığı korkusunun çevrimiçi gizlilik endişesi ve satın alma davranışına etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 60, 609–632. <https://doi.org/10.18070/erciyesuibd.981820>
- Aliyeva, B. (2016). “Bankacılık sisteminde internetin olumlu ve olumsuz yönleri”, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1): 237-252.
- Aliyeva, B. (2016). “Bankacılık sisteminde internetin olumlu ve olumsuz yönleri”, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1): 237-252.
- Arklan, Ü., & Rençber, H. (2020). *İllegalitenin kaçış alanı olarak sosyal medya*. In Ü. Arklan & H. Rençber (Eds.), *Dijital Dünyada Suç ve Sosyal Medya* (Bölüm 2, ss. 31–40). XYZ Yayınları.
- Bayam, Y. (2023). *Bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle dolandırıcılık* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). OpenAccess@İKU. <https://openaccess.iku.edu.tr/server/api/core/bitstreams/312cbdde-f9f4-42ac-b5f7-7964c6ca5f98/content>
- Bayzıt, T. (2022). *Evaluation of identity theft in terms of Turkish criminal law and comparative law*. Yükseköğretim Hukuk Fakültesi Dergisi, 19(2), 1-21. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2654136>
- Bilgen, M. (2009). İnternet Bankacılığında Kaynaklanan Zararlarda Bankaların Sorumlulukları. *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, 71: 78-97.
- Bulut, E. (2022). *From classic Ponzi entrepreneurship to digital Ponzi entrepreneurship: Similar tactics, different platforms*. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 14(26), 25-42. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2181735>
- Çalışkan, M. M. T. (2015). Manipulation on Borsa İstanbul: The profiles of the transaction prohibiteds between 2001–2013. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 169–186. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/203322>

- Çetin, S. (2020). *Müşterilerin online satış mecralarından algıladıkları risk ve bekledikleri fayda* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.
- Engin, N. (2024). *The art of deception: An analysis of social engineering tactics in financial fraud* (Unpublished master's thesis). Yeditepe University, Graduate School of Social Sciences, İstanbul, Turkey.
- Frunza, M. C. (2016). *Introduction to The Theories and Varieties of Modern Crime in Financial Markets*. Elsevier Inc.
- Kendigelen, A. (2007). *Çek Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.
- Kılıç, R. (2010). *Kredi kartı sahteciliği* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi). İstanbul.
- Kovacich, G. L. (2008). *Fighting Fraud: How to Establish and Manage an Anti-Fraud Program*. USA: Elsevier Academic Press
- Kör, H., & Erdoğa, M. (2023). *Oltalama saldırılarına yönelik bir araştırma*. In H. İş (Ed.), *Uluslararası Bilişim Kongresi (IIC 2023): Bildiriler kitabı* (s. 228). Batman Üniversitesi Yayınları. <https://earsiv.batman.edu.tr/items/940d2109-cc49-414d-a2c7-0bd1e4b54f1a>
- Özbay, E. (2007). *Finans sektöründe veri madenciliği ile dolandırıcılık tespiti* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Selçuk Üniversitesi Açık Erişim Arşivi. <https://acikerisim.selcuk.edu.tr/server/api/core/bitstreams/8701cb74-cf6a-496a-a497-cc10a104819b/content>
- Özker, U. (2021). *İçerik tabanlı oltalama saldırısı tespit sistemi* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi). İstanbul Kültür Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://openaccess.iku.edu.tr/server/api/core/bitstreams/7f887880-b92a-4e02-ad05-6a5ca61e5559/content>
- Özmerdivanlı, A. (2024). *Vaka İncelemeleriyle Finansal Manipülasyonlar. Bölüm 2: Bernie Madoff Ponzi Şeması*. Özgür Yayınları. <https://www.ozgur yayinlari.com/site/catalog/view/483/2236/5195>
- Öztürk, M. F. (2019). *Hukuki açıdan internet bankacılığı. Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(11). https://www.ekosad.net/FileUpload/ep939088/File/32_fatih_ozturk.pdf
- Reisoğlu, Seza. *Çek Hukuku*. Ankara: Yazarın Kendi Yayınevi, 2011.
- Riverbend Wealth Management. (2025). *Common types of financial scams*. <https://riverbendwealthmanagement.com/common-types-of-financial-scams/>
- Salam A. F. / Dai Hua/ Wang Lei, "Online Users' Identity Theft and Coping Strategies, Attribution and Sense of Urgency: A Non-Linear Quadratic Effect Assessment", *Information Systems Frontiers*, Springer Media, October 2021, s. 1-20.
- SPK, (2003) "Hisse Senedi Piyasalarında Manipülasyon" SPK Raporu.
- Şahinaslan, Ö., Şahinaslan, E., & Raz, M. (2013). "Eğitim Kurumlarına Yönelik Sızma Test Metodolojisi.
- Tunay, M. (2024). *Dolandırıcılık girişimleri ve dolandırıcılıktan korunma yöntemleri*. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3817878>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2012). *6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu* (Kanun No. 6362, KabulTarihi:6Aralık2012). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6362&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı. (t.y.). *Deney Raporunun Yazılışı ve Ölçme Deneyi*. Deneyap. <https://cdn.deneyap.org/media/upload/userFormUpload/Q1xGeorh6vnmMvaDT9rCzWPkKdEp2N4t.pdf>

Yıldırım, A., 1996. Borsada dördüncü perde. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Yılmaz Dursun, E. (2016). *Tüketicilerin online alışveriş davranışını etkileyen faktörler* (Yüksek lisans tezi, Avrasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, A. (2015, Aralık 13). *Türkiye’deki dolandırıcılık tipleri: Dolandırıcılık olaylarının kategorik tasnifi ve yapılaş şekilleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.*
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/40916048/Dolandiricilik_Tipolojileri_YILMAZ_31122015-libre.pdf

Bölüm 6: Karbon Fiyatlandırma Araçları: Emisyon Ticareti, Karbon Vergisi ve SKDM

Emre ÖZÜBAL ¹

Özet

İklim, dünya ekosisteminin en büyük bileşenidir. Sınırsız ihtiyaçların karşılanması için insan faaliyetlerinin neden olduğu fosil yakıt kullanımı, ekolojik sistemin kirlenmesine ve atmosfere bırakılan sera gazı miktarının artmasına neden olmuş ve küresel ısınmayı hızlandırmıştır. Ortaya çıkan bu durum, dünya yaşamının sürdürülebilirliğini devam ettirmek için dünya devletlerini bazı ortak önlemler almaya yönlendirmiştir. İlk olarak 1992 yılında Brezilya'nın Rio kentinde toplanan devletlerce dile getirilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmış 1994 yılında da yürürlüğe girmiş, 2005 yılında Kyoto Protokolü oluşturulmuş ve her ülkenin kendi belirlediği oranda katkı sunmasını sağlamak için 2016 yılında da Paris İklim Anlaşmasını imzalamıştır. Böylelikle her ülke kendi gönüllü ulusal katkı beyanlarıyla sürece dahil edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de kendi ulusal katkı beyanını sunarak 2053 yılına kadar sıfır emisyon hedefini benimsemiştir. Yapılan anlaşmalar neticesinde sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması için bazı uygulamalar devreye sokulmuştur. Bunlardan en önemlisi karbon fiyatlandırması olup iki temel uygulamaya dayanmaktadır. İlki Emisyon Ticaret Sistemi, diğeri karbon vergisidir. Ayrıca karbon kaçaklarını engellemek, rekabeti güçlendirmek karbon fiyatlandırma politikası henüz yapmayan ülkelere üretim kaymasının önüne geçmek için Avrupa Birliği içerisinde Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması devreye sokulmuştur. Alınan onca tedbire rağmen 2024 yılında Birleşmiş Milletlerin yayımladığı Emisyon Açığı raporuna göre dünya sıcaklık artışının 1,50C seviyesinde sınırlama konusunda geri kaldığı ve bu hedefin yakın zamanda geçersiz olacağı ve 2025 Kasım ayında Brezilya'da yapılacak İklim Değişikliği Konferansında revize edileceği, daha sert önlemlerin alınacağı, aksi halde küresel ısınmanın kontrol edilemez boyuta ulaşacağı belirtiliyor.

Anahtar Kelimeler: Karbon fiyatlandırma, Karbon Vergisi, Emisyon Ticaret sistemi, Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM)

1. Giriş

Bu çalışmada, küresel iklim değişikliğinin başlıca sebebi olan sera gazı emisyonlarının sebep olduğu küresel ısınmanın azaltılması ve sürdürülebilir ekonominin devamıyla birlikte canlı yaşamına etkilerinin önüne geçilmesi amacıyla hangi tedbirlerin alınacağı, dünya devletlerinin hangi aşamada yer aldığı ve Türkiye'nin bu çalışmalarda hangi konumda olduğu araştırılmıştır. Olaylara bütünsel bir bakış açısıyla bakmak ve bilgiye hızlı ulaşma konusunda bu çalışma okuyucu açısından önemli bir kaynak

¹ Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: emreozubal@gmail.com

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü "Karbon Fiyatlandırmasının (Vergi Uygulamalarının) İşletmenin Finansal Performansına Etkisi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

teşkil etmektedir. Bu çalışmada fosil yakıt kullanımının küresel düzeyde etkilediği iklim değişikliği ve bunun önüne geçebilmek için dünya devletlerinin önlemlerinin görüldüğü Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü, Paris İklim Anlaşması, Emisyon Ticaret Sistemi, Karbon Fiyatlandırması ve uygulamaların sonuçları üzerinde durulmuştur.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. İklim ve Canlı Yaşamı

İklim, dünyanın bir bölgesinde uzun zaman diliminde yaşanan, gözlemlenen hava olaylarının genel adıdır (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2025). Canlıların yaşamının şekillenmesinde iklimin etkisi büyük öneme sahiptir. Varoluştan bugüne canlılar yaşam koşullarının iyi olduğu coğrafyaları tercih etmiş, yaşamı olumsuz etkileyecek doğa olaylarına karşı hep bir arayış içinde olmuştur. Bu arayışın baş aktörü olan insan gelişen teknoloji, artan nüfus ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeni üretim ve enerji yolları aramış, ihtiyaçlarını giderme noktasında her geçen gün daha da fazla çevresel imkanları tüketmiş ve doğaya iz bırakmıştır. Üretimde enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla fosil yakıtların yaygın kullanımı çeşitli çevre kirliliğiyle birlikte iklimin önemli ölçüde değişmesine, dünyada küresel ısınmaya neden olmuştur. Bu durumun etkilerini azaltmak, sürdürülebilir bir çevreyle birlikte sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla ülkeler, kanunlarda değişiklikler yaparak tedbir almak durumunda kalmıştır.

2.2. İklim Değişikliği ve Küresel Isınma

Doğa olaylarının ve iklimin şekillenmesinde önemli rol oynayan ve dünyayı saran atmosferin yapısında, zaman içerisinde ortaya çıkan çeşitli insan faaliyetleri nedeniyle bozulmalar meydana gelmiş ve bunun sonucunda da yerküredeki hava olaylarında değişimler olmuştur. Bütün canlıların yaşamını etkileyen değişen hava olaylarına iklim değişikliği denir. Bu değişim hava sıcaklığının artmasına, iklim olaylarının bozulmasına, canlı ekosisteminin değişmesine ve yaşamın zorlaşmasına sebep olduğu için etkinin en aza indirilmesi amacıyla devletler çeşitli önlemler almaya yönelmiştir (Esringü vd., 2021).

Dünya ısısının küresel ölçekte artması, ozon tabakasının yer küreye yakın olan bölgelerinde doğal ve doğal olmayan etkiler dolayısıyla artması olarak açıklanabilir. Başka bir deyişle dünya ısısının genel olarak artması küresel ısınma olarak adlandırılır (Seçkin vd., 2005).

Güneşten gelen ışınların belli bir kısmının yer yüzünde kalmasını sağlayarak dünyanın ısısının yaşanabilir durumda kalmasını sağlayan ozon tabakasında, doğal yollarla atmosferde bulunan sera gazlarının insan faktörü dolayısıyla salınımı artmış ve ozon tabakasındaki bu artış güneşten gelen ışınların doğal yollarla sönmülmesini zorlaştırmış, küresel ısınmaya sebep olmuştur (Hekimoğlu vd., 2008).

Atmosferde miktarı artan sera gazlarının yaratacağı iklimsel değişiklik sonucunda yağışların artması, sıcaklıkların artması, buzulların erimesi gibi doğa olayları beklenmektedir. Yapılan meteorolojik modellemelerde yüzey sıcaklığının 2100 yılına kadar 2-4,5°C artacağı tahmin edilmektedir. Küresel sıcaklığın artması sonucunda hava olaylarının değişeceği, kara ve deniz buzullarının eriyeceği, deniz seviyesinin yükseleceği, sıcak hava olaylarının, şiddetli yağışların olacağı ön görülmektedir. Bütün bunlar sosyo-ekonomik yapıyı olumsuz yönde etkileyecek ve insanların yaşam alanlarının daha da kısıtlanmasına sebep olacaktır (Türkeş, 2008).

2.3. Küresel Isınma ve İklim Değişikliğinin Uluslararası Boyutu

Artan dünya nüfusu, gelişen teknoloji ve ihtiyaçların çoğalması sonucu, daha fazla üretim için kullanılan fosil enerji kaynakları yer kürenin küresel ısısının artmasına neden olmuş, bunun sonucunda da iklimde meydana gelen değişimin önüne geçmek için devletler başlarda yerel olarak önlemler almışlardır. Yapılan çalışmalar sonucunda küresel ısınma ve iklim değişikliğinin yerel bazda önüne geçilemeyeceği anlaşılmış ve dünya devletlerinin ortak bir problemi olduğuna dair izlenim oluşmuştur. Yerel boyuttan küresel boyuta taşınan sorun için 1992 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmış, 2005 yılında Kyoto Protokolü devreye sokulmuş ve 2016 yılında Paris Anlaşması yürürlüğe girmiştir (Selçuk, 2023).

2.3.1. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

Brezilya'nın Rio De Janeiro kentinde 1992 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma konferansında ilk olarak dile getirilmiş ve imzalanarak 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ile insan faaliyetleri sonucunda atmosfere bırakılan sera gazlarının iklimi olumsuz etkilemesinin önüne geçerek bu gazların belirli bir düzeyde tutulması amaçlanmıştır (Özlem ve Kılıç, 2006).

Bu sözleşme imza atan ülkelerin taahhütlerinden oluşmaktadır. Sözleşmenin 4.maddesi gelişmiş ülkeler ile EK-1 listesinde bulunan diğer ülkelerin atmosfere salacağı sera gazlarının miktarına yönelik yükümlülükleri açıklamaktadır. Ayrıca gelişmiş ülkeler ile EK-2 de yer alan diğer ülkelerin maddi katkılarına değinmektedir (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2025).

21 Mart 1994'te yürürlüğe giren ve hali hazırda 198 ülkenin taraf olduğu evrensel sözleşmenin asıl amacı küresel ısınma ve sonucunda oluşacak iklimsel değişime insan müdahalesini en aza indirmektir. Bu sayede dünya ekolojik dengesi doğal yollarla meydana gelecek iklimsel değişime ayak uyduracak, doğal yaşamın dengesi korunacak ve sürdürülebilir bir ekonomik gelişim sağlanmış olacaktır. Sözleşme, sanayinin gelişmesinden bugüne sera gazı emisyonlarının çoğunluğunun kaynağı olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) üye ve EK-1 ülkeleri olarak tanımlanan ülkelerin 2000 yılına kadar, atmosfere salınan sera gazı emisyonlarını 1990 yılındaki seviyelere indirmelerini taahhüt etmelerini sağlıyor. Bu ülkeler iklim değişikliği önleme yönünde aldıkları önlemler ve izledikleri yol ile ilgili düzenli rapor vermek zorundadır. Ayrıca 1990 yılı ve ileriki yıllara ilişkin sera gazı emisyonları da raporlaştırarak vermek zorundadır. Sanayileşmemiş yani EK-1 listesi dışında kalan ülkeler ise iklim değişikliği ve buna karşın aldıkları önlemler hakkında raporu daha genel ve EK-1 ülkelerine oranla daha az yapmak durumundadır (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 2025).

Milletler arası en fazla katılımın sağlandığı anlaşma olarak göze çarpmaktadır. Türkiye bu sözleşmeye taraf olmadan önce 2001/2 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu oluşturmuştur. Bu kurul 2013/11 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu ismini almıştır (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2025). Türkiye bu sözleşmeye 2004 yılında dahil olarak sera gazlarının salınımı sonucunda dünya sıcaklığının artmasına karşı alınacak önlemlerde dünya ülkeleriyle eş güdüm içinde hareket etmeye başlamıştır. Özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz iklim kuşağının bu ısı artışından fazla etkileneceği, 2100 yılına kadar sıcaklığın artacağı, bunun sonucunda da yağışların azalacağı ve kuraklık olacağı ön görülmektedir (Kızılelma vd., 2015).

2.3.2. Kyoto Protokolü

Japonya'nın Kyoto şehrinde görüşülen, iklim değişikliğiyle başa çıkma hususunda hangi adımların atılacağını belirten, 1997 yılında kabul edilen ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü sera gazı emisyonlarının hangi oranda azaltılacağı, bu hedeflere ulaşmak için hangi mekanizmaların devreye sokulacağı ve istenilen standartlara ulaşılamaması sonucunda hangi yaptırımların uygulanacağını belirten Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin devamı niteliğinde bir çevre sözleşmesidir.

Kyoto Protokolü'nde ülkeler ekonomik büyüklük ve sanayileşme durumlarına göre EK-1 ve EK-2 ülkeleri diye sınıflara ayrılmıştır. EK-1 ülkeleri gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeleri bünyesinde bulundururken EK-2 ülkeleri gelişmiş ve zengin ülkeleri kapsamaktadır. Anlaşma kapsamında hem EK-1 hem de EK-2 sınıfında yer alan ülkeler EK-1 yükümlülüklerinin haricinde gelişmekte olan ülkelere bu olaylarla mücadele kapsamında ekonomik ve teknolojik destek sağlamakla yükümlendirilmişlerdir. EK-1 listesinde yer alan ve 2008-2012 yıllarını (ilk taahhüt dönemi) arasını kapsayan sera gazı emisyonlarını 1990 yılı seviyesinin ortalama %5 daha altına çekmeyi taahhüt eden ülkeler EK-B olarak yeniden sınıflandırılmıştır. Protokolün yürürlüğe girmesi için en az 55 ülkenin kabul etmesi ve bu ülkelerin atmosfere yaptığı karbon salınımlarının toplamının dünyadaki tüm ülkelerin karbon salınımlarının en az %55'ine tekabül etmesi gerekmektedir. Rusya'nın 2005 yılında Kyoto Protokolü'nü imzalaması, karbon salınım değerinin %61'e ulaşmasıyla anlaşma yürürlüğe geçmiştir (Temel, 2018).

2012 yılında Katar'ın Doha kentinde Kyoto Protokolü'nün 2012-2020 yıllarını kapsayan ikinci

taahhüt dönemi olan Doha Değişikliği kabul edilmiştir. Değişikliğin kabul edilmesi için 144 ülkenin imzalaması gerekirken 147 ülke katılım sağlamış 31 Aralık 2020'de değişiklik yürürlüğe girmiştir.

Sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeler ikinci taahhüt dönemi olan 2012-2020 yılları arasını kapsayan 8 yıllık zaman diliminde toplam sera gazı salınımını 1990 yılındakine oranla %18 daha azaltmayı taahhüt etmişlerdir (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 2025).

Gelişmiş sanayiye sahip EK-1 ülkelerine sera gazı emisyonlarını hangi oranda azaltması gerektiğini belirten ilk sözleşmedir. Türkiye 26 Ağustos 2009 tarihinde bu protokole taraf olmuştur. Kyoto Protokolü ilk ortaya çıktığında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)'ne henüz taraf olmayan Türkiye, gelişmiş ülkelerin içinde bulunduğu EK 1 nolu listede yer alan ülkelerin sera gazı emisyonlarını ne ölçüde azaltacağını ve bunun sonucunda karşılaşacakları yükümlülüklerin açıklandığı protokolün EK-B listesine girmemiştir. Bunun sonucunda da Türkiye herhangi bir sayısal azaltma taahhüdünde bulunmadığı için Kyoto Protokolü'nün 2012-2020 yılları arasını kapsayan ikinci taahhüt ve yükümlülük dönemi olan Doha Değişiklikleri kapsamında yer almamaktadır. Türkiye açısından Doha Değişikliği 2017 yılında kabul edilmiştir (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2025).

2.3.3. Paris İklim Anlaşması

Paris İklim Anlaşması iklim değişikliği hususunda diğer anlaşmalardan farklı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayan uluslararası bir anlaşma olarak öne çıkmaktadır. Kyoto Protokolü'nün 2020 yılında sona erecek olması nedeniyle iklim değişikliğiyle ilgili mücadele sürecinin devamı noktasında yeni bir anlaşma ihtiyacı doğmuştur. 196 ülkenin katılımıyla 2015 yılında Paris'te düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansında kabul edilmiş ve 2016 yılında yürürlüğe girmiştir (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 2025).

Paris Anlaşması'nda hedeflenen, dünya sıcaklık artışının sanayileşme öncesi dönemi artışı olan 2°C'nin altında tutup 1,5°C seviyelerine indirmektir. Bunun yapılabilmesi için fosil yakıt kullanımından uzaklaşıp yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını artırmaktan geçmektedir. Anlaşmayla ülkeler ulusal katkı beyanı vererek kendi bünyesinde ne kadar azaltım yapabileceğini bildirmektedir. Burada amaç gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltma konusunda sürece katılımını sağlamaktır. Ülkelerin sorumluluklarının belirlenmesinde ve izlenmesinde aşağıdan yukarı(bottom-up) ve yukarıdan aşağı(top-down) yöntemi benimsenmiştir. Anlaşmayı imzalayan ülkelerin ulusal düzeyde kendi belirledikleri ve gönüllülük esasına göre, bağlayıcılığı bulunmayan hedeflerinin oluşturduğu ulusal katkıları bu anlaşmaya aşağıdan yukarı, beyan edilen ulusal katkılarının ne düzeyde gerçekleştiğinin raporlanması ve izlenmesi yukarıdan aşağı özelliği kazandırmaktadır. Bu anlaşma esasında vaat ve izleme sistemi üzerine inşa edilmiştir (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2025).

Anlaşmanın ilk hedefinin yakalanması dünya iklimi açısından büyük önem arz etmektedir. Hedeflenen 1,5°C seviyesi yakalanamazsa dünyada nem oranının yoğun olduğu yerlerde sıcaklıkların aşırı artacağı ve çok kurak yerlerde ise nem oranı yüksek olan yerlere nispeten daha az artacağı düşünülmektedir (Türkeş, 2021).

Anlaşmanın hedeflerinden birisi de “ortak ama farklılaştırılmış sorumluluk” ilkesiyle anlaşmaya imza atan tüm ülkelerin sorumluluk almasını sağlamaktır. Anlaşmaya imza atan ülkeler hedeflerini kendilerinin belirlediği “Niyet Edilen Ulusal Katkı (INDC)” payı hedefine ulaşmalıdır. Bu süreci her beş yıllık periyotta hedeflere ulaşma durumu açısından rapor ederek değerlendireceklerdir.

Sözleşmenin önemli noktalarından birisi de sanayi ülkelerinin gelişmekte olan ülkelerin süreçte hedeflenen katkı beyanlarını gerçekleştirebilmeleri için finansal, teknolojik destek sağlamayı taahhüt etmeleridir. Ayrıca kurulan destekleme kredisi sistemiyle daha az gelişmiş ülkelere de karşılıksız finansal ve teknolojik destek sunmayı kabul etmişlerdir (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 2025).

Birleşmiş Milletler'in Ekim 2024'te yayımladığı Emisyon Açığı raporuna göre dünya sıcaklığındaki hedeflenen ısı artışı olan 1,5°C seviyesine ulaşma konusunda geri kalındığı ve bu hedefin yakın zamanda geçersiz olacağı belirtiliyor. Ülkelerin kendi hedeflerinin olduğu sera gazı emisyonlarını ne ölçüde azaltacaklarının söylendiği ulusal katkı beyanlarının Kasım 2025'te Brezilya'da yapılacak

olan Birleşmiş Milletler İklim Konferansında (COP30) revize etmeleri ve bu konuda daha ciddi adımlar atmaları gerekliliği vurgulanacak olup aksi taktirde dünya sıcaklığının önümüzdeki yüz yıl için 2,6-3,1°C artışa sebep olacağı ve dünya yaşamının insanlar açısından zorlaşacağı belirtilmektedir. Hedeflenen 1,5°C seviyesine ulaşmak için sera gazı emisyonlarının 2030 yılına kadar %42, 2035 yılına kadar %57 oranında azaltılması gerekmektedir (UNEP, 2024).

Türkiye sera gazı emisyonlarının düşürülmesi için yapacağı yatırımlara ekonomik ve teknolojik yönden destek olunmasını istemiş, kabul edilmesi sonucunda 2015 yılında Paris Anlaşmasını kabul etmiştir. 2016 yılında da gelişmekte olan ülke kategorisinde olduğunu söyleyerek anlaşmayı imzalamıştır. Paris Anlaşması 2021 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmış ve ulusal katkı beyanıyla 2053 yılına kadar net sıfır emisyon hedefini açıklanmıştır (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2025).

Dünya sera gazı emisyonlarının çoğunluğundan sorumlu olan Amerika Birleşik Devletleri yeni devlet başkanını seçmesiyle birlikte politika değişikliğine gitti. İlk kez başkan seçildiği dönemde Donald Trump anlaşmadan çekilmiş, 2021 yılındaki seçimde yeni başkan seçilen Joe Biden yeniden anlaşmayı onaylayarak topluluğa katılmıştır. Ancak Ocak 2025 tarihinde yapılan ABD seçimlerinde ikinci kez başkan seçilen Donald Trump, Paris anlaşmasının haksız ve tek taraflı olarak ülke ekonomisine yükler yüklediğini, dünya sera gazının büyük çoğunluğunda etkisi olan Çin'in ise kirletmeye devam ettiğini söyleyerek anlaşmadan tekrar çekildiğini ilan etti. Henüz onaylanmayan anlaşmadan çekilme durumunun bir yılı bulabileceği belirtilmektedir (Perez ve Waldholz, 2025).

3. Sera Gazı Emisyonlarının Azaltılmasında Dünya'daki Uygulamalar: Karbon Fiyatlandırması

3.1. Karbon fiyatlandırması

İhtiyaçlardaki ve üretimdeki artışlar paralelinde enerji tüketimini de etkilemektedir. Enerjide kullanılan fosil yakıtlar sera gazı salınımları küresel ölçekte iklimi etkilemekte bu da dünya ısısının artmasına dolayısıyla doğal yaşam döngüsünün zarar görmesine neden olmaktadır. Fosil yakıtlar nedeniyle artan karbon salınımını azaltmak için alınacak önlemler doğrudan doğruya işletmelerin finansal yapısını etkilemekte, bu durum da çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Çevreye zarar vermeden global ticaretin etkilenmemesi ve aynı zamanda işletmelerin finansal yapılarının zarar görmemesi adına atılacak adımlar doğru belirlenmelidir.

Karbon salınımını asgariye indirmek için uygulanması amaçlanan karbon fiyatlandırma politikası gerek yasal süreçte gerekse üretim sürecinde işletmelere bazı yükümlülükler getirmektedir. Özellikle ihracat/ithalat kapasitesi yüksek olan işletmelerin bu durumdan etkilenmesi muhtemel olup rakip firmalarla rekabete girebilmesi açısından bu yükümlülükleri yerine getirmeleri önem arz etmektedir.

2015 yılında imzalanan ve Türkiye'nin de taraf olduğu Paris İklim Antlaşması kapsamında dünya sıcaklığının artışını 2°C ile sınırlandırmak, olabildiğince 1,5°C düzeylerine indirmek amaçlanmaktadır. Buna ek olarak Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatı oluşturulmuş ve 2050 yılına kadar Avrupa'da sıfır karbon salınımı amaçlanmış ve bu bağlamda alınacak önlemlerin başında karbon fiyatlandırması (Karbon Vergisi ve Emisyon Ticaret Sistemi) gelmektedir.

Karbon fiyatlandırması; Dünya Bankasının 2021-2025 yılları arasını kapsayan İklim Değişikliği Eylem Planına göre, küresel çapta iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında ciddi öneme sahiptir. Bu uygulama karbon emisyonunu azaltmak için ülkeleri harekete geçirecek ve daha çevreci yatırımlara yönlendirerek gelir elde etmelerini sağlayacaktır. Karbon fiyatlandırması her ülkenin koşullarına göre değişmekle birlikte tek başına yeterli bir uygulama olmayacak, iklim değişikliğiyle başa çıkmada alınacak önlemlerin bir parçası olacaktır. Dünya ülkeleri her geçen gün karbon fiyatlandırmasıyla ilgili uygulamaları devreye sokmaktadır; ancak karbon fiyatlandırması mekanizması hedeflenen ulusal ve uluslararası iklim değişikliğiyle mücadele programına yeterli desteği sağlamamaktadır. Karbon fiyatlandırması, çevreye verilen zararın maliyetini kirletene yükleyerek ilgili mekanizmaların çevreye verdiği zararı düşürme ya da ortadan kaldırma konusunda yeni alanlara yönelmesini sağlar. Kimin ne kadar karbon salınımı yaptığını, ne kadar azaltım yapması gerektiğini söylemekten ziyade ödeyeceği karbon vergisiyle salınımın azaltılması gerektiğini ya da aynı şekilde çevreye zarar verip vermemesi gerektiğini düşünmeye sevk eder. Bu uygulamayla daha yenilikçi teknoloji kullanılması ve pazar

değişimi teşvik edilerek sürdürülebilir ekonomi tarafında yeni uygulamaların hayata geçirilmesi sağlanmış olacaktır (World Bank Group, 2025).

World Bank (2024), düzenlediği Karbon piyasaları durumu ve eğilimi raporunda; Karbon fiyatlandırmasının özellikle gelişmekte olan ülkelerin alacağı tedbirlerin finansman kaynağının sağlanmasında önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Bunun sağlanabilmesi için ulusal düzeyde dünyayla entegre olacak şekilde yasal düzenlemelerin ve finansal desteklemelerin hayata geçirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Bu piyasaların ölçeklenmesinin önünde ulusal katkı taahhütlerinin yerine getirilememesi, uluslararası karbon piyasası standardının oluşturulamaması, karbon kredilerinde hukuksal boşlukların olması ve piyasaların henüz ön hazırlığının olmaması engel olarak gösterilmektedir. Paris anlaşmasının 6. Maddesi uyarınca uluslararası düzeyde bütünlüğün artırılması amaçlanmaktadır. Piyasalara olan güvenin zayıflığı ülkelerin gönüllü bir şekilde karbon piyasasına katılımını engellemekte ve bunun sonucunda da 2023 yılı itibarıyla karbon piyasası büyüklüğünün 1,87 milyar dolardan 723 milyon dolara düştüğü belirtilmektedir. Karbon kredilerinde uluslararası farklılıkların olması, yasal düzenlemelerin yetersizliği, karbon kredilerinin hukuksal belirsizliği, küresel düzeyde alt yapı ve teknolojik entegrasyonun oluşturulmamış olması da sistemin sağlıklı çalışmasının önüne geçmektedir. Rapor, karbon piyasasının standart bir zemine oturtulması için ulusal politikaların oluşturulmasını belirtiyor. Karbon kredilerinin yasal olarak düzenlenmesi bu enstrümanın kullanımını kolaylaştıracağı ve yatırımcının güvenini artıracığı vurgulanıyor. Sürecin entegre çalışmaması, izleme ve raporlaştırmayı zorlaştırdığı ve güven sorunu yarattığı belirtiliyor. Raporda şirketler karbon piyasalarına kalite odaklı bir ilgi oluştuğunu ve teknoloji bazlı karbon salınım azaltma projelerinin daha talep gördüğü belirtiliyor. Karbon piyasalarındaki karşılaşılabilecek olumsuzlukların giderilmesi için sigorta ve derecelendirme gibi enstrümanların geliştirildiği ve bunların daha amacına uygun kullanılması gerektiği aksi durumda artacak olan maliyetler sonucunda finansman sağlama sıkıntısının ortaya çıkabileceği vurgulanıyor.

3.1.1. Emisyon Ticaret Sistemi

İlk olarak 2005 yılında kurulan Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi (AB ETS) ile kirlitenin sera gazı emisyonlarını ödemesini gerektiren Emisyon Ticaret Sistemi “üst sınır ve ticaret” mantığıyla çalışmaktadır. Üst sınır sistem içerisindeki işletmenin karbon salınımında verilen iznin sınırını ifade etmektedir. Zaman içerisinde üst sınır aşağı çekilerek Avrupa Birliği içerisindeki sera gazları salınımının azaltılması amaçlanmaktadır. AB ETS, sınırları içerisindeki elektrik ve sanayi şirketlerinin emisyonlarının Kyoto Protokolünün imzalandığı 2005 seviyesine göre %47 oranda azaltmayı başarmıştır. Emisyon Ticaret Sistemi sınırı 1 tahsis 1 ton C₂O(karbondioksit) karbon salınım hakkını ifade etmektedir. Açık artırma yoluyla bu izinler satın alınabileceği gibi bazı üretim işletmelerine henüz ücretsiz salınım hakkı tanınmaktadır. İzin sınırları azaldıkça izin arzı da düşecektir. Şirketler ayrıca aralarında tahsisat takası da yapabileceklerdir. Eğer bir şirket kendisine belirlenen üst sınırın altında karbon salınımı yapmışsa artan tahsisatı satabildiği gibi gelecek yıllarda kullanmak üzere birlik sicilinde saklayabilmektedir. Bu sisteme dahil olan şirketler her yıl emisyonlarını düzenli olarak izleyerek rapor haline getirmeli, her karbon salınımı için gerekli izinleri sağlamalıdır. Aksi halde ciddi finansal cezalarla karşı karşıya kalacaklardır. Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi 2013 yılından bugüne kadar yaklaşık 175 milyar avro para toplamış bulunmaktadır (Avrupa Birliği, 2025).

Tablo 1. Emisyon Ticaret Sistemi Örnek Tablo

Karbon Fiyatlandırma Durumu	İşletme	Emisyon Miktarı(Ton)	Emisyon Fazla/Az	Emisyon Azaltım Maliyeti	Karbon Ticareti
Sınırlama yok	A işletmesi	100	30 ton fazla	Yüksek	Yok
	B işletmesi	100	30 ton fazla	Yüksek	Yok

Sınırlama ve Ticaret(%30 karbon sınırlaması)	A işletmesi	90	Hedeyten 20 ton fazla	Yüksek	B tesisinden 20 ton karbon izni satın alır alır.
	B işletmesi	50	Hedeyten 20 ton az	Düşük	Sınırlama sonrası elde ettiği 20 ton karbon iznini A tesisine satar.

ETS’de her şirketin belirli bir karbon salınım hakkı bulunmaktadır. Bu bağlamda Emisyon Ticaret Sistemi, dahil olan işletmelere verilen karbon salınım üst sınırından artan kısmın ihtiyacı olan işletmelere satılmasıyla oluşan sistemi ifade etmektedir. Yani işletmeler bu sistemle kendi aralarında kullanmadıkları karbon salınım kotasının alım ve satımını gerçekleştirebilmektedir. Bu sistem sanayisi gelişmiş ülkelere karbon salınımında sınırlama getirmiş, aşılması durumunda kirleten öder ilkesi gereğince Birleşmiş Milletler iklim fonuna belirlenen ücretin yatırılmasını gerektirmiştir. Ödenecek bu ücret ETS’den sağlanacaktır. Almanya, İngiltere, Fransa, Avusturya, ABD, Japonya gibi ülkeler ETS’yi uygulamaya başlayan ilk ülkelerdendir. Birçok ülke kendi ulusal emisyon ticaret sistemini 2020 yılında kurmaya başlamış olup Türkiye de kendi ETS’sini kuran ülkeler konumundadır (Casem, 2023).

Dünya bankasının 2024 yılı verilerine göre 89 ülke/bölge karbon fiyatlandırması uygulamakta, uygulanan emisyon ticaret sistemi küresel emisyon pazarının 12.8 GtCO₂e ile %24’ünü kapsamaktadır. Bu oranın %19’u ETS, %6’lık kısmı ise karbon vergisinden oluşmaktadır. Vergi uygulayan ülkelerde fiyat aralığı ton başına \$0,46 ile 167\$ arasında değişmektedir. 2023 yılında ETS’lerden 75 milyar ABD doları, karbon vergilerinden 29 milyar ABD doları toplam 104 milyar ABD doları gelir elde edilmiştir (Wordbank,2024).

3.1.2. Karbon Vergisi

Karbon vergisi, karbon fiyatlandırmasının bir yolu olun ve çevresel kirliliğe sebep olanın ödediği bir vergidir. Fiyatının uluslararası pazarda olduğu ve havaya salınan karbon emisyonu üzerinden alınan tüketim vergisidir (Kovancılar, 2001).

Enerji elde etmede kullanılan, küresel ısınmaya ve çevresel sorunlara sebep olan fosil yakıtların atmosfere saldıgı karbon emisyonuyla orantılı olarak vergilendirmesi sağlanır. Karbon ayak izi; faaliyeti sonucunda atmosfere, kişi ya da kuruluş tarafından direkt ya da endirekt olarak salınan sera gazı emisyonlarını anlatmada kullanılan bir terimdir. Bu vergi kirletenin ödediği vergi olarak literatüre geçmiştir (Göğüsdere, 2024).

Bu vergi; üretilen, tüketilen veya ithal edilen ürünlerin sera gazı emisyonlarının azaltılması için ulusal ve uluslararası düzeyde getirilen bir vergilendirmedir. Bu sayede doğaya verilecek zararın bedeli kirletene yansıtılacak ve kişi ya da kurumların daha çevre dostu uygulamalara yönelmesi sağlanacaktır. Bu verginin gündeme gelmesinde dünyada her geçen gün artan çevre sorunları, küresel ısınma, iklimsel değişim gibi olayların daha belirgin olarak hissedilmesi etkili olmuştur. 90’lı yıllarda çevre vergileri arasında gündeme gelmiş ve 2005 yılından itibaren Avrupa Birliği öncülüğünde uygulamaya başlanmıştır. Karbon vergisini, dünya genelinde birçok ülke hali hazırda uygularken bazı ülkelere çalışmalarını tamamlamak üzeredir.

Temel amacı sera gazı emisyonlarını azaltmak ve içeriğinde fazla karbon emisyonu barındıran ürünleri vergilendirmektir. Bu yönüyle çevresel etki azaltılıp sürdürülebilir bir iklim ve üretim politikası amaçlanmaktadır (Aşan, 2023).

3.1.3. Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması

Avrupa Birliği'nin hedeflenen sera gazı emisyon oranına ulaşmak için getirdiği karbon fiyatlandırma sisteminin önemli bileşenlerinden birisi de Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasıdır. Bu sistemi getirmekteki temel amaç sürdürülebilir çevre ve üretime dönüşümde Avrupa Birliği'nde rekabetin güvence altına alınması, aynı zamanda dünya çapında iklim değişikliğinin önlenmesinde uluslararası girişimlerin artırılmasıdır.

2005 yılından bugüne kadar Avrupa Birliği içerisinde uygulanan karbon fiyatlandırmasındaki vergi, Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) kapsamındaki ürünlere ithal edilirken uygulama esastır. SKDM Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi içerisinde karbon salınımı yüksek, yoğun enerji kullanılan sektörlerin maliyet artışları karşısında üretimlerini karbon fiyatlandırmasının olmadığı ya da AB'ye oranla daha alt seviyede olan ülkelere kaydırarak karbon kaçağı oluşturma riskini önlemede kullanılan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. AB, hedeflenen emisyon oranlarına ulaşmak için ETS'de sıkılaşmaya gidecek ve mevzuat değişiklikleri sonucunda ücretsiz dağıtılan tahsisatlar zaman içinde azaltılarak kaldırılacaktır. Firmalar değişime ayak uydurabilmek için, tahsisatların kaldırılması sonucunda artan karbon ücretlerine katlanmakta zorlanacak bu da onları karbon maliyetlerinden kurtulmak için üretim sistemleri ve teknolojik hedefler konusunda yenilenmeye, emisyon azaltacak uygulamaları hayata geçirmeye yönlendirecektir. ETS'de zaman içerisinde daha katı kuralların geleceği ve emisyon azaltmayan işletmelerin de maliyetleri artacağı öngörüldükçe ücretsiz tahsisatların yerini SKDM alacaktır. SKDM kapsamına giren ürünlerin maliyetleri ithalatçılar tarafından yüklenilecektir.

SKDM, 1 Ekim 2023'te sınırlı bir şekilde sadece raporlama yükümlülüğü getirerek yürürlüğe girmiştir. Yürürlük tarihi ile 31 Aralık 2025 tarihi arası sistemin oluşturulması, verilerin işlenmesi ve uyuşmazlıkların giderilmesi adına geçiş dönemi olarak belirlenmiş ve herhangi bir yükümlülük doğurmamıştır. 1 Ocak 2026 tarihiyle birlikte mali yükümlülükler başlayacak ve uygulama dönemine geçilecektir. İlk olarak hidrojen, gübre, demir-çelik, elektrik, alüminyum, çimento sektörlerini kapsayacaktır (Ticaret Bakanlığı, 2025).

4. Türkiye'de Karbon Emisyonlarının Durumu Ve Sürece İlişkin Düzenlemeler

Türkiye 2015 yılında imzaladığı Paris anlaşmasıyla birlikte gelişmekte olan ülke konumunda olduğunu vurgulayarak ulusal katkı beyanını açıklamış ve yeşil dönüşüm sürecinin ilk ateşini yakmış, 2053 yılına kadar net sıfır emisyon hedefi belirlemiştir. Sürecin daha koordine yürütülmesi adına 2021 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı olarak İklim Değişikliği Başkanlığını kurmuş, Türkiye'nin iklim değişikliğiyle ilgili her türlü ulusal ve uluslararası uyum, dönüşüm ve eylemleri uygulamada bu kurumu yetkili kılmıştır.

Türkiye, niyet edilmiş Ulusal Katkı Beyanını (INDC) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne 2015'te sunmuş 2030 yılına kadar %21 oranında sera gazı azaltım hedefi koymuştur. Paris Anlaşmasını imzalayan ülkeler ulusal katkı beyanlarında belirttikleri emisyon azaltım hedeflerini her beş yılda güncelleyip daha fazla azaltım hedefiyle sunmak durumundalar. Bu bağlamda 2023 yılında sunduğu güncellenmiş ulusal katkı beyanında Türkiye, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonunu %41 oranında azaltacağını taahhüt etmiştir. Bu sayede 2053 yılı net sıfır emisyon hedefi için bir adım daha atılmıştır.

21 Şubat 2022'de yapılan Türkiye'nin ilk iklim toplantısında 2053 hedefine ulaşmak için 217 tavsiye kararı alınmış ve 76 karar önceliklendirilerek paylaşılmıştır. Alınan kararlar neticesinde oluşturulacak İklim Kanunu, Ulusal Katkı Beyanı (NDC) ve İklim Değişikliği Azaltım ve Uyum Eylem Planlarına kaynak oluşturulmuştur.

2024-2030 yılları arasını kapsayan 12. Kalkınma Planında yer alan Çevrenin Korunması başlığında Türkiye'nin mevcut ulusal şartları gözeticilerle Paris Anlaşması ve Ulusal Katkı Beyanı bünyesinde sera gazı emisyonlarının azaltılması, iklim değişikliğiyle mücadelede atılacak adımların belirlenmesi, sürecin yol haritasının çıkarılması ve stratejilerin belirlenmesine yönelik eylemler yer almaktadır. 2024-2026 yılları arasını kapsayan Orta Vadeli Programın Yeşil Dönüşüm bölümünde uluslararası düzeyde yapılacak finansal desteklerle birlikte sera gazı emisyonları azaltılacağı, yenilikçi, rekabetçi, adil bir geçişle Türkiye'nin yeşil dönüşüm sürecinin hızlanacağı açıklanmaktadır. İlk olarak

azaltımın yapılacağı sektörler Enerji, Tarım, Sanayi, Binalar, Atık, Ulaştırma ve AKAKDO(Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık) olarak belirlenmiş olup süreç Adil Geçiş ve Karbon Fiyatlandırma Mekanizmaları olarak iki başlık üzerine kurulmuştur.(İklim Değişikliği Başkanlığı, 2023).

Türkiye’de sera gazı emisyonları incelendiğinde 2023 yılında toplam emisyon önceki yıla göre %6,9 artmış ve 598,9 milyon ton CO₂ eşdeğeri olarak hesaplanmıştır. 1990 yılında kişi başına düşen sera gazı emisyonu 4,1 ton CO₂ eşdeğer, 2022 yılında 6,6 ton CO₂ eşdeğer, 2023 yılında 7,0 ton CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır. Toplam emisyonların 2023 yılında en büyük payı %73,8 ile enerji sektörü alırken %12 ile tarım, %11,8 ile endüstri ve ürün kullanımı, %2,3 ile de atık sektörü pay almıştır.

Enerji sektörünün sera gazı emisyonları 2023 yılında, 1990 yılındaki emisyonu göre %208,8, 2022 yılına göre %10,3 artmış ve 442,2 milyon ton CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır. Endüstriyel iş ve ürün kullanımından doğan emisyonlar 1990 yılına oranla %207,2 artmış ve 2022 yılına göre de %1,4 azalmış 70,9 milyon ton CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır.

Tarımın emisyondaki payı ise 2023 yılı itibarıyla 1990 yılına oranla %38,4, 2022 yılına göre %0,3 artmış ve 71,8 milyon ton CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır.

Atık sektörünün toplam sera gazı emisyonlarının 1990 yılına göre %36,4 artarken, 2022 yılına göre %12,2 azalmış ve 14,1 milyon ton CO₂ eşdeğer hesaplanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024).

5. Kaynakça

Akçay, S., Ketenoglu, O., & Kurt, L. (2005). Küresel ısınma ve iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 31.

Aşan, D. (2023, Mayıs 9). *Dilek Aşan*. Mayıs 12, 2025 tarihinde Dilek Aşan Web Sitesi: <https://www.dilekasan.com/karbon-vergisi-nedir/> adresinden alındı

Avrupa Birliği. (2025). Mayıs 7, 2025 tarihinde Avrupa Birliği Web Sitesi: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/about-eu-ets_en adresinden alındı

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. (2025, Mayıs 2). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Web Sitesi: https://unfccc.int/kyoto_protocol adresinden alındı

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. (2025, Mayıs 5). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Web Sitesi: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. (2025, Mayıs 6). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Web Sitesi: <https://unfccc.int/process-and-meetings/what-is-the-united-nations-framework-convention-on-climate-change#:a0659cbd-3b30-4c05-a4f9-268f16e5dd6b> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. (2025, Mayıs 2). UNFCCC Web Sitesi: <https://unfccc.int/process-and-meetings/what-is-the-united-nations-framework-convention-on-climate-change#ref1> adresinden alındı

Casem. (2023). Mayıs 7, 2025 tarihinde CASEM Web Sitesi: [https://www.casem.com.tr/emisyon-ticaret-sistemi-nedir/#:~:text=Emisyon%20Ticaret%20Sistemi%20\(ETS\)%2C,i%C5%9Fletmeler%20birbiril%20eriyile%20karbon%20ticareti%20yapabilirler.](https://www.casem.com.tr/emisyon-ticaret-sistemi-nedir/#:~:text=Emisyon%20Ticaret%20Sistemi%20(ETS)%2C,i%C5%9Fletmeler%20birbiril%20eriyile%20karbon%20ticareti%20yapabilirler.) adresinden alındı

Esringü, A., Canpolat, N., & Barış, Ö. (2021). “İklim Değişikliğinde Yeşil Adımlar” TÜBİTAK 4004 Proje Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 883-902. DERGİPAK: <https://doi.org/10.53487/ataunisobil.825275> adresinden alındı

Göğüsdere, C. (2024). Karbon vergisi: Türkiye özelinde bir inceleme. *Mali Klavuz Dergisi*(91).

Hekimoğlu, B., & Altındeğer, M. (2008). Küresel ısınma ve iklim değişikliği. *Samsun Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitimi Yayını*, s. 2.

- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2023). Mayıs 13, 2025 tarihinde İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: [https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20Azalt%C4%B1m%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1%20\(2024-2030\).pdf](https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20Azalt%C4%B1m%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1%20(2024-2030).pdf) adresinden alındı
- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2025, Nisan 28). İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: <https://iklim.gov.tr/sss/temel-kavramlar#:~:text=%C4%B0klim%20bir%20yerdeki%20g%C3%B6rece%20daha,Antarktika%20b%C3%B6lgeleri%20so%C4%9Fuk%20ve%20kurudur.> adresinden alındı
- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2025, Nisan 30). İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: <https://iklim.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-i-33> adresinden alındı
- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2025, Nisan 30). İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: <https://iklim.gov.tr/dukk-i-13> adresinden alındı
- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2025, Mayıs 2). İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: <https://iklim.gov.tr/kyoto-protokolu-i-35> adresinden alındı
- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2025, Mayıs 5). İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: <https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34> adresinden alındı
- İklim Değişikliği Başkanlığı.* (2025, Mayıs 6). İklim Değişikliği Başkanlığı Web Sitesi: <https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34> adresinden alındı
- Kızılelma, Y., Çelik, M., & Karabulut, M. (2015). İç Anadolu Bölgesinde sıcaklık ve yağışların trend analizi. *Türkiye Coğrafya Dergisi*, 1-10.
- Kovancılar, B. (2001). Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi Ve Etkinliği. *Yönetim ve Ekonomi*, 7-20.
- Özel, M., & Kılıç, S. (2006). Küresel bir sorun olarak iklim değişikliği ve iklim politikaları. *I.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13.
- Perez, N., & Waldholz, R. (2025, Ocak 21). NPR. NPR Web Sitesi: <https://www.npr.org/2025/01/21/nx-s1-5266207/trump-paris-agreement-biden-climate-change> adresinden alındı
- Selçuk, S. F. (2023). Uluslar arası iklim değişikliği anlaşmaları ve Türkiye'nin tutumu. *Ulusal çevre bilimleri araştırma dergisi*, 9-19.
- Temel, F. (2018, Mayıs 4). Kyoto Protokolü'nün dünya ve Türkiye açısından rüzgar kurulu gücüne etkilerinin analizi. *Kyoto Protokolü'nün dünya ve Türkiye açısından rüzgar kurulu gücüne etkilerinin analizi*(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, No: 512061). İzmir.
- Ticaret Bakanlığı.* (2025, Mayıs 12). Ticaret Bakanlığı Web Sitesi: <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/ab-sinirda-karbon-duzenleme-mekanizmasi/ab-skdm-bilgi-notu> adresinden alındı
- Türkeş, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. İklim değişikliği ve çevre. *Dergipark*, 26-37.
- Türkeş, M. (2021). İklim Değişikliği Savaşımı Açısından Glasgow'dan Neler Beklenebilir? *DOSYACOP26-EKIOQ*, 55-67. Mayıs 5, 2025 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/356129477_BMIDCS_Paris_Anlasmasi_Nedir_ve_Glasgow%27da_Gorusulmesi_Beklenen_Ana_Konular_Hangileridir_Iklim_Degisikligi_Savasimi_Acisindan_Glasgow%27dan_Neler_Beklenebilir adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu.* (2024). Mayıs 14, 2024 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2023-53974> adresinden alındı
- UNEP. (2024). *Emisyon açığı raporu*. Cenevre: UNEP. Mayıs 6, 2025 tarihinde alındı

World Bank Group. (2025). Mayıs 7, 2025 tarihinde World Bank Group Web Sitesi: <https://www.worldbank.org/en/programs/pricing-carbon> adresinden alındı

WorldBank. (2024). *State and Trends of Carbon Pricing: International Carbon Markets*. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/58f2a409-9bb7-4ee6-899d-be47835c838f> adresinden alındı

Bölüm 7: Sürdürülebilir Finans Perspektifinden Vergi Politikaları ve Kurumlar Vergisi: İşletmeler İçin Teşvikler, Uyum ve Stratejik Avantajlar

Minel TUNÇBİLEK¹

Mustafa KOÇ²

Özet

Sürdürülebilir finans, finansal karar alma süreçlerinin yalnızca ekonomik getiri hedefleriyle sınırlı kalmaması gerektiği anlayışına dayanan bütüncül bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, yatırım ve finansman kararlarının çevresel, sosyal ve yönetişimsel (ESG) boyutlarıyla birlikte ele alınmasını öngörmektedir. Küresel ölçekte artan iklim değişikliği riskleri, doğal kaynakların hızla tükenmesi ve sosyal eşitsizliklerin derinleşmesi, geleneksel finans anlayışının uzun vadeli değer yaratımı açısından yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, sürdürülebilirliğin finansal sistemin temel bileşenlerinden biri hâline gelmesine yol açmıştır.

Sürdürülebilir finansın yaygınlaşmasında yalnızca piyasa katılımcılarının tercihlerinin değil, aynı zamanda kamu politikalarının ve düzenleyici çerçevelerin de belirleyici olduğu görülmektedir. Özellikle vergi politikaları, ekonomik olayların yatırım ve üretim kararlarını yönlendirme kapasitesi nedeniyle sürdürülebilir finans ile doğrudan ilişkilidir. Çevresel vergiler, karbon fiyatlandırma mekanizmaları ve sürdürülebilir yatırımlara yönelik vergi teşvikleri, sermayenin çevre dostu ve sosyal fayda üreten alanlara yönlendirilmesinde önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda vergi politikaları, sürdürülebilir finansın tamamlayıcı bir unsuru değil; dönüşüm sürecinin yapısal bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir finans perspektifinden vergi politikalarının—özellikle kurumlar vergisi, çevresel vergiler ve yatırım teşvikleri yoluyla—işletmelerin karar alma süreçlerinde nasıl bir çerçeve sunduğunu kavramsal düzeyde ele almaktır. Çalışma sürdürülebilir finans literatürü, kamu maliyesi yaklaşımı ve uluslararası politika belgeleri ışığında açıklayıcı bir değerlendirme sunmaktadır. Türkiye'deki vergisel uygulamalar ile uluslararası örnekler, sürdürülebilirlik odağında ele alınarak işletmeler açısından ortaya çıkan fırsatlar ve sınırlılıklar tartışılmaktadır. Bu yönüyle çalışma, sürdürülebilir finans ve vergi politikaları arasındaki ilişkiye kavramsal bir bütünlük kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir finans, ESG, vergi politikaları, çevresel vergiler, yatırım teşvikleri

¹ Sakarya Üniversitesi, İşletme Bölümü, Lisans Öğrencisi

e-mail: minel.tuncbilek@ogr.sakarya.edu.tr

² Sakarya Üniversitesi, İşletme Bölümü, Doktor Öğretim Üyesi

e-mail: mustafakoc@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik ve finansal tartışmaların merkezinde yer almaya başlamıştır. İklim değişikliği, çevresel bozulma, biyolojik çeşitlilik kaybı ve sosyal eşitsizlikler gibi küresel sorunlar, ekonomik faaliyetlerin yalnızca kısa vadeli kârlılık hedefleriyle şekillendirilmesinin uzun vadede ciddi maliyetler doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Bu gelişmeler, finansal karar alma süreçlerinin yalnızca ekonomik göstergelerle değil; çevresel ve toplumsal etkilerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede sürdürülebilirlik, işletmeler açısından isteğe bağlı bir tercih olmaktan çıkmış; stratejik planlama ve risk yönetiminin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir (United Nations Environment Programme, 2021).

Finansal sistemin işleyişi incelendiğinde, sürdürülebilirliğin giderek daha fazla önem kazandığı görülmektedir. İklimle ilişkili fiziksel riskler (aşırı hava olayları, kuraklık, sel gibi) ile geçiş riskleri (karbonsuzlaşma politikaları, yeni düzenlemeler ve teknolojik dönüşüm) birçok sektörde maliyet yapısını, üretim süreçlerini ve yatırım tercihlerini etkilemektedir. Bu riskler, şirket bilançoları ve finansal piyasalar üzerinde dolaylı ve uzun vadeli etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel bir konu değil; finansal istikrar ve ekonomik dayanıklılık açısından da ele alınması gereken bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Bolton vd., 2020). Bu dönüşüm süreci, sürdürülebilir finans yaklaşımının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sürdürülebilir finans, finansal kaynakların tahsisinde çevresel koruma, sosyal refah ve iyi yönetim ilkelerinin dikkate alınmasını esas almaktadır. Bu yaklaşım, yatırımcıların ve finansal kuruluşların şirketleri değerlendirirken ESG kriterlerini daha fazla dikkate almasına yol açmıştır (Eccles, Klimenko & Stroehle, 2019). ESG yaklaşımı, şirketlerin yalnızca finansal performansını değil; çevresel etkilerini, sosyal sorumluluk anlayışını ve yönetim yapılarını da görünür kılmaktadır.

Sürdürülebilir finansın gelişimi, yalnızca özel sektörün gönüllü uygulamalarına bağlı değildir. Kamu politikaları, özellikle de maliye politikaları, bu sürecin yönünü ve hızını belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Vergi politikaları, ekonomik aktörlerin davranışlarını yönlendirme kapasitesi sayesinde sürdürülebilirlik hedeflerinin hayata geçirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (OECD, 2022). Çevreye zarar veren faaliyetlerin vergilendirilmesi ve çevre dostu yatırımların teşvik edilmesi, piyasa sinyalleri aracılığıyla üretim ve yatırım tercihlerinin dönüştürülmesini mümkün kılmaktadır.

Vergi politikalarının sürdürülebilir finansla ilişkisi, özellikle son yıllarda daha görünür hâle gelmiştir. Karbon vergileri, emisyon ticaret sistemleri ve çevresel mali yükümlülükler, çevresel dışsallıkların ekonomik maliyetlere yansıtılmasını amaçlamaktadır (IMF, 2022). Buna karşılık, yenilenebilir enerji yatırımları, enerji verimliliği projeleri ve çevre dostu teknolojiler için sağlanan vergi teşvikleri, sürdürülebilir yatırımların finansman maliyetini azaltarak bu alanlara yönelimi artırmaktadır. Bu uygulamalar, sürdürülebilir finansın yalnızca piyasa dinamikleriyle değil; kamu politikalarıyla da şekillendiğini göstermektedir.

İşletmeler açısından bakıldığında, vergi politikaları sürdürülebilirlik stratejilerinin önemli bir bileşeni hâline gelmektedir. Sürdürülebilir yatırımlar, yalnızca çevresel veya sosyal fayda üretmekle kalmamakta; aynı zamanda işletmelere maliyet avantajı, itibar kazanımı ve uzun vadeli finansal dayanıklılık sağlamaktadır. Vergi teşvikleri ve muafiyetler, bu yatırımların finansal fizibilitesini güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir finans ile vergi politikaları arasındaki ilişki, işletmelerin stratejik karar alma süreçleri açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Schoenmaker & Schramade, 2019).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik odaklı bütüncül bir vergi sisteminin henüz tam olarak oluşturulmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, yatırım teşvik sistemi, Ar-Ge destekleri ve çevreye yönelik bazı mali düzenlemeler aracılığıyla sürdürülebilir yatırımları dolaylı olarak destekleyen uygulamalar bulunmaktadır. (World Bank, 2023). Uluslararası düzeyde ise karbon fiyatlandırması, emisyon ticaret sistemleri ve sürdürülebilirlik temelli vergi reformları giderek yaygınlaşmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin sürdürülebilir finans ve vergi politikaları alanında gelişime açık bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, sürdürülebilir finans yaklaşımı çerçevesinde vergi politikalarının işletmeler için

nasıl bir çerçeve sunduğu ele alınmaktadır. Çalışma kavramsal ve açıklayıcı bir yaklaşımla sürdürülebilir finans literatürü, vergi politikaları ve uluslararası uygulamalar ışığında değerlendirmeler sunmaktadır. Amaç, sürdürülebilir finans ve vergi politikaları arasındaki ilişkiyi bütüncül olarak ele alarak, işletmeler ve politika yapıcılar açısından yol gösterici bir çerçeve oluşturmaktır.

2. Sürdürülebilir Finansın Kavramsal Çerçevesi

2.1. Sürdürülebilir Finansın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Son yıllarda sürdürülebilirlik, yalnızca sosyal sorumluluk değil, aynı zamanda kurumsal Sürdürülebilir finans kavramının ortaya çıkışı, ekonomik büyüme ile çevresel ve toplumsal sınırlar arasındaki gerilimin giderek daha görünür hâle gelmesiyle yakından ilişkilidir. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren çevresel bozulma, iklim değişikliği ve sosyal eşitsizliklerin küresel ölçekte derinleşmesi, ekonomik faaliyetlerin uzun vadeli etkilerinin sorgulanmasına yol açmıştır (UNEP FI, 2021). Bu sorgulama süreci, finansal sistemin yalnızca sermaye birikimini hızlandıran bir mekanizma değil; aynı zamanda kaynak tahsisini yönlendiren temel bir yapı olduğunu ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir finans, bu bağlamda finansal karar alma süreçlerinin çevresel ve sosyal etkilerle birlikte ele alınmasını savunan bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Kavramın temelinde, bugünkü ekonomik faaliyetlerin gelecek kuşakların refahını tehlikeye atmaması gerektiği anlayışı yer almaktadır. Bu anlayış, sürdürülebilir kalkınma literatüründe sıklıkla vurgulanan “nesiller arası adalet” ilkesine dayanmaktadır (WCED, 1987). Finansal sistemin bu ilkeyi destekleyecek biçimde yapılandırılması, sürdürülebilir finans yaklaşımının temel hedeflerinden biridir.

1990’lı yıllardan itibaren çevresel risklerin finansal piyasalar üzerindeki etkileri daha görünür hâle gelmiştir. Doğal afetlerin artan sıklığı, enerji ve hammadde fiyatlarındaki oynaklık ve çevresel düzenlemelerin sıklaşması, şirketlerin faaliyet koşullarını doğrudan etkilemektedir. Bu gelişmeler, çevresel risklerin yalnızca çevre politikalarının değil; aynı zamanda finansal kararların da ayrılmaz bir parçası hâline gelmesine neden olmuştur. Özellikle büyük ölçekli yatırımcılar ve finansal kuruluşlar, uzun vadeli riskleri daha iyi yönetebilmek amacıyla sürdürülebilirlik faktörlerini karar süreçlerine dâhil etmeye başlamıştır.

Sürdürülebilir finansın gelişiminde uluslararası kuruluşların ve çok taraflı girişimlerin de önemli bir rolü bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (UN PRI), finansal aktörlerin çevresel, sosyal ve yönetişimsel faktörleri yatırım süreçlerine entegre etmelerini teşvik eden önemli bir çerçeve sunmaktadır. Benzer şekilde Dünya Bankası, OECD ve IMF gibi kuruluşlar, sürdürülebilir finansın finansal istikrar ve kalkınma hedefleriyle uyumlu biçimde geliştirilmesine yönelik politika belgeleri yayımlamaktadır (OECD, 2019; IMF, 2022). Bu çabalar, sürdürülebilir finansın küresel ölçekte kurumsallaşmasına katkı sağlamaktadır.

2.2. ESG Yaklaşımının Finansal Karar Alma Süreçlerindeki Yeri

ESG yaklaşımı, sürdürülebilir finansın operasyonel boyutunu oluşturan temel çerçevelerden biridir. Çevresel (Environmental), sosyal (Social) ve yönetim (Governance) boyutları kapsayan ESG yaklaşımı, şirketlerin faaliyetlerinin yalnızca finansal sonuçlarını değil; bu faaliyetlerin toplum ve çevre üzerindeki etkilerini de görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle ESG, geleneksel finansal değerlendirme yöntemlerini tamamlayan bir bilgi seti sunmaktadır (Amel-Zadeh & Serafeim, 2018).

Çevresel boyut, şirketlerin doğal kaynak kullanımı, enerji tüketimi, karbon emisyonları ve atık yönetimi gibi alanlardaki uygulamalarını kapsamaktadır (OECD, 2020). Bu unsurlar, çevresel düzenlemeler ve iklim politikalarıyla birlikte değerlendirildiğinde işletmelerin maliyet yapısı ve faaliyet sürekliliği açısından önem taşımaktadır. Sosyal boyut ise çalışan hakları, iş sağlığı ve güvenliği, tedarik zinciri ilişkileri ve toplumsal katkı gibi unsurları içermektedir. Bu alanlardaki uygulamalar, şirketlerin itibarı, çalışan bağlılığı ve operasyonel istikrarı açısından belirleyici olmaktadır.

Yönetişim boyutu, şirketlerin yönetim yapısı, etik ilkeleri, şeffaflık düzeyi ve paydaşlarla ilişkilerini kapsamaktadır. İyi yönetim uygulamaları, şirketlerin hesap verebilirliğini artırarak yatırımcı güveninin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Kurumsal yönetim literatüründe, şeffaf ve hesap verebilir yönetim yapılarının uzun vadeli kurumsal sürdürülebilirliğin temel unsurlarından biri olduğu vurgulanmaktadır (Cadbury Committee, 1992).

Bölüm 7: Sürdürülebilir Finans Perspektifinden Vergi Politikaları ve Kurumlar Vergisi: İşletmeler İçin Teşvikler, Uyum ve Stratejik Avantajlar

ESG yaklaşımının finansal karar alma süreçlerine entegrasyonu, yatırımcılar ve kredi verenler açısından daha kapsamlı bir risk değerlendirmesi yapılmasını mümkün kılmaktadır (Eccles vd., 2019). ESG bilgisi, şirketlerin uzun vadeli dayanıklılığını ve sürdürülebilirliğini anlamaya yardımcı olan tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, ESG'nin finansal karar alma süreçlerinde giderek daha fazla yer bulmasına yol açmaktadır.

2.3. Sürdürülebilir Yatırımlar ve Finansal Araçlar

Sürdürülebilir yatırımlar, finansal getiri hedefiyle birlikte çevresel ve sosyal fayda üretmeyi amaçlayan yatırım türlerini ifade etmektedir. Bu yatırımlar, sürdürülebilir finans yaklaşımının pratikteki yansımalarını oluşturmaktadır. Sürdürülebilir yatırım araçları arasında yeşil tahviller, sosyal tahviller, sürdürülebilirlik bağlantılı krediler ve etki yatırımları öne çıkmaktadır (OECD, 2019). Yeşil tahviller, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, temiz ulaşım ve çevre koruma projelerinin finansmanında kullanılan önemli araçlardan biridir. Sosyal tahviller ise eğitim, sağlık, uygun fiyatlı konut ve sosyal altyapı gibi alanlara yönelik projeleri desteklemektedir. Sürdürülebilirlik bağlantılı finansman araçları, finansman koşullarını şirketlerin belirli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma performansına bağlayarak teşvik edici bir yapı sunmaktadır (ICMA, 2021). Bu finansal araçların ortak özelliği, sürdürülebilirlik hedeflerinin finansal süreçlerle ilişkilendirilmesidir. Ancak sürdürülebilir yatırımların güvenilirliği, yalnızca bu araçların varlığıyla değil; aynı zamanda uygulamaların şeffaflığı ve raporlama kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle sürdürülebilir yatırım araçlarının kullanımında uluslararası standartlar ve rehberler önemli bir rol oynamaktadır.

2.4. Şeffaflık, Etki Ölçümü ve Kurumsal Yönetişim

Sürdürülebilir finansın sağlıklı biçimde işlemesi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin etkin biçimde uygulanmasına bağlıdır. Şeffaflık, finansal kaynakların hangi amaçlarla kullanıldığının ve hangi sürdürülebilirlik hedeflerine hizmet ettiğinin açık biçimde ortaya konmasını ifade etmektedir. Bu ilke, yatırımcıların bilinçli kararlar alabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir (ESMA, 2024). Etki ölçümü, sürdürülebilir finans kapsamında yürütülen faaliyetlerin çevresel ve sosyal sonuçlarının izlenebilir hâle getirilmesini amaçlamaktadır. Burada etki ölçümü, nicel analiz yapmak anlamında değil; sürdürülebilirlik iddialarının göstergelerle desteklenmesi gerekliliği çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, yelik boyama (greenwashing) riskinin azaltılması ve piyasa güveninin korunması açısından önem taşımaktadır (OECD, 2020). Kurumsal yönetişim ise sürdürülebilir finansın temel dayanaklarından biridir. Güçlü yönetişim yapıları, şirketlerin sürdürülebilirlik stratejilerini tutarlı biçimde uygulamasına ve paydaşlarla güvene dayalı ilişkiler kurmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda şeffaf raporlama, etik ilkeler ve iç denetim mekanizmaları sürdürülebilir finans yaklaşımının ayrılmaz unsurları olarak değerlendirilmektedir (UN PRI, 2022).

3. Vergi Politikaları ve Sürdürülebilir Finans İlişkisi

3.1. Vergilerin Ekonomik Davranışları Yönlendirme İşlevi

Vergi politikaları, kamu maliyesinin temel araçlarından biri olmanın ötesinde, ekonomik aktörlerin yatırım, üretim ve tüketim kararlarını yönlendiren yapısal bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Musgrave & Musgrave, 1989). Vergilerin bu yönlendirici işlevi, yalnızca kamu gelirlerinin toplanmasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda fiyat sinyalleri aracılığıyla ekonomik tercihlerin şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Kamu maliyesi literatüründe vergiler, ekonomik davranışlar üzerinde teşvik edici veya caydırıcı etki yaratabilen politika araçları olarak ele alınmaktadır; bu çerçevede vergilerin tasarımı, ekonomik sonuçlar üzerinde belirleyici olmaktadır.

Sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, vergilerin yönlendirici işlevi daha da önem kazanmaktadır. Çevresel ve sosyal maliyetlerin piyasa fiyatlarına yansıtılmadığı durumlarda, ekonomik faaliyetler toplumsal refah açısından etkin olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu noktada vergi politikaları, çevresel dışsallıkların ekonomik sisteme dâhil edilmesini sağlayan araçlar olarak görülmektedir. Özellikle çevreye zarar veren faaliyetler üzerinden alınan vergiler, üretim süreçlerinin çevresel etkilerini görünür hâle getirmekte ve ekonomik aktörleri daha sürdürülebilir tercihlere yönlendirmektedir (UNEP, 2019). Bu yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma literatüründe sıklıkla vurgulanan “kirleten öder” ilkesine dayanmaktadır.

Vergi politikalarının sürdürülebilir finansla ilişkisi, sermaye tahsisinin yönlendirilmesi açısından da ele alınmalıdır. Vergisel düzenlemeler, yatırım getirileri üzerinde doğrudan etkili olduğu için, yatırımcıların hangi alanlara sermaye yönlendireceği konusunda belirleyici rol oynamaktadır (Mirrlees vd., 2012). Çevre dostu yatırımlar için sağlanan vergi avantajları, bu yatırımların finansal cazibesini artırmakta ve sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu sermaye akışını teşvik etmektedir. Bu durum, vergi politikalarının sürdürülebilir finansın tamamlayıcı değil, kurucu unsurlarından biri olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır

3.2. Çevresel Vergiler ve Karbon Fiyatlandırması

Çevresel vergiler, çevreye zarar veren faaliyetlerin ekonomik maliyetlerini yansıtmayı amaçlayan mali araçlar olarak tanımlanmaktadır (Stiglitz vd., 2019). Bu vergiler, doğal kaynak kullanımının ve çevresel bozulmanın fiyat mekanizması aracılığıyla sınırlandırılmasını hedeflemektedir. Çevresel vergiler arasında en yaygın uygulamalardan biri karbon vergisidir. Karbon vergisi, sera gazı emisyonları üzerinden alınarak karbon yoğun faaliyetlerin maliyetini artırmayı ve düşük karbonlu üretim modellerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, iklim politikalarının maliye politikalarıyla bütünleştiği önemli bir alanı temsil etmektedir

Karbon fiyatlandırmasının sürdürülebilir finans açısından önemi, finansal karar alma süreçlerinde iklim risklerinin daha görünür hâle gelmesinden kaynaklanmaktadır. Karbon maliyetlerinin fiyatlara yansıtılması, yatırımcıların ve işletmelerin uzun vadeli riskleri dikkate almasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum, özellikle enerji, sanayi ve ulaştırma gibi karbon yoğun sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım stratejilerini yeniden gözden geçirmesine yol açmaktadır. Karbon fiyatlandırma mekanizmalarının bu yönü, sürdürülebilir finansın risk temelli yaklaşımıyla uyumlu bir çerçeve sunmaktadır (World Bank, 2023).

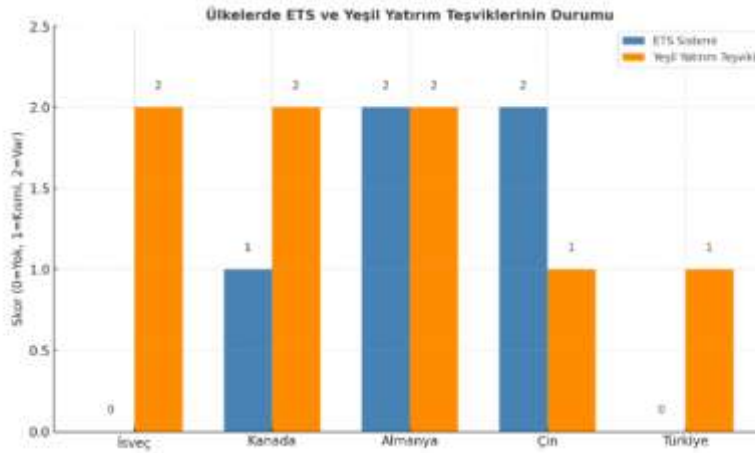
Çevresel vergilerin bir diğer önemli boyutu, elde edilen kamu gelirlerinin kullanım biçimidir. Çevresel vergilerden elde edilen gelirlerin sürdürülebilir yatırımların finansmanında kullanılması, bu vergilerin kabul edilebilirliğini ve etkinliğini artırmaktadır. Bu uygulama, çevresel vergilerin yalnızca caydırıcı bir araç değil; aynı zamanda sürdürülebilir dönüşümü destekleyen bir finansman kaynağı olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır (Goulder & Parry, 2008). Uluslararası literatürde bu yaklaşım, “çifte temettü” etkisi bağlamında ele alınmaktadır

Grafik 1: Ülkelere Göre Karbon Vergisi Uygulamaları

Sürdürülebilir finansın vergisel boyutunu değerlendirmek amacıyla bazı ülkelerdeki vergi teşvik sistemleri ve karbon vergisi uygulamaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Grafik 1’de görüldüğü üzere, İsveç, Kanada ve Almanya, karbon vergisi uygulamasını çeşitli şekillerde hayata geçirmiştir. İsveç, kişi başına en yüksek karbon vergisi oranına sahip ülke olarak öne çıkarken; Almanya Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi’ne (EU ETS) dahil olmakla birlikte 2022 itibarıyla ulusal karbon vergisi uygulamasına da geçmiştir. Türkiye’de ve Çin’de ise doğrudan karbon vergisi bulunmamakta, ancak GEKAP uygulaması ile ambalaj atığı gibi çevresel zararların ekonomik karşılığı alınmaktadır.

Grafik 2: Ülkelerde ETS ve Yeşil Yatırım Teşviklerinin Durumu

Emisyon ticareti sistemleri (ETS) ve yeşil yatırım teşvikleri açısından yapılan karşılaştırmada ise, Almanya ve Çin ETS sistemini tam olarak uygulamakta; Kanada bu sistemi kısmi olarak kullanmaktadır. İsveç ve Türkiye, ETS uygulaması bakımından sistem dışındadır. Buna karşılık, yeşil yatırım teşvikleri konusunda İsveç, Kanada ve Almanya güçlü destek mekanizmalarına sahipken, Çin ve Türkiye’de bu teşvikler sınırlı düzeydedir (Bkz. Grafik 2). Türkiye’nin mevcut durumu incelendiğinde, karbon fiyatlandırması, emisyon düzenlemeleri ve vergi teşvikleri gibi sürdürülebilir finans araçlarının gelişmiş ülke örneklerine kıyasla daha kısıtlı ve dolaylı biçimde uygulandığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de sürdürülebilirlik odaklı mali reformların henüz başlangıç aşamasında olduğunu ve daha bütüncül politikalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu karşılaştırmalı analiz, sürdürülebilir vergi politikalarının tasarımı karbon fiyatlandırması, yatırım bazlı vergi teşvikleri ve çevreye zarar veren faaliyetleri caydırıcı ekonomik mekanizmaların bütünleşik olarak düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için karbon vergisi benzeri mali araçların uzun vadede çevresel performansı artırabileceği ve özel sektör davranışlarını dönüştürebileceği öngörülmektedir. Türkiye’nin sürdürülebilirlik hedeflerine daha etkili ulaşabilmesi için, vergi sisteminin çevresel unsurları dikkate alan bir yapıya kavuşması gerekmektedir. Özellikle karbon salımı yüksek sektörlerde, kademeli olarak karbon vergisi benzeri düzenlemelerin devreye alınması, hem çevreye duyarlılığı artıracak hem de yatırım kararlarını daha sürdürülebilir hale getirecektir. Bununla birlikte mevcut teşvik sisteminin, çevreci yatırımlara daha somut ve ölçülebilir destekler sunacak şekilde güncellenmesi önemlidir. Örneğin, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği veya atık yönetimi gibi alanlarda vergi indirim, amortisman kolaylığı gibi uygulamalar daha net biçimde yapılandırılabilir. Ayrıca, pilot düzeyde bir emisyon ticareti sistemi uygulamaya alınarak özel sektörün çevreyle ilgili sorumlulukları artırılabilir. GEKAP gibi uygulamalar olumlu bir başlangıç sağlasa da daha geniş kapsamlı ve sektörel çözümler içeren çevre vergilerine ihtiyaç vardır. Bu tür adımlar, hem Türkiye’nin uluslararası standartlara uyumunu kolaylaştıracak hem de uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayacaktır.

3.3. Vergi Teşvikleri ve Sürdürülebilir Yatırımlar

Vergi teşvikleri, belirli yatırım alanlarının desteklenmesi amacıyla uygulanan mali araçlar arasında yer almaktadır. Sürdürülebilirlik bağlamında vergi teşvikleri, çevre dostu ve sosyal fayda üreten yatırımların finansal fizibilitesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (OECD, 2021). Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, temiz üretim teknolojileri ve çevre koruma yatırımları, bu teşviklerin sıklıkla yönlendirildiği alanlar arasında bulunmaktadır. Vergi teşvikleri, bu yatırımların maliyetlerini azaltarak sermayenin sürdürülebilir alanlara yönelmesini kolaylaştırmaktadır.

Sürdürülebilir yatırımlara yönelik vergi teşviklerinin önemi, yatırım kararlarının uzun vadeli doğasından kaynaklanmaktadır. Bu tür yatırımlar genellikle yüksek başlangıç maliyetleri gerektirmekte ve getirileri uzun vadede ortaya çıkmaktadır (IEA, 2022). Vergi teşvikleri, bu yatırımların ilk aşamadaki mali yükünü hafifleterek yatırımcılar açısından belirsizliği azaltmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir yatırımların finansmanında vergi politikalarının tamamlayıcı bir rol üstlendiğini göstermektedir. Ancak

vergi teşviklerinin sürdürülebilir finans hedefleriyle uyumlu olabilmesi, teşviklerin tasarımı ve uygulama biçimine bağlıdır (UNDP, 2020). Teşviklerin açık, ölçülebilir ve belirli sürdürülebilirlik kriterlerine dayalı olması, kaynakların etkin kullanımını desteklemektedir. Aksi durumda, vergi teşvikleri istenmeyen yönlendirmelere ve kaynak israfına yol açabilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirlik odaklı vergi teşviklerinin, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle birlikte ele alınması gerekmektedir.

3.4. Vergi Planlaması, Etik Çerçeve ve Sürdürülebilirlik

Vergi planlaması, işletmelerin yürürlükteki vergi mevzuatı çerçevesinde vergi yüklerini yönetmeyi amaçlayan yasal bir süreçtir. Bu süreç, işletmelerin finansal sürdürülebilirliği açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, vergi planlamasının etik boyutu da önem kazanmaktadır. Vergi planlamasının, yasal sınırlar içinde ve şeffaf biçimde yürütülmesi, sürdürülebilirlik anlayışıyla uyumlu bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Freedman, 2003). Sürdürülebilir finans yaklaşımı, işletmelerin yalnızca çevresel ve sosyal etkilerini değil; aynı zamanda mali sorumluluklarını da kapsayan geniş bir çerçeve sunmaktadır. Vergi uygulamalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik, işletmelerin paydaşları nezdinde güven inşa etmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda vergi yönetişimi, sürdürülebilirlik raporlamasının tamamlayıcı bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası düzeyde artan vergi şeffaflığı girişimleri, işletmelerin vergi uygulamalarını daha görünür hâle getirmektedir (OECD, 2015). Vergi planlaması ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, işletmelerin uzun vadeli değer yaratma stratejileriyle de bağlantılıdır. Kısa vadeli vergi avantajları sağlayan ancak etik açıdan tartışmalı uygulamalar, işletmelerin itibarı ve paydaş ilişkileri üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir finans perspektifi, vergi planlamasının yalnızca mali sonuçlarıyla değil; kurumsal değerler ve toplumsal beklentilerle birlikte ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Avi-Yonah, 2004).

4. Türkiye’de Sürdürülebilirlik Odaklı Vergi Uygulamaları

4.1. Türkiye’de Vergi Yapısı ve Sürdürülebilirlik Perspektifi

Türkiye’de vergi sistemi tarihsel olarak kamu gelirlerinin sürekliliğini sağlamaya odaklanmış olup, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik hedefleriyle doğrudan ilişkilendirilen bütüncül bir yapıya henüz tam anlamıyla kavuşmamıştır. Vergi gelirlerinin önemli bir kısmı dolaylı vergilerden oluşmakta; bu durum, vergilendirme yoluyla davranış yönlendirme kapasitesinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda sürdürülebilirlik kavramının kamu politikalarında daha görünür hâle gelmesi, vergi sisteminin bu perspektifle yeniden ele alınmasını gündeme getirmiştir. Türkiye’nin kalkınma planları ve strateji belgelerinde çevre, enerji verimliliği ve yeşil dönüşüm vurgusunun artması, vergisel düzenlemeler açısından da yeni bir çerçevenin oluştuğunu göstermektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021). Sürdürülebilirlik perspektifiyle bakıldığında, Türkiye’de vergisel düzenlemelerin doğrudan çevresel hedeflere yönelik olmaktan ziyade, dolaylı teşvik mekanizmaları üzerinden şekillendiği görülmektedir. Bu yaklaşım, çevre dostu yatırımların desteklenmesi açısından belirli fırsatlar sunmakla birlikte, vergi politikalarının yönlendirici gücünün sınırlı kalmasına da yol açmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik odaklı vergi politikaları, genellikle yatırım teşvikleri ve destek mekanizmaları aracılığıyla hayata geçirilmektedir.

4.2. Yatırım Teşvik Sistemi ve Çevre Dostu Yatırımlar

Türkiye’de sürdürülebilirlik odaklı yatırımların desteklenmesinde en önemli araçlardan biri yatırım teşvik sistemidir. Bu sistem, belirli sektörlerde ve faaliyet alanlarında yapılacak yatırımlara vergi indirimi, KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti ve sigorta primi desteği gibi çeşitli avantajlar sunmaktadır. Çevre koruma, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji yatırımları, teşvik sistemi kapsamında öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Bu yapı, çevre dostu yatırımların başlangıç maliyetlerini azaltarak yatırımcılar açısından daha cazip hâle gelmesini sağlamaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Yatırım teşvik sisteminin sürdürülebilir finansla ilişkisi, özellikle sermaye maliyetinin düşürülmesi açısından önem taşımaktadır. Vergisel avantajlar, çevre dostu yatırımların finansman gereksinimini hafifletmekte ve uzun vadeli projelerin hayata geçirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir yatırımların finansal fizibilitesini güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca teşvik sistemi, bölgesel kalkınma hedefleriyle birlikte ele

alındığında, sürdürülebilir yatırımların ülke genelinde daha dengeli bir biçimde yayılmasına katkı sağlamaktadır.

4.3. Ar-Ge, Enerji ve Çevre Yatırımlarına Yönelik Vergisel Düzenlemeler

Türkiye’de sürdürülebilirlik hedefleriyle örtüşen bir diğer önemli vergisel araç, Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine yönelik düzenlemelerdir. 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun kapsamında, çevre teknolojileri, temiz üretim ve enerji verimliliği alanlarında yürütülen projelere çeşitli vergi avantajları sağlanmaktadır. Bu düzenleme, işletmelerin sürdürülebilir teknolojilere yatırım yapmasını teşvik eden önemli bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (T.C. Resmî Gazete, 2008). Enerji alanında yapılan vergisel düzenlemeler de sürdürülebilirlik açısından belirli bir rol oynamaktadır. Yenilenebilir enerji yatırımları, vergi indirimleri ve amortisman kolaylıkları yoluyla desteklenmekte; bu durum, enerji üretiminde çevre dostu kaynaklara yönelimi teşvik etmektedir. Bu tür düzenlemeler, sürdürülebilir finans yaklaşımının kamu politikalarıyla uyumlu hâle getirilmesine katkı sağlamaktadır. Ancak bu düzenlemelerin büyük ölçüde dolaylı teşvikler üzerinden yürütülmesi, çevresel hedeflerin vergisel araçlarla doğrudan ilişkilendirilmesini sınırlamaktadır.

4.4. Geri Kazanım Katılım Payı (GEKAP) ve Çevresel Mali Araçlar

Türkiye’de çevresel mali araçlar arasında öne çıkan uygulamalardan biri Geri Kazanım Katılım Payı (GEKAP) sistemidir. GEKAP, ambalaj, plastik poşet, elektronik ürünler ve bazı diğer çevresel atıklar üzerinden alınan bir mali yükümlülük olarak tasarlanmıştır. Bu uygulama, atık oluşumunun azaltılması ve geri dönüşüm bilincinin artırılması amacıyla hayata geçirilmiştir. GEKAP sistemi, çevresel maliyetlerin kısmen de olsa ekonomik sisteme yansıtılması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023). GEKAP uygulaması, sürdürülebilir finans perspektifinden bakıldığında, çevresel dışsallıkların fiyatlandırılmasına yönelik sınırlı ancak işlevsel bir araç sunmaktadır. Uygulamanın kapsamı ve oranları, karbon vergisi gibi daha geniş ölçekli çevresel mali araçlarla karşılaştırıldığında sınırlı kalmakla birlikte, çevre politikaları ile maliye politikalarının kesiştiği bir alan oluşturmaktadır. Bu yönüyle GEKAP, Türkiye’de çevresel vergilendirme anlayışının gelişimi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

4.5. Mevcut Uygulamaların Sınırları ve Gelişim Alanları

Türkiye’de sürdürülebilirlik odaklı vergisel düzenlemeler, büyük ölçüde teşvik ve dolaylı mali araçlar üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, çevre dostu yatırımların desteklenmesi açısından belirli avantajlar sağlamakla birlikte, vergi politikalarının davranış yönlendirme kapasitesini sınırlamaktadır. Doğrudan çevresel vergilerin ve karbon fiyatlandırma mekanizmalarının bulunmaması, sürdürülebilirlik hedeflerinin vergisel araçlarla daha güçlü biçimde desteklenmesini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’nin yeşil dönüşüm sürecinde uluslararası gelişmelerden etkilendiği görülmektedir. Avrupa Birliği’nin Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması gibi uygulamaları, Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerini ve vergisel uyum süreçlerini daha görünür hâle getirmektedir. Bu gelişmeler, Türkiye’de sürdürülebilirlik odaklı vergisel düzenlemelerin gelecekte daha bütüncül bir çerçevede ele alınmasına zemin hazırlamaktadır (European Commission, 2023).

5. Uluslararası Uygulamalar ve Politika Yaklaşımları

5.1. Karbon Vergisi Uygulamaları

Karbon vergisi, sera gazı emisyonlarının azaltılmasını amaçlayan ve karbon içeriği yüksek faaliyetler üzerinden mali yükümlülük getiren bir çevresel vergilendirme aracıdır. Bu vergi türü, iklim değişikliğiyle mücadelede maliye politikalarının aktif biçimde kullanılmasına yönelik önemli bir örnek sunmaktadır. Karbon vergisinin temel amacı, karbon yoğun üretim ve tüketim faaliyetlerinin maliyetini artırarak daha düşük emisyonlu alternatiflere yönelimi teşvik etmektir. Bu yaklaşım, çevresel dışsallıkların piyasa mekanizması yoluyla fiyatlandırılmasını öngören sürdürülebilirlik anlayışıyla uyumludur (Nordhaus, 2013). Uluslararası düzeyde karbon vergisi uygulamaları, özellikle gelişmiş ekonomilerde uzun süredir gündemdedir. İskandinav ülkeleri, karbon vergisini erken dönemde uygulamaya koyarak çevre politikaları ile maliye politikaları arasında güçlü bir bağ kurmuştur. Bu ülkelerde karbon vergisi, enerji fiyatları ve üretim süreçleri üzerinde belirleyici bir unsur hâline

gelmiştir. Karbon vergisinin bu bağlamdaki işlevi, yalnızca emisyonları azaltmaya yönelik bir araç olmakla sınırlı kalmamış; aynı zamanda enerji dönüşümünün finansal altyapısını destekleyen bir mekanizma olarak da değerlendirilmiştir (OECD, 2021). Karbon vergisinin sürdürülebilir finansla ilişkisi, yatırım kararları üzerindeki dolaylı etkiler üzerinden şekillenmektedir. Karbon maliyetlerinin fiyatlara yansıtılması, işletmelerin uzun vadeli yatırım stratejilerini yeniden ele almasına neden olmaktadır. Bu durum, sermayenin daha düşük karbonlu teknolojilere ve çevre dostu üretim modellerine yönelmesini teşvik etmektedir. Karbon vergisi uygulamaları, sürdürülebilir finansın risk temelli yaklaşımıyla uyumlu bir çerçeve sunarak finansal karar alma süreçlerinde iklim risklerinin daha görünür hâle gelmesine katkı sağlamaktadır (IMF, 2019).

5.2. Emisyon Ticaret Sistemleri

Emisyon ticaret sistemleri, belirli bir emisyon üst sınırı (cap) belirlenerek bu sınır dâhilinde emisyon izinlerinin alınıp satılmasına dayanan piyasa temelli mekanizmalardır. Bu sistemler, karbon emisyonlarının kontrol altına alınmasını amaçlarken, işletmelere emisyon azaltımını nasıl gerçekleştirecekleri konusunda esneklik tanımaktadır. Emisyon ticaret sistemlerinin temelinde, emisyonların ekonomik bir değer hâline getirilmesi ve bu değer piyasa koşulları altında belirlenmesi anlayışı yer almaktadır (Ellis vd., 2019). Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi (EU ETS), dünyadaki en kapsamlı emisyon ticaret sistemlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. EU ETS kapsamında enerji, sanayi ve havacılık gibi sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler, emisyon izinleri çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu sistem, iklim politikalarının finansal piyasalarla entegrasyonuna yönelik önemli bir örnek sunmaktadır. Emisyon izinlerinin ticarete konu edilmesi, karbonun finansal bir varlık olarak değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır (European Environment Agency, 2025). Emisyon ticaret sistemleri, sürdürülebilir finans perspektifinden bakıldığında, piyasa temelli bir yönlendirme aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu sistemler, işletmelerin emisyon azaltımını maliyet-etkin yollarla gerçekleştirmesini teşvik etmektedir. Aynı zamanda karbon piyasalarının oluşması, sürdürülebilir finansal ürünlerin ve yatırım araçlarının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle emisyon ticaret sistemleri, çevre politikaları ile finansal sistem arasındaki etkileşimi güçlendiren bir yapı sunmaktadır (Newell, Pizer & Raimi, 2014).

5.3. Avrupa Birliği Taksonomisi ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması

Avrupa Birliği Taksonomisi, sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin tanımlanmasına yönelik kapsamlı bir sınıflandırma sistemi sunmaktadır. Bu sistem, hangi faaliyetlerin çevresel açıdan sürdürülebilir olarak kabul edileceğini belirleyerek yatırımcılar ve finansal kuruluşlar için ortak bir referans çerçevesi oluşturmaktadır. AB Taksonomisi, sürdürülebilir finansın kurumsallaşması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (European Commission, 2025). Taksonomi sistemi, finansal piyasalar açısından şeffaflığı artırmayı ve greenwashing riskini azaltmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilirlik iddialarının belirli teknik kriterlere dayandırılması, yatırımcıların karar alma süreçlerinde daha tutarlı bir bilgi setine erişmesini sağlamaktadır. Bu durum, sürdürülebilir finansın güvenilirliğini artıran önemli bir unsur olarak görülmektedir. Taksonomi yaklaşımı, aynı zamanda kamu politikaları ile finansal piyasalar arasında uyum sağlanmasına katkı sunmaktadır (Platform on Sustainable Finance, 2022). Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (CBAM), Avrupa Birliği'nin karbon kaçakını önlemeye yönelik olarak geliştirdiği bir düzenlemedir. CBAM kapsamında, karbon yoğun ürünlerin ithalatında karbon maliyetlerinin dikkate alınması öngörülmektedir. Bu düzenleme, AB içindeki üreticiler ile üçüncü ülkelerdeki üreticiler arasında karbon maliyetleri açısından denge sağlamayı amaçlamaktadır. CBAM, sürdürülebilirlik politikalarının ticaret ve maliye politikalarıyla kesiştiği önemli bir alanı temsil etmektedir (European Commission, 2023).

5.4. Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sürdürülebilir Vergi Yaklaşımları

Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilirlik odaklı vergi politikalarının uygulanması, ekonomik yapı, gelir düzeyi ve kurumsal kapasite gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu ülkelerde çevresel vergilerin ve karbon fiyatlandırma mekanizmalarının uygulanması, gelişmiş ülkelere kıyasla daha sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik hedeflerinin küresel ölçekte önem kazanması, gelişmekte olan ülkelere de vergi politikalarının bu perspektifle ele alınmasını gündeme getirmiştir (UNEP, 2022). Gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir vergi yaklaşımları, çoğunlukla

dolaylı teşvikler ve uluslararası finansman mekanizmalarıyla desteklenmektedir. Uluslararası kalkınma kuruluşları ve çok taraflı finansman kuruluşları, sürdürülebilir yatırımların desteklenmesi amacıyla teknik yardım ve finansal kaynak sağlamaktadır. Bu yaklaşım, sürdürülebilir finansın küresel ölçekte yaygınlaşmasına katkı sunmaktadır. Ancak bu süreçte, ulusal vergi sistemlerinin yerel koşullarla uyumlu biçimde yapılandırılması önem taşımaktadır (UNDP, 2021). Gelişmekte olan ülkeler açısından sürdürülebilir vergi politikaları, yalnızca çevresel hedefler değil; aynı zamanda sosyal kalkınma ve ekonomik büyüme hedefleriyle birlikte ele alınmaktadır. Bu bağlamda vergi politikalarının, sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu biçimde tasarlanması, uzun vadeli kalkınma stratejilerinin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

6. İşletmeler Açısından Stratejik Fırsatlar ve Sınırlar

Sürdürülebilir finans ile vergi politikaları arasındaki ilişki, işletmeler açısından yalnızca maliyetleri azaltmaya yönelik teknik bir konu olarak değil; uzun vadeli stratejik yönelimlerin şekillendiği bir çerçeve olarak ele alınmaktadır. Vergisel düzenlemeler, işletmelerin yatırım tercihlerini, üretim süreçlerini ve finansman yapılarını dolaylı biçimde etkilemektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik odaklı vergi uygulamaları, işletmelere hem finansal hem de kurumsal düzeyde çeşitli fırsatlar sunmaktadır (Schaltegger vd., 2016). Özellikle çevre dostu yatırımların vergisel avantajlarla desteklenmesi, işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerini kurumsal stratejilerine daha kolay entegre etmelerine imkân tanımaktadır.

İşletmeler açısından öne çıkan fırsatlardan biri, sürdürülebilir yatırımların uzun vadeli finansal dayanıklılığı desteklemesidir. Vergi teşvikleri ve muafiyetler, bu yatırımların başlangıç maliyetlerini azaltarak sermaye maliyetinin düşmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, özellikle enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve temiz üretim teknolojileri gibi alanlarda faaliyet gösteren işletmeler için önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Sürdürülebilirlik odaklı yatırımların, vergi politikalarıyla desteklenmesi, işletmelerin uzun vadeli planlama yapabilmesini kolaylaştıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Porter & Kramer, 2011). Bununla birlikte sürdürülebilir finans ve vergi politikaları çerçevesinde bazı sınırlar ve dikkat edilmesi gereken hususlar da bulunmaktadır. Vergisel avantajların kısa vadeli mali kazançlara odaklanarak kullanılması, sürdürülebilirlik hedeflerinin araçsallaştırılması riskini beraberinde getirebilmektedir. Bu durum, sürdürülebilirlik uygulamalarının içeriğinin zayıflamasına ve güven kaybına yol açabilecek sonuçlar doğurabilmektedir (Laine, Tregidga, & Unerman, 2021). Özellikle sürdürülebilirlik söylemi ile fiili uygulamalar arasındaki uyumsuzluk, işletmelerin paydaşları nezdindeki itibarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Vergi politikalarının sağladığı avantajların sürdürülebilir bir değer yaratımına dönüşebilmesi, işletmelerin bu politikaları uzun vadeli stratejik çerçeve içinde ele almasına bağlıdır. Sürdürülebilir finans yaklaşımı, işletmelerin yalnızca çevresel ve sosyal performanslarını değil; aynı zamanda kurumsal yönetim yapılarını da güçlendirmesini gerektirmektedir. Vergi uygulamalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik, bu çerçevenin önemli bir tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Bu bağlamda vergi yönetişimi, sürdürülebilirlik stratejilerinin ayrılmaz bir unsuru hâline gelmektedir (Gribnau ve Jallai 2018). Sürdürülebilir finansın işletmeler açısından sunduğu fırsatlar, kamu politikalarıyla uyumlu biçimde ele alındığında daha anlamlı hâle gelmektedir. Vergisel düzenlemelerin öngörülebilir ve istikrarlı bir yapıya sahip olması, işletmelerin sürdürülebilir yatırımlara yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Aksi durumda, sık değişen ve belirsizlik içeren vergisel uygulamalar, sürdürülebilirlik hedeflerinin kurumsal düzeyde benimsenmesini zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir finans ve vergi politikaları arasındaki ilişki, yalnızca teknik bir düzenleme alanı değil; aynı zamanda kurumsal güven ve uzun vadeli planlama açısından da ele alınması gereken bir konudur.

7. Sonuç ve Politika Önerileri

Bu çalışma, sürdürülebilir finans perspektifinden vergi politikalarının işletmeler için nasıl bir çerçeve sunduğunu kavramsal düzeyde ele almıştır. Sürdürülebilir finans yaklaşımı, finansal karar alma süreçlerinin çevresel, sosyal ve yönetsimsel boyutlarla birlikte değerlendirilmesini esas almakta; bu yönüyle geleneksel finans anlayışının ötesine geçen bir bakış açısı sunmaktadır. Vergi politikaları ise bu yaklaşımın uygulamaya yansımada önemli bir rol oynamaktadır. Çevresel vergiler, karbon fiyatlandırma mekanizmaları ve sürdürülebilir yatırımlara yönelik vergi teşvikleri, sermayenin yönlendirilmesinde etkili araçlar olarak öne çıkmaktadır.

İşletmeler açısından bakıldığında, sürdürülebilirlik odaklı vergisel düzenlemeler yalnızca maliyetleri azaltan unsurlar değil; uzun vadeli rekabet gücünü destekleyen stratejik araçlar olarak değerlendirilmektedir. Vergi teşvikleriyle desteklenen sürdürülebilir yatırımlar, işletmelerin finansal dayanıklılığını artırırken, paydaşlar nezdinde güven ve itibar kazanmalarına da katkı sağlamaktadır. (Eccles vd., 2019). Bu nedenle sürdürülebilir finans ve vergi politikaları arasındaki ilişkinin, işletme stratejilerinin merkezinde ele alınması önem taşımaktadır.

Politika yapıcılar açısından ise sürdürülebilirlik odaklı vergi politikalarının tasarımı büyük önem arz etmektedir. Vergisel düzenlemelerin açık, şeffaf ve ölçütlere dayalı biçimde kurgulanması, hem kaynakların etkin kullanımını desteklemekte hem de sürdürülebilirlik hedeflerinin güvenilirliğini artırmaktadır. Çevresel vergilerden elde edilen gelirlerin sürdürülebilir yatırımların finansmanında kullanılması, kamu politikalarının toplumsal kabulünü güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır (OECD, 2020).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik odaklı vergi politikalarının geliştirilmesine yönelik önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Mevcut yatırım teşvik sistemi, Ar-Ge destekleri ve çevresel mali araçlar, sürdürülebilir yatırımlar açısından belirli fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, doğrudan çevresel vergilerin ve karbon fiyatlandırma mekanizmalarının sınırlı olması, vergi politikalarının yönlendirici gücünü kısıtlamaktadır. Gelecekte vergi politikalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle daha bütüncül biçimde ele alınması, sürdürülebilir finansın gelişimini destekleyici bir çerçeve sunacaktır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir finans ve vergi politikaları arasındaki ilişki, işletmelerin ve kamu otoritelerinin ortak sorumluluğunu gerektiren çok boyutlu bir alanı temsil etmektedir. Bu ilişkinin kavramsal çerçevesinin netleştirilmesi, sürdürülebilirlik hedeflerinin finansal sistem içerisinde daha sağlam bir zemine oturtulmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Avi-Yonah, R. S. (2004). International tax as international law. *Law & Economics Working Papers Archive*: 2003-2009. 7.
https://repository.law.umich.edu/law_econ_archive/art7
- Bolton, P., Després, M., Pereira da Silva, L. A., Samama, F., & Svartzman, R. (2020). *The green swan*. Bank for International Settlements (BIS) and Banque de France.
- Cadbury Committee. (1992). *Report of the committee on the financial aspects of corporate governance*. <https://www.ecgi.global/sites/default/files/codes/documents/cadbury.pdf>
- Eccles, R. G., & Klimenko, S. (2019). The investor revolution. *Harvard Business Review*. 97(3), 106-116.
- Ellis, J., Nachtigall, D., & Venmans, F. (2019). Carbon pricing and competitiveness. *OECD Environment Working Papers*. [https://one.oecd.org/document/ENV/WKP\(2019\)11/En/pdf](https://one.oecd.org/document/ENV/WKP(2019)11/En/pdf)
- European Commission. (2023). *Carbon Border Adjustment Mechanism*. https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en
- European Commission. (2025). *EU taxonomy for sustainable activities*. https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
- European Environment Agency. (2025). *EU emissions trading system (EU ETS)*. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/carbon-markets/eu-emissions-trading-system-eu-ets_en
- Freedman, J. (2003). Tax and corporate responsibility. *Tax Journal*, 695(2), 1-4.
- Goulder, L. H., & Parry, I. W. H. (2008). Instrument choice in environmental policy. *Review of Environmental Economics and Policy*, 2(2), 152-174.
- Gribnau, H., & Jallai, A. G. (2018). Sustainable tax governance and transparency. In *Challenges in managing sustainable business: Reporting, taxation, ethics and governance* (pp. 337-369). Cham: Springer International Publishing.

- ICMA. (2021). *Green Bond Principles*.
- IEA. (2022). *World energy outlook*.
- IMF. (2019). *Fiscal policies for climate mitigation*.
- IMF. (2022). *Fiscal policies for climate action*.
- Laine, M., Tregidga, H., & Unerman, J. (2021). *Sustainability accounting and accountability*. Routledge.
- Mirrlees, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G., & Poterba, J. (2012). *The Mirrlees Review: A proposal for systematic tax reform*. National Tax Journal, 65(3). <https://doi.org/10.17310/ntj.2012.3.06>
- Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public finance in theory and practice*. McGraw-Hill.
- Nordhaus, W. (2013). *The climate casino: Risk, uncertainty, and economics for a warming world*. Yale University Press.
- OECD. (2015). *BEPS action plan*.
- OECD. (2019). *Social impact investment*.
- OECD. (2020). *ESG investing: Practices, progress and challenges*.
- OECD. (2021). *Effective carbon rates*.
- OECD. (2022). *Pricing greenhouse gas emissions*.
- Platform on Sustainable Finance. (2022). *EU taxonomy report*. https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-04/220330-sustainable-finance-platform-finance-report-remaining-environmental-objectives-taxonomy_en.pdf
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review*.
- Schaltegger, S., Lüdeke-Freund, F., & Hansen, E. G. (2016). Business models for sustainability: A co-evolutionary analysis of sustainable entrepreneurship, innovation, and transformation. *Organization & environment*, 29(3), 264-289.
- Stiglitz, J. E., Stern, N., Duan, M., Edenhofer, O., Giraud, G., Heal, G. M., La Rovere, E. L., Morris, A., Moyer, E., Pangestu, M., Shukla, P. R., Sokona, Y., & Winkler, H. (2019). *Report of the High-Level Commission on Carbon Prices*. International Bank for Reconstruction and Development and International Development Association / The World Bank. <https://doi.org/10.7916/d8-w2nc-4103>
- UN PRI. (2022). *Tax transparency and responsible investment*.
- UNDP. (2020). *Tax and sustainable development*.
- UNDP. (2021). *Fiscal policy for the SDGs*.
- UNEP FI. (2021). *Global sustainable finance review*.
- UNEP. (2019). *Environmental tax reform*.
- UNEP. (2022). *Emissions Gap Report*.
- WCED. (1987). Our common future. Brundtland Report. <https://www.are.admin.ch/en/1987-brundtland-report>
- World Bank. (2023). *State and trends of carbon pricing*.

MUHASEBE VE FİNANS ALANINDA GÜNCEL OLAYLAR

EDİTÖR:
DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA KOÇ

YAZARLAR:
NADİR SARIYAPRAK
SELÇUK BİROL AYTEMİZ
FATİH KOTAN
EMİR YUSUF AĞACIK
MEMNUNE KODAN
EMRE ÖZÜBAL
MİNEL TUNÇBİLEK
DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA KOÇ

değişim
yayıncılık

